

ERNEST PSICHARI

SETNÍKOVÁ CESTA

Edice Krystal Olomouc

PŘEKLAD SUMMY SV. TOMÁŠE AKV.

Veledílo katolické myšlenky,
z největších knih světových
dějin vůbec. Vychází již 4. rok.
Roční předplatné na 5 dávek
po 8 arších jest 35 Kč,
studenti 20 Kč.

EDICE KRYSTAL

knihovna revue Na hlubinu
doplňuje hodnotnými kniha-
mi práci časopisů.

Newmann, Bůh a já. II. vy-
dání 10 Kč.

Bernadot, Od Eucharistie
k nejsv. Trojici. II. vydání
(poslední výtisky) 5 Kč.

Durych, Zdravas Královno.
(Poslední výtisky) jen vá-
zané 10 Kč.

Manning, O duchu sv. 12 Kč.

Hejčl, Týden Ducha sv. 5 Kč.

Durych, Utěšitel nejlepší 7 Kč.

Gillet, Výchova charakteru,
III. vyd. 10 Kč.

Pecka, Skryté paprsky
9'60 Kč.

Habáň, Sexuální problém
7 Kč.

Krlín, Knihy pro katolíka
10 Kč.

Kalista, Z legend českého
baroka 9'50 Kč.

Cojazzi, P. G. Frassati 16 Kč.

Sv. Tomáš, Dokonalý duch.
život 6 Kč.

Kalista, Sv. Prokop 3 Kč.

Leseurová, V náručí Božím,
10'50 Kč,

Dacík, Bůh v duši 9'50 Kč.

Grignon, Tajemství Mariino
3 Kč.

Rozebráno: Lefevre, Základy
liturgie. Rolle, Oheň lásky.
Dlouhá. Bl. Anežka Česká.

**DOMINIKANI
BOHOVDNÉHO
UČILISTÉ V OLOMOUCI**

Slovenská ul. 14

vydávají

NA HLUBINU

revue pro duchovní život a náboženské otázky. Ročně 10 čísel po 72 str. Předplatné 26 Kč, studenti 15 Kč. Máme na skladě ročník 1. – 9.

VÍTĚZOVÉ

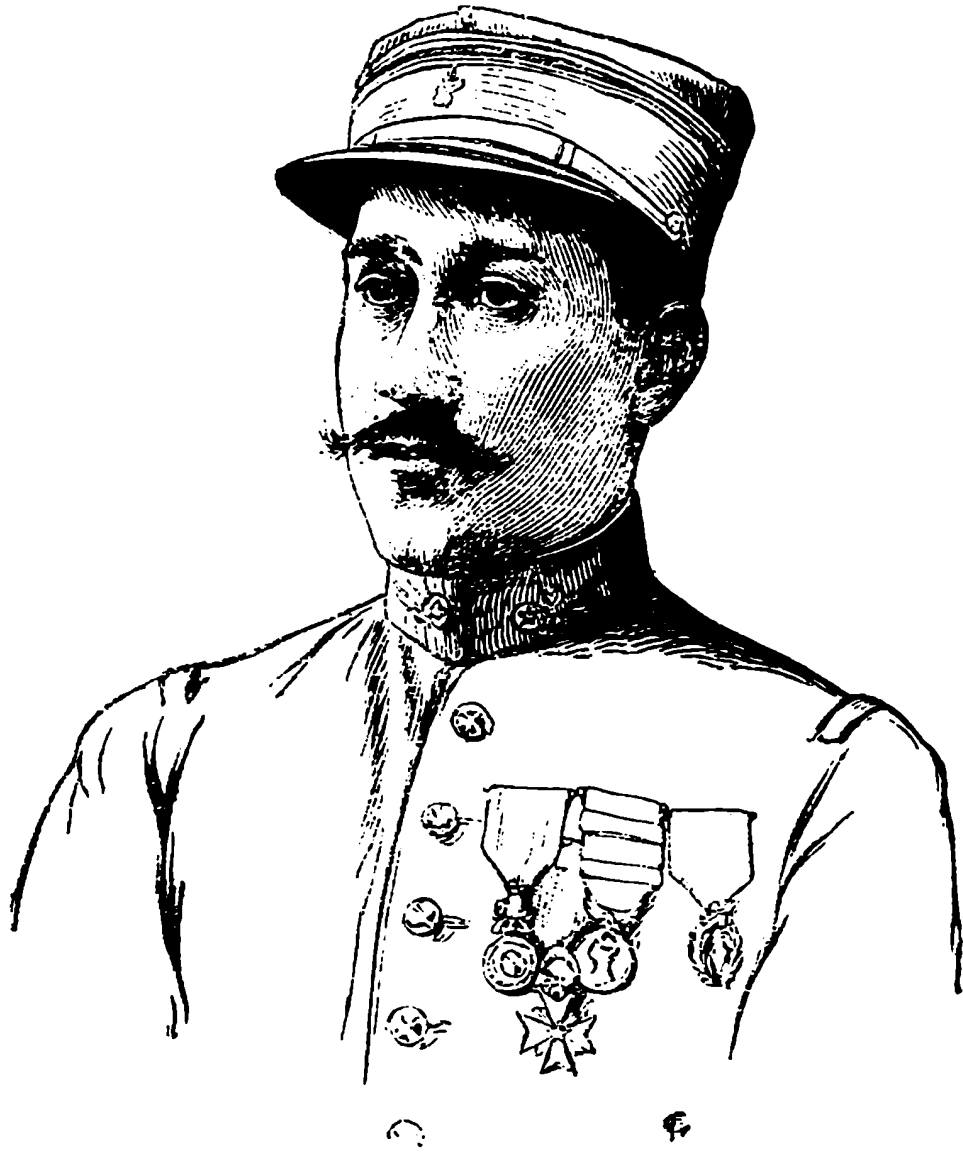
Sbírka životů svatých a služebníků Božích. Ročně 10 životopisů za 28 Kč.

Dosud vyšly tyto životopisy, jež možno také obdržeti jednotlivě za 3 Kč,

Kontardo Ferrini,
Bl. Jan Sarkandr,
Sv. Karel Boromejský,
Bl. Zdislava,
Bratři Ratisbonnové,
Sv. Dominik,
Sv. Hildegarda,
Sv. Jeronym,
Marie Kosatíková,
Sestra Alžběta,
Biskup Ondřej Pražský,
Vico Necchi,
Sv. Vojtěch,
Marie Schererová,
P. Odilo Pospíšil,
Sv. Bernard,
Světla Florencie,
Sv. Vincenc Ferr.,
Aug. Smičková,
Bl. Tomáš More,
Sv. František,
Pius X.,
František Xav. Paleček,
Žofie Svečinová,
Sv. Jan Křtitel de la Salle,
Sv. František Solano,
Bl. Imelda.

FILOSOFICKÁ REVUE

Vůdce inteligence z dnešního myšlenkového zmatku. Ročně 35 Kč, studenti 20 Kč.

ERNEST PSICHARI

ERNEST PSICHARI

SETNÍKOVA CESTA

EDICE KRYSTAL

KNIHOVNA REVUE NA HLUBINU

OLOMOUČ 1936

ET RESPONDENS CENTURIO, AIT:

DOMINE, NON SUM DIGNUS, UT

INTRES SUB TECTUM MEUM; SED

TANTUM DIC VERBO, ET SANABITUR

PUER MEUS.

NAM ET EGO HOMO SUM SUB

POTESTATE CONSTITUTUS, HA-

BENS SUB ME MILITES, ET DICO

HUIC: VADE, ET VADIT; ET ALIO:

VENI, ET VENIT; ET SERVO MEO:

FAC HOC, ET FACIT. MATTH., VIII, 8—9.

D Í L P R V N Í

I

INTER MUNDANAS VARIETATES

Osnova. - Maxencius je svobodný. - Prokletí. - Podoba Maxenciova: Má duši a srdce. - Francie viděná zdáli. - Dobrá předsevzetí. - První zastávky v poušti. - Afrika je vážná. - Poslušnost. - Samota.

Maxencius nemohl vystoupiti na velitelský pahorek - neboť ho tam nebylo - ale chtěje se přesvědčiti o spořádání oddílů, jichž velení právě převzal, dal svému koni ostruhy a vyrazil tryskem podél proudu, jenž se vinul mezi lehkými africkými citlivkami. Přehlédl tak postupně zadní voj, jež tvořila malá sražená skupina černých jezdců na velbloudech, pak zástup služeb, kuchařů a pomocníků, kulometry houpaající se na ostrých hranách mulích hřbetů, těžký průvod velbloudů, nesoucích náboje, pak jezdce, veliké negry drtící malé říční koně, maurské jezdce na velbloudech oblečené v širokých gandurách, a konečně přední voj, uprostřed něhož Maxencius poznal svého tlumočníka, příslušníka kmene Tukulérů, překrásně oděného do vyšívaného hedvábí. A vpředu byla země, zářivá země, jiskřící sluncem, země nemilosrdná a bezectná, kde pod stany z velbloudí srsti bloudí nejubožejší z lidí.

Maxencius, skončiv svou přehlídku, zhluboka vydech. Cítil se svobodnější, lehčí a odvážnější, a přesto že mu nebylo více než třicet let, mladší. To všechno náleželo jemu, lidé, zvířata, zavazadla, dokonce i země, po níž chodil jako zhýčkaný princ, chtě-

jící už už všechno míti a všeho se odvážiti. Jemu, malému poručíkovi armád republiky dala Francie tuto ohromnou zemi jako sad, aby se v něm vybouřil vydováděl a aby se v něm procházel podle svých rozmarů a zálib.

Ale on neměl vděčnosti vůči své vlasti. Naopak, cítil se osvobozen od ní, a opravdu ji nenáviděl, neboť dosud znal jen její zmatky a její bídu. Co ostatně neměl v nenávisti? Nic nepřipravilo toto srdce pro lásku; právě naopak, jeho hluboká bolest, jeho hořkost a utrpení je spíše vedly k nenávisti. A tak žádná vznešená nebo sladká vzpomínka ho nepoutala k jeho zemi, pro niž přece proléval svou nejčistší mladickou krev v bažinách jezera Čadského.

Maxencius byl syn vzdělaného plukovníka, voltairiána, a co horšího, překladatele Horácova, výtečného a počestného starce, a člověka konec konců uhlazených mravů. Svým prvním krokům se učil právě v oněch hodinách, ztrávených ve společnosti Horácově a Vergilově, do nichž ho uváděl plukovník. Divný úvod do života, jenž měl směřovati k harmonii! Po celou dobu svého dětství si Maxencius zvykal latinskému způsobu myšlení, a když teď dělal svou vnitřní bilanci, byla toto jediná vzpomínka, již mohl dáti na stranu svých aktiv. Ale jaká byla jeho bída a opuštěnost později, v letech mladických. Otec nasýtil jeho ducha, ale nikoliv jeho duši. První zmatky mládí ji našly odzbrojenou, bezbrannou proti zlu, bezmocnou proti sofismatům a léčkám světa.

Ve dvaceti letech bloudil Maxencius bezradně v otrávených zahradách neřesti, jsa z toho však nemocen a pronásledován temnými výčitkami, pobouřen odporností lži a provázen strašlivým výsměchem života začatého ve zmatení myšlení a citů. Jeho otec se mýlil: Maxencius měl duši. Narodil se, aby věřil, aby miloval a doufal. Měl duši stvořenou k obrazu Božímu, schopnou rozeznávati pravdu od klamu, dobro od zla. Nemohl se odhodlati k tomu, aby mu Pravda a Čistota byly jen prázdnými slovy bez ja-

kékoli podstaty. Měl duši, ó dive, a duši, jež nebyla stvořena pro pochybování, aniž pro rouhání nebo hněv. A přece šel tento přímý člověk po cestě křivolaké, po cestě zrádné, a nic ho od ní neodvracelo, leč onen zmatený tlukot srdce, leč onen neklid, jenž přichází, když se obrátíme a spatříme trosky, jež jsme za sebou zanechali, a pozorujeme zkázonosné dílo svatokrádeže.

Maxencius byl vychován mimo Církev. Byl to tedy nemocný, jenž žádným způsobem nemohl znáti lék. Byl znechucen vším a neznal vlastní příčiny své znechucenosti a ještě méně prostředku, jak by dal zase do pořádku svůj život. Po osm let, od svého dvacátého roku při odchodu ze Saint-Cyru až do svého třicátého, bloudil světem a vrhal své kletby na všechny strany. A tak maje ústa plna zlořečení a nevěda nic o posvěcení křesťanském, větre však při tom v oné Francii, již znal, lež a ohavnost, prchal z pevniny na pevninu, z oceánu na oceán, aniž měl hvězdu, jež by ho vedla mnohotvárným bludištěm světa.

Tentokráte zavedl osud mladého důstojníka do pouště. Kouzelné slovo, o němž člověk dlouho snil, k němuž se utíkal v oněch hodinách znuďnosti, kdy i zvuk bolí, kdy je třeba samoty a mlčení. Sotva se však Maxencius obrátí a opustí srázné břehy Senegalu, již se chvěje nedočkavostí pro tu krásnou věc, jež je tam dále, za citlivkami kraje Brackna, a o níž má tisíc zvláštních a velkolepých představ. Čistý vzduch naplňuje jeho plíce, Maxencius vdechuje teplé závany větru, jež přicházejí z východu v hustých vlnách. Tam je klid. Neuslyší již jazyka své vlasti, nebude o ní nic věděti, zapomene na všechnu bídu, na všechna šílenství, jichž byl svědkem. Prostor se otvírá před ním, on se do něj vrhá a brána za ním se zavírá pod silným nárazem nočního větru.

V jedné věci se Maxencius mýlil. Tato poušť je plna Francie, je ji tam možno najíti na každém kroku. Ale není to Francie, již vidíme ve Francii, není to Francie sofistů a falešných vědců, ani rozumářů

zbavených rozumu. Je to Francie ctnostná a čistá, Francie s přílbicí rozumu a s krunýřem věrnosti. Nikdo ji nemůže úplně pochopiti, není-li křesťanem. A přece ctnost jedná za toho, jenž si v své horečce zachoval aspoň ještě malý zbytek zdraví.

Jedna z prvních zastávek Maxenciových bylo stanoviště Aleg, malá pevnůstka s cimbuřím, jež korunuje nízké skalnaté návrší. Ač je docela blízko řeky, náleží vlastně již do pouště onou vyprahlostí, jež tam panuje, oním vzezřením hrdé chudoby, jež jest známkou Sahary. Zdaleka již viděl mladý důstojník francouzskou vlajku, jež se třepetala ve vzduchu nad nejvyšší střechou. Ve chvíli, kdy vstupoval do pevnůstky, střelec, stojící na stráží před vnější zdí, se vzpřímil a vzdal čest. Kdysi, v době svých prvních cest, Maxencius se vždy zachvěl radostí při této podívané. Vzpomínal si na ona radostná překvapení, když na hranicích Číny po dlouhých dnech pochodu objevil v teplém stínu pochodní milované znamení francouzského bratrství. - Ale před tímto praporem v Alegu se cítil zmaten. Francie, již zde představoval, se podobala tak málo Francii, již nedávno opustil! A pak ho v jeho temné vášni, jež ho hnala na útěk do velkého hrobu saharského, popuzovalo vědomí, že bude nutno se pouštěti do horů s druhy.

Když se večer opět vydal na cestu směrem k severu, bylo mu lépe. Francie jeho bídy se vzdalovala. Pouta, jež ho k ní pojila, se trhala jedno po druhém. Malý oddíl minul studny tankassasské a poněvadž byl úplněk, zastavil se až někde uprostřed noci, v mlčelivé samotě.

Zatím co střelci, zabalení do pokrývek, leželi nataženi na písku, stál jejich mladý vůdce uprostřed čtverce, jež tvořilo ležení tohoto večera a zdravil se snem v srdci noc svého osvobození. Čerstvé vánky proudily mezi trnitými citlivkami. Všechno odpočívalo ve vzácné čistotě jasného měsíce a na bílém nebi se rýsovaly nehybné silhuety stráží s nasazenými bodly.

Ach, konečně poznával Maxencius tu vůni Afriky, tu vůni, již tolik miloval! Poznával ten oživující vánek, jenž rozněcuje, co je v nás nejlepšího, a poznával se sám, jaký byl v svých letech jinošských, když procházeje jinými samotami, nazýval je svými pomocnicemi, a chtěl, aby jejich síla vyléčila jeho slabost. Ó vy všichni, kteří trpíte neznámou nemocí, kteří jste ztroskotali nebo odpadli, učňte jako Maxencius, prchněte před lží měst, běžte do těch pustých zemí, jež se zdají vycházeti ještě kouřící z rukou Stvořitelových, vraťte se k svým pramenům, opřete se pevně o lůno živlů a zkuste tam najít obrysy nehybné a klidné Pravdy!

Maxencius prožil mnoho nocí podobných této a měl jich prožít ještě více. Tohoto večera, tohoto prvního večera si přál, aby mu opět nalezená Afrika dala užitečné rady. „Kéž každý úsek cesty, říkal si, jest užitečný mému srdci!“ Měl jedinou upřímnou vůli a pevné předsevzetí, aby šel světem, míře sám na sebe a rozhodnut sám sebe násilím dobýt, žádati nemilosrdně po zemi všech ctností sílu, přímou, čistotu srdce, vznešenost a nevinnost. Protože věděl, že skrze Afriku se činí veliké věci, mohl požadovati od ní všechno, a všechno, skrze ni, požadovati od sebe. A poněvadž Afrika jest obrazem věčnosti, mohl od ní požadovati pravdu, krásu, dobro a celou věčnost.

To dlouhé bloudění, jemuž Maxencius měl dáti tři leta svého života, a to leta nejhezčí, právě začínalo. Znal již přísnou prostotu kočovného života. Vstával před svítáním a ušel vždy ráno v čele svých lidí několik mil. K desáté hodině si dal postavit stan a snědl svou rýži s masem antilop, jež ráno zastřelili, pak přijímal Maury, dával si podávati zprávy o záležitostech kraje anebo se zabýval onou spoustou starostí, jež vyžaduje v poušti velení oddílu jen poněkud důležitějšího. Nevěděl, čím mu prospěje tato prostota. Ale byl už takový, že jí dával přednost před rohy hojnosti, jež mu nabízela jeho vlast. Cítil, že duchovní život je na Sahaře dokonale možný, a snad v své skryté žádosti po odpuštění

doufal, že touto bídou se bude moci vykoupiti z mnoha svých béd.

Po jedenácti dnech pochodu tyčí se kolmo před nimi kamenitý útes Tagantu, jenž je obklopen pohyblivými vlnami písku. Dále za ním nachází pocestný dna travnatých uadi, jež vystřídávají jednotvárnost oblázků a kamení, rovinky s malými plochami travin, které spásají bludné ovce. Někdy spatříme mezi skalami baobab, nebo projdeme okolo políčka melounů - malé to idyly v úplné Walpurgis. V těchto krajinách zamýšlel Maxencius spořádati svůj oddíl, tak aby byl bojovný a pohyblivý, oproštěn ode všeho hmotného pohodlí, těžký jedině ctnostmi, jež měl rád u válečníků, odvahou, jarostí, podnikavostí, ctí. Vyhnul se stanici Mudžérii, jež spí pohřbena v svém písku na úpatí pohoří, a prchaje z těchto míst, zahrnul k obzoru východnímu, aby sledoval až ke studním garauelským ony dvě rovnoběžné čáry horstva. Co se týče Mudžérie, spokojil se tím, že tam poslal zavazadla s pěšími střelci a jezdci. Chtěl v této poušti míti už jen lehké velbloudy, s jedinou myšlenkou, jež byla myšlenkou jeho, a s ničím jiným.

Přišel do Garauelu, řekl: „Zde jsem u paty zdi! Jsem u skal, na něž bude třeba se vyšplhati, abych vstoupil do oné nové země, Tagantu.“ V jednom záhybu hor, na konci úzké úžlabiny, byly tři kaluže, a stromy se těžce nakláněly nad černé zrcadlo vody. V boku skalní stěny byly nízké jeskyně. Ptáci zpívali, zvouce k těžkému odpočinku toho, jenž celý den pochodoval ve žhoucí výhni pláně. Maxencius se natáhl do jedné z oněch jeskyň. Odtud viděl jen rozsáhlou prohlubeň naplněnou vodou a velký fíkovník rostoucí ve skalách. Myslil na Tagant, neboť jeho duch byl vždy nejméně o jednu etapu napřed před jeho tělem, a viděl jasněji věci příštího dne než věci dneška. „Tam za tím bude nový život.“ A vztyčuje se radostně na svém loži, opakoval si: „Vita nuova! Vita nuova!“ Život vzdušný, pohyblivý, tak jako kobylka se pohybuje po skořápce

země - rány mečem; zběsilá činnost lámající tuhost tělesného krunýře; švižný duch v těle švižném - bitvy navečer, pronásledování musulmanů až do jejich skrýší, nenávisť; a pak dlouhé zastávky na oněch větrných pláních náhorní roviny, dlouhé zastávky k přemýšlení, s prstem u čela, o příčinách a účincích. Zapomínal na svou duši z Francie, na svou duši zlomenou, ztracenou, zpuštěnou, na ono drkotání zuby na pařížské dlažbě, kde kol dokola vás zahluje déšť.

Maxencius se spustil opět na svou rohožku položenou přímo na kamenité zemi. Usnul. Byla už noc, když ho probudil z jeho ztrnulosti mírný hlas:

- Chceš večeřeti, poručíku?

- Ano . . .

Zář ohňů pronikala temnotou: byly to kuchyně střelců. U každé seděl na bobku velký černoš a zpíval. Maxencius si jen těžce teď v noci vzpomínal, jak vypadala krajina. Opřel se o loket a cítil se šťasten. Byla to sladká chvíle, všechno napětí polevilo, sladká opuštěnost. Taková je Afrika, zcela podobná této chvíli. Afrika je země poslušnosti, ne vzpoury. Tam je třeba poslouchat a nevzpírat se pod jhem. Navždy zmizely kletby dělníka, jenž hází utrmácen svůj krumpáč do kouta mansardy. Navždy zmizela rouhání, zmizely nadávky, kdy si člověk dodává jistoty, tím že potrásá hlavou. Ano, to byla chvíle poslušnosti a vzácné důvěry. Poslušnosti čemu? Důvěry v co? Maxencius to nevěděl. Byl jen proniknut tichem této noční chvíle, v prohlubni skály, u svých lidí, zatím co rýže bublala v kotlících nad kouřícími ohni.

Tak přetévalo jeho srdce plné vášně. Kdysi jeho učitelé mysleli, že toto srdce se nikdy nevzdá. A hle, tu se již skoro vzdávalo přísné řeholi Afriky, přísné a sladké, sladké uvnitř, přísné navenek, tak jako každá řehole. Dva dni před tím, než oddíl měl najít stinný odpočinek v Garauelu, našel ve chvíli, kdy vyschlá hrdla polykala sliny, louži mezi skalisky, z těch jež Maurové nazývají „guelty“. Voda by-

la černá a plna nečistoty, protože v předvečer tam pila velbloudí stáda. „Piji všechny vody Afriky s rozkoší, pravil Maxencius, neboť zde, velmi daleko od všech lží a kapitulací, jsem si vyvolil svou pravou vlast. A tuto vodu mám rád takovou, jaká jest.“ Toto mu již našeptávala podmanivá poušť.

Mladý muž vyčkal klidu příštího večera, než opustil svou jeskyni. Ještě celý omámen světlem, jež příliš pomalu zmírало, dal rozkaz k odjezdu. Skoro kolmý výstup na horu směrem na Garauel byl velmi těžký a trval dlouho. Na vrcholu skály se Maxencius jen rozhlédl po pláni, jež se rozprostírala u jeho nohou jako list z knihy, jež jsme přečtli a jež chceme obrátit. - Vzduch nad krajinou byl nehybný, ale v dáli bylo cítiti bouře valící se nad nížinou, a on, jenž byl již v horních patrech, cítil vysoko na nebi proudící víry, jež byly podobny proudům mořským.

V Tagantu přešli skály, kde velbloudi neklopýtali, přesto že se již setmělo, nýbrž zvedali vysoko své dlouhé nohy nad kulaté kameny a opatrně našlapovali svými chodidly na překážky, takže se dále stejnoměrně kolébali jako obvykle. Maxencius, opojen prostorem, pokračoval v cestě. Ale brzy bylo třeba značkovati cestu pro ty, kteří šli vzadu, tím že se zapalovaly velké ohně. Tu za každou stěnou hory začaly vystupovati velké plameny, jako bengálské ohně nad keři. Utvořilo se tak několik pater a každé mělo své vlastní osvětlení. Za výstupky skal, v chladné a klidné noci hořela země až k nejnižším patrům hory. Lidé se mlčelivě točili mezi vysokými kulisami, zapalující na každém zákrutu nový oheň, a jeli po plamenné cestě. Tato podívaná uvedla Maxencia do vytržení. Tohoto bezměsíčního večera byl vůdcem válečného oddílu v nejnepřístupnějších pustinách světa a byl jediným příslušníkem svého národa na sever od Garauelu, kde by ho nikdo nebyl hledal.

Druhého dne vstoupili do jakéhosi širokého a divokého údolí, kde pohled bloudil po bledém tufu a

po písku. Směřovalo na sever a tvořilo tedy dobrou cestu pro oddíl, jenž poněkud pospíchal směrem na Uadi el Abiod a jeho zříceniny, v jejichž okolí kočovaly různé kmeny. Maxencius táhl po několik dní měkkým údolím - jednotvárná jízda, již však sem tam dodaly skvělosti památky na dobytí této země: zde hrouda země, kde tekla francouzská krev, tam několik kolů připomínajících tvrdošíjnou obranu hrstky statečných, tam dále několik zdí v rozvalinách, stopy po efemérní strážci. Ale všude panovala tatáž přísnost a tatáž stálost vznešenosti a důstojnosti. Obzvláště rána: tato rána bez překvapení, rána, jež nic neskrývají, nýbrž se otvírají jako plachty klidného světla a přetékaají prostotou a ctností. Maxencius pociťoval až bolestně vážnost těchto jitrních krajin, jichž ustavení neponechávalo vůbec místa pro ironii, těchto jiter, kdy vůdce jest starostlivý, poněvadž den bude dlouhý, plný léček a podrytý starostmi. Tam není místa pro úsměv, pro oddech, pro tuto spokojenost otce, jenž po dni plném námah vztahuje ruce vstříc svému prvorozenému!

Ach ne! tito lidé afričtí se nesmějí. Nikdy nejsou skeptiky. Volí. Nejsou s těmi, kteří chtějí vše smířiti, pravdu s klamem, a kteří ke všemu přijdou s nataženou rukou a s otráveným úsměvem na rtech! Ať odejdou choulostiví, jež děsí tíha dne a jež zraňují city poněkud hrubé. Ať odejdou ti, kteří nemohou snést žáru slunce, a naopak, ať lidé s prostým srdcem, ti kteří neodmítají prostotu, zůstanou a usadí se v ctnosti této země. Ať navždy odejdou všichni ti, kteří váhají, kteří se obracejí, sotva vykročili, jako člověk z města, jenž se octne na písčitém břehu, a ať navždy odejdou všichni ti, kteří by se zachvěli před pravdou příliš silnou, jako člověk z města, jenž přivírá oči před plochami oceánu lesknoucími se sluncem. Tento silný pokrm Afriky není pro ně. Zde je třeba pevného pohledu na život, pohledu čistého, hledícího přímo před sebe, pohledu plného otevřenosti a jasu.

Po mnoha dnech pochodu přišel Maxencius na to .

místo Ksaru el Barka, kde se chtěl pro několik dní utábořiti, neboť hodlal konati odvody po kmenech, kupovati velbloudy, a postaviti na nohy oddíl ještě beztvary. Toto město v rozvalinách odpočívá vedle svěžích palmovníků, rostoucích na písčitém dně Uadi el Abiodu, jsouc na severu opřeno o skály vysokého Tagantu. Při pohledu od stromů v uadi mají přímé zdi z holých kamenů, nad něž nevystupují střechy, velmi starobylý vzhled. Západník Maxencius šel se hned podívati na tyto hrubé svědky minulosti. Ale jeho hlava hučela pod přemírou slunka, odrážejícího se ode zdi ke zdi, a on se vrátil do palmového háje. Byl teď v horkém skleníku, prosvětleném a šumícím, velmi vzdálen života, velmi blízko věcí. Potkával lidi, kteří přicházeli do jeho tábora, starce s bílými vousy, mladé lidi, jichž oči se svítily. Bylo třeba s nimi chvíli promluvíti. Pak šel opět k svým lidem a dal náhle rozkaz, aby postavili okolo celého tábora silnou ohradu z ostnatých větví. A pak se konečně uchýlil do svého stanu, poněkud zemdlen, ale šťasten, že vyhodil kotvu po tolika dnech pochodu v slunci a v horkém větru pouště. Tu začíná pro Maxencia pravý život samoty a mlčení. Tam v čtverci o třiceti metrech, nemaje už ani vzrušení odjezdů a příjezdů, se konečně dověděl, co to je skutečná samota, vnořená do samého klína mlčelivé přírody. Neboť mlčení jest řeholí Afriky. Jako mlčí mnich v svém klášteře, tak mlčí Poušť v svém bílém tichu. Mladý Francouz přísně zachovává toto mlčení, zbožně naslouchá, jak padají hodiny do věčnosti, jež je obklopuje, umírá světu, jenž jej zklamal.

Za drtivého horka dne, zatím co partyzáni a meharisté spali pod svým domácím sluncem, Maxencius zůstával obyčejně v svém lehkém plátěném krytu, a tam s koleny u brady jednoduše čekal, čekal, ne na večer, ale na cosi tajemného a velkého. V této mrtvé zemi, kde lidská bytost nikdy si nepostavila stálého příbytku, se mu zdálo, že překračuje obvyklé hranice života a že s chvěním závratí se pohybuje až na samý okraj nebe.

Večer vystupoval na příkré skály, jež ovládaly tábor od severu. Až kam pohled mohl dosáhnouti, neviděl nic než zakrslé keře s hubeným listím, rostoucí sem a tam na pustých pláních. V dálce uzavíraly obzor pískové pahorky, pohled jeho se však v nich neztrácel, nýbrž vracel se k palmám, jejichž jasný stín chránil stany vojáků. Jedině ony byly stopou života v úplné pustině - slabý tlukot křídel v étheru.

Po vedru dne probouzel chladný soumrak v Maxenciovi jakousi lehkost, jakýsi jásos ducha volně se pohybujícího v prostoru. Prostor, ještě větší než za dne, se otvíral jako propast nad malým kruhem země. A on, člověk obtížený myšlenkami, se ponořoval uprostřed tohoto kruhu do ostrého snu, zapomínaje na svá zvláštní soužení a dávaje se unášeti ne-smírným pohybem země ponořené do stínu.

Toto jest podoba Maxenciova v této zemi: Je lehčí o celou minulost sporů, ale nalézá před sebou jen prázdný tvar. Je to zledovělá tvář, maska smrti, již mu ukazuje Afrika. Všechna citlivost se vpíjí do ticha. Sladké teplo lidí již nepodpírá opuštěného. A přece bude třeba získati z této prázdnoty něco skutečného, bude třeba získati z tohoto nedostatku nadbytek. Anebo se vrátí do své vlasti ubožejší než kdy jindy, dospěv k úplnému ztroskotání svého života, s rukama prázdnýma a s čelem zahanbeným.

Maxencia zajisté ani nenapadlo, aby si zde kladl takováto dilemmata. Na jeho skále jej naplňovala jen radost z opět nalezených hvězd. Což není jejich druhem, bloudě jako ony a jako ony, sám? A ztracen jsa na zemi, upíral oči na vznešený Orion, jenž jediný se vynořoval ze skrytých závojų obzoru.

ZAJETÍ U SARACÉNŮ

Osnova. - Přítel Maxenciův klade otázku. - Maxencius ji neklade. - Ale hrdinův život usilovné činnosti jest jakýmsi životem očištným. - Oko jeho není dosti silné, aby se obrátilo do jeho nitra. - Zaját v cizí zemi, dívá se kolem sebe. - Duchovní květy Sahary. - Učení nejsvětějšího z Maurů nestačí ještě nejhršíšnějšímu z Franků. - První zjevení Francie bolestné a křesťanské.

Maxencius byl v duševním stavu, jehož je třeba, aby člověk mohl jít na Saharu. Byl dosti silný, aby se mohl nechat kovati na této strašlivé kovářině jako meč držený koncem kleští u ohně rozdmýchávaného v proudu žhavého vzduchu. Žádal si jen nesmírně žít v tomto otevřeném ohništi. Francie byla v něm mrtva.

Každého měsíce mu však přece rychlý posel přicházel hoditi roztrhané cáry z jeho vlasti. Zahazoval je znuděně a pak se opět s divokou radostí ponořoval do své samoty - obávaje se snad nějaké slabosti nebo cítě se naopak již příliš silným, než aby přijal nějaký projev přátelství nebo něžnosti.

Jednoho dne dostal lístek, jež četl s udivenou radostí a se znepokojením. Byl to obrázek Plačící Panny Lasalettské, a na rubu stály tyto prosté řádky: „Maxencie, modlili jsme se za Tebe s výše svaté hory. Zdá se mně, že tato Panna tak krásná pláče nad Tebou a že Tě chce. Neposlechneš jí? Tvůj bratr a přítel Petr-Maria.“

Po prvé měl Maxencius dojem, že mu přichází ze vzdálených Gallí vánek něžnosti. Nevěřil vůbec na modlitbu, a přes to se mu zdálo, že ten, jenž se za něj modlí, jej miluje více než ostatní - že jedině ten jej miluje. Ano, byl skutečně jeho bratrem tento Petr-Maria. Bílý obličej, jež teď v duchu opět viděl, s průhlednými tvářemi, s řídkými a slabými vousy,

s klidnýma a jistýma očima, bílý obličej, nakloněný nad křehkými rameny byl skutečně obličejem jeho přítele.

Maxencius si uvědomoval, že po celý jeho dosavadní život Petr-Maria byl jeho dobrým duchem. Když přicházel k němu, zlomen příboji a se srdcem, jež popletl oceán, tu se mu zdálo, že vstupuje do klidného příbytku Inteligence. Tento vědec měl všechno zváženo, všechno potěžkáno v své úzké dlani, všechno srovnáno přesně podle rozumu a v dokonalé rovnováze, vystupoval do nejvyšších oblastí ducha jako mistr a bez obav z chybného kroku. Byl skutečně triumfem ukázněného ducha nad nepovolnou hmotou.

Mladý voják myslil na tento krásný život skloněný nad rozjímáním a ztrávený v čistotě. Jak se cítil ubohý ve srovnání s ním! Ach! jistě že tohoto ohnivého muže nic neváže ke hříchům lidí, jež znal. Ale jak on naproti tomu se o ně směšně pokouší, nezáleží mu na nich, jest jako mnozí, kteří se napařují před zlem jako ropucha, a věří, že jsou stejně velcí jako ono, a dodávají si před ním důležitosti. Jako lidé, kteří nevědí, co si mají vymyslet a kteří vytrhávají po jedné nožičky nějakého hmyzu, aby se pobavili, tak on se baví tím, co je zakázáno, aby viděl, co se stane. Libuje si v přehánění své špatnosti, ale není k ní silně vázán, může se obejít bez ní, strásti tento plášť, v němž si hraje na velkého pána.

Ale to není všechno a není to nic. Zbývá ještě uchopiti celou pravdu. Zbývá úplné uchopení jediné reální věci, místo rozptylování se v preludech. Jak by byla vznešená pout takového Petra-Marie k neviditelné jistotě možná tomuto Maxenciovi, jenž míří na obrysy činnosti a jenž bojuje s životem, jako bojuje beran proti beranovi na mostě? Chce výpravu v slunci, kořist jistou a násilím dobytou, bojuje s obtížemi zásobování, je úplně na poli vojenském. Když si třeba někdy po pronásledování gazely chce odpočinout a usedne v oddechu poledne, cítí velké ticho, jež se na něj snáší, a uvnitř sebe nedostatek, vlnu

němé úzkosti, ale tíha těla a nemotorných údů ho strhne, odchází, upevňuje si na rameni řemen pušky.

Maxencius tedy neklade otázku, již položil Petr-Maria. A kdyby ji náhodou položil, jakou oporu by našel v této poušti? Není knih, které by povzbudily ducha, není kostelů, které by pomohly srdci. Ani nejmenšího starého chrámového okna. Ani nejmenší trošky kadidlového kouře. Maxencius hmatá po stínu svých rukou, nenalézá nic, je doopravdy sám v noci, kde není opory, jež by pomohla jeho slabosti.

Zjevení plačící Panny na počátku jeho cest pouští bylo asi marné. Marný ten zvláštní pozdrav té, jež je korunována a opásána růžemi. Marný ten pozdrav růže s trním. Zůstává však odloučení od lidí a činnost rozvíjející se ve skrytu a ona úplná opuštěnost.

Zůstává to, že Maxenciův život se nerozvíjí v obyčejném plánu. Že se připravuje k odrazu, že se dostal až na konec světa a na konec života, tam, kde člověk kráčí zcela blízko věčnosti, kde se může převážit do ní, tam kde starosti jsou něčím a kde sofismata lidí již nejsou ničím, neboť jest třeba žít - nebo zemřít - tam konečně, kde člověk se stává vážným, kde člověk se stává mužem. Tak má Sahara s počátku cenu negativní. Zpustošená duše není hodna, aby se zabývala problémy, jež si klade takový Petr-Maria. Ať se jde nejdříve umýt do silného větru plání, a pak s ní teprve budeme mluvit. Ať nejdříve padnou všechny ty krásné prestiže, jež nám jsou drahé, a pak se v zápase s životem zajisté objeví pravda, je-li nějaká vůbec. Tak jako u Jakuba bojujícího s Andělem, jenž jest pravda.

Maxencius rozjímal ještě nad řádky Petra-Marie, když tu vstoupil do jeho stanu jeden z Maurů a pravil mu, že směrem na sever táhne jakási tlupa lupičů obtížená hojnou kořistí a že bezpochyby projde nedaleko tábora v místě, jež se nazývá Tamra. Maxencius položí na zemi plačící Pannu, již odnáší vítr, dá osedlati několik velbloudů a vymrští se v čelo

svých lidí. Šílený klus. Cítí za sebou pružné kroky velbloudů, cítí ohromný běh kupředu, natažené krky a cítí, jak všichni jeho lidé se strkají, předbíhají se, jako paličky hudebníka, jenž hladí cymbál. Chvění radosti ho pohání. Má zuřivé zuby, smělé oko. Jedou dlouho - pak je vidět záškodníky, sotva znatelný bod na zvlnění písku. „Zastavili se,“ řekne kterýsi Maur. Naši lidé pospíchají, skupina lupičů roste. Ale náhle zmizí. Spatřili Maxencia. Maurové, jati panikou, prchají, zanechávajíce na zemi ohromnou kořist. Nejdříve to bylo zklamání. Ale pak se oči rozsvěcují před kořistí. Partyzáni Maxenciovi shánějí velbloudy zanechané na poli a černoši válí četné balíky látek a Maxencius vykřikuje své rozkazy do tohoto nepopsatelného zmatku.

Vraceje se z této výpravy, cítil se mladý Francouz velmi blízký těmto Maurům, jež si sám vybral po kmenech. Vpravil se již do jejich života a jejich duše začaly splývat.

Příliš sláb ještě, aby mohl žít jen sám s sebou, obracel se k tomuto cizímu národu. Zajímal ho. Nesl na sobě jisté znamení a měl velmi svéráznou povahu. - Ráno přicházivali do francouzského stanu starci s tvrdými rysy. Měli ostrý pohled, poníženou chůzi, ohnutá kolena Hebrejců. Vídával také přicházeti mladé muže s velkýma a tvrdýma očima. pohazovali dozadu svými kadeřavými pačesy: berberská sladkost, jugurtinská pýcha. Někteří byli úplnými ariji, a Maxencius myslil, že tu potkává některého svého známého ve Francii. Dostavil se válečník, hrdý jako žebrák, ale vážné chování, jemné tahy a oděv prozrazovaly šlechtice. Přišel si jen vyžebrať několik hrstí rýže.

Ale koho Maxencius pudově vyhledával, to byli rozjímači. snivci stepí. jimž půst ohlodal tělo a ohobloval srdce. Jednoho dne, kdy se zatoulal daleko za tábor, uslyšel silný křik. vášnivé vzlyky. mezi nimiž rozeznával jen „La ila illallah“ muezzinů. Byli to Šadelyové, žáci starého Šejka el Ghazuani, kteří se věnovali svým duchovním cvičením. Tito poslední

dědicové filosofické školy, založené v desátém století Šejkem Džazulim byli pochmurnými blázny - obludné to květy pouště. Ale většina zbožných Maurů patří k lidštější sektě Gadriů nebo Tidžaniů, jež nám byla vždy nakloněna, neboť jeden z velkých mogaddemů sekty, Abd el Kader ben Hamida, provázal roku 1880 plukovníka Flatterse.

Duch tedy zde bydlí, říkal si Maxencius. A což není velké, co říkají někteří, jako onen Ali ben Abu Taleb: „Jsem onou malou tečkou pod hláskou *ba*,“ neboť hláska *ba* jest první hláskou modlitby. Mladý muž si vyvolával podobu mocného zakladatele sekty Gadria, Sidiho Abd el Kader el Džilani, jenž v dobách středověkých hlásal učení o stupních, jež vedou k mystické dokonalosti, od chudoby až po „mádžma el Baharim“, soutok dvou moří, kde věřící jest tak blízko Boha, že chybí jen délka dvou arů, aby s ním splynul. Maxencius odhaloval v těchto vysokých myšlenkách vliv alexandrinismu a vliv učenců andalusských žáků Avicennových a Averroesových, kteří se připojili k Maurům, vracejícím se ze Španělska po jeho dobytí a kteří šli šířit svou vědu do světa berberského. Neboť nic se na jižní Sahaře od těch dávných dob nezměnilo a pocestný nořící se do této pouště cítí vůni mohyl egyptských, kde vidíme mumie ještě se usmívající v jejich obalech starých dva tisíce let.

Tolik vznešených snů, tolik kvetoucího mysticismu uprostřed dvacátého století, na nejnehostinnější půdě světa, mohlo lehce zapůsobiti na Maxencia. Měl posilující dojem, že jde velmi daleko, že se zvedá nad všední prostřednost. Byl na vysoké věži, kam již nedosahoval šumot zahrad a vůně růží, jako Assuerus, jenž na nejodlehlejší terase susské byl uprostřed hvězd.

V této poušti se vyskytovali moudří, kteří se dovedli vyhnouti bouřím rozmařilosti a úskalím pýchy. Vyskytovali se lidé, kteří nebyli vůbec rozmařilí, ani lakomí, ani rouhaví, ani pyšní, a kteří dovedli jako sufi říci dobrému boháči: „Nechtěl bys

za cenu desíti tisíc drachem nechat zmizet mé jméno z počtu chudých?“ Tam v zeměpisných šířkách své rodné země poznal Maxencius roviny barvy olova, zřídlý vzduch, tíhu měděného nebe, kyselý smích a zlé rčení obecné, těžkopádnou rozumnost, ostré hlasy, jež se hádají. Ale zde je svatá povýšenost ducha, pohrdání statky pozemskými, znalost věcí bytostných, rozlišování skutečného dobra od skutečného zla, královské opojení inteligence, jež setřásla své okovy a jež sebe zná. Tam takoví, jimž je jejich vzdělanost zaměstnáním a kteří na ni umírají - zde takoví, již jsou mírní a chudí duchem. Tam nasycení a spokojení sami sebou, rozkvetlé úsměvy, široká břicha. Zde čela starostlivá, opatrnost před nepřítelem, pátravé oko. Maxenciovi se dostalo mocného ponaučení od těchto ubožáků, od těchto heretiků zajatých v své heresi. Viděl, jak na jeho smutném obzoru se chvěje právě ta malá část pravdy, již oni, ponoření až po hlavu v svém bludu, ještě drželi. A byla jako slabé světlo velitelského můstku, jež se ještě vynořuje, když všechno živé již bylo zmizelo.

Jeho projížďky ho přiváděly někdy až do „ovčího tamurtu“. Jedině v tomto údolí mohl člověk dýchat vůni země, a ptáci tam zpívali a hráli si v akáttech. Vzácné jsou v zemi Maurů hodiny, kdy se nám dostane z věcí trochu vůně a zpěvu. Trávil na pastvině příjemné, trochu rozmazlující hodiny, jež ho omamovaly. Krása tohoto širokého pásu zeleně, hladkého jako koberec, v němž sem tam bylo viděti oblou plochu tůně, a těchto obrysů skal na obzoru mu připadala nemístná. Nevyhovovala mu. Chtěl poušť pravou, pravou plnost pouště, kde žijí praví lidé, jaké viděl v sídlech kmenů, s očima sklopenýma nad korálovou šňůrou. Myslíl na přísnou Tiris, na velké a pusté plochy severu.

Po návratu do tábora chodí prodlužovati svou melancholii do rozbořeného Ksaru a tam jej někdy provázal mladý Maur, Achmed, syn náčelníka kmeny Kunta.

- To je město, řekl mu Achmed, kde zemřel otec mého otce a kde žili mí předkové.

- Ano, vím, pravil Maxencius, a toto město bylo vyplněno za války, kterou příslušníci tvého kmene kdysi vedli proti Iduaichům. Rád je s tebou navštívím.

A vstoupili do rozvalin chvějících se sluncem. Na širokých a nízkých zdech z holých kamenů vypadaly ještěrky jako jiné živé kameny, jako pohyblivé drahokamy. Široké ulice se otvíraly před nimi. Křivolaké uličky probíhaly podél zdí zbavených fasád. Všude ticho, ta neurčitá tíha mrtvých věcí, věcí velmi starých, zduchovělých časem.

Kráčeli mlčky mezi rozbořenými zdmi a poslouchali slabounké šelesty, jež se ozývaly zpod kamenů . . .

- To je dům, jež obýval můj otec, řekl Achmed.

Vstoupili do dvora podobného jiným dvorům, jaké již viděli. V jednom koutě bylo místo poněkud vyvýšené.

- Zde, pokračoval Maur, konával Šejk Sidi Mohamed svůj salam. A tyto zdi, jež vidíš napravo, to je dům mého děda, Sidiho Mohameda el Kunti.

Maxencius znal tato velká jména Islamu; náležela slavné rodině Bekkaja, jejíž členy najdeme v Tuatu, v Azuadu, na sever od Timbuktu, v Ualatě, v Hodhu, v Haribindě - na všech místech nesmírné Sahary. Mladý Francouz se zadumal nad tímto podivuhodným rozptýlením. Jeho myšlenky zabloudily na chvíli do těchto dalekých zemí, jež již nikdy neuvidí, Azuad, Tafilalet, Iguidi, tam v růžových hloubkách pouště, a krásná jména zvonila horečnatě v jeho uších. Tak po troškách, lehkými pohyby, se ponořovala jeho duše do hloubi země, potápějíc se v nezvažitelné hmotě písku.

Přišli k zříceninám mešity. Zřícené balvany zatarasovaly její vchod, ale s druhé strany bylo viděti jakési nekryté sloupořadí, docela hladké a bez stínů ornamentů. Široké zdi a tlusté podezdívky zdály se býti jakýmsi kladem. Obrisy, čisté jako ocelové drá-

ty, nevrhaly vůbec stínů. Stejněměrné světlo se šířilo po této změti pilířů, ale tak, že jasně vynikaly jen štíhlé obrysy.

Když se Maxencius, před nímž vlál široký plášť jeho průvodce, vracel, myslil si: Tato země nám poskytuje velkou příležitost k meditaci a Maurové jí využívají a vytváří v této pustině podivuhodně krásné věci. Proč bychom my, proměňujícíe svým způsobem podobné síly a užívajícíe jich k svému prospěchu, se také nepokusili se obohatiti či spíše dobýti zpět ztracených bohatství?

A znovu myslí na tyto muže modliteb, na některý ten starý bílý vous, jež znal. Hledají Boha a jsou pokorní. A tímž pohybem se zvedají, kterým se ponížují, a oč se zvednou, o tolik se i poníží. Pohlédte na jejich chůzi, jak jest rozvážná a opatrná. To proto, že cesta je plna hadů a nečistých zvířat. Proto také bude třeba bdíti a dávatí pozor a nerozptylovati se na této vyprahlé cestě, jež stoupá.

Bylo již zimní období, bohaté na ohromné vichřice, jež hnaly před sebou mračna, ale tato nespadla. Někdy se zvedla z východní strany hustá mlha, tak rudá, že by se bylo mohlo přísahati, že Tagant v zadu je v ohni. Byl to začátek velkých a suchých tornád červencových. V zoufalém úsilí vystupovaly bouře vířivě k nebi a žalostně svištěly, jako had se kolmo zvedá a plije na hvězdy svou nemohoucnost. A někdy se zdálo, jako by tyto ohromné bouře váhaly. Přišly tak z daleka, z nitra východní Sahary, hledaly si cestu bezmeznou plání a kolébaly se v stejnající nejistotě. Chvillemi vznikaly velké krouživé víry, ale hned zase začínal šílený let, s náhlými trhnutími a rychlými obraty směrem k nízkému nebi, po kterém se válely veliké vločky.

Ale tyto marné bouře nebyly ničím proti oněm těžkým hodinám ochablosti v poledne. Tu tuhly v olověném klidu údy zemdlelé únavou a úplně vy-sílené tělo oddechovalo ukřižováno na zemi, jež jest jeho matkou a bez níž se nemůže obejítí. A hlava se také neudržela, skláněla se ke kovové zemi křišťá-

lově se lesknoucí a oblita potem čekala na jiný čas.

Maxencius znal trýzeň těchto hodin. Věděl, že každá minuta může vpravo, vlevo ztepat člověka tak, že by vykřikoval díky oslepen a vidá šestatřicet plamenů slunce. Znal každou bodavou minutu, jednu po druhé, každého dne, jednoho po druhém. A také úzkosti noci, kdy se na své rohožce opět a opět obracel, jako lívanec na rendlíku, a vyrážel steny nepronikající ani stěnou, jež poletovala a praskala v nočním větru. Neboť vítr byl skutečnou zdí, jež ho oddělovala i od jeho lidí, kteří tam na dva kroky od něho leželi s koleny u hlavy a zamotáni do svých táborových pokrývek. Byl tak ztracen a velmi vzdálen všeho, na jedné z těch kružnic, jež zeměpisec rýsuje na mapu světa, že už ani nevěděl, na které šířce teď byl, cítě celý výsměch této africké smrti, kde člověk trpěl oním prázdňem, z něhož se vynořoval jenom lotos utrpení, oním prázdňem, v němž duše už není ohlušována hukotem světa a kdy se ukazuje její cena. Umdlévaje pod dlouhou trpělivostí noci, byl docela nablízku velké a spásonosné beznaděje.

Tyto zkoušky nebyly neúčinné - a která zkouška je neúčinná? Maxencius z nich vyšel hrdější, zdomácnělejší v své poušti, důstojnější. Upevnil si po straně svou přílbu, zahalil se do svých arabských závojů, v nichž vypadal jako mladý Říman, oděný togou lemovanou a díval se pevněji na lidi a věci před sebou.

Pak se blížil konec září; vzduch byl již lehčí a nabýval opět své tekutosti. Černí luňáci vzlétali výše a s větší výše se rozlétávali, když kolmo se spouštěli na pohozené vnitřnosti ovcí. Bylo to znamení, že období bouří, období horka se chýlí ke konci, že bude možno vyraziti, toulati se znovu po bezmezných cestách a po pustých písčinách severu. Nebojácny Maxencius si sám ztížil svou nastávající výpravu. Jako Pizarro na prahu vysočin mexických nakreslil koncem své hole na písku čáru, jež oddělovala život

lehký od těžkého, a pak se vrátil ke svým druhům, tak miláček Afriky se zastavil a měřil zemi. Zde na této straně čáry, praví, jest starost a protivenství s jistotou velikosti, a tam na oné straně čáry život příjemný a lehký s jistotou malosti - ale Maxencius neváhá, jsa předurčen k velikosti, vrhá se k ní, poněvadž si ji vyvolil. Od té chvíle začíná poznávati, stává se jaksi jedním členem rovnice, a posuzuje lépe smysl, jež je nutno dávatí saharským snům, jichž byl zvědavým svědkem.

- Co tedy je podle tebe účelem života? říká jednoho dne onomu mladému Maurovi, jenž jej kdysi provázel po zříceninách ksarských.

- Pilně napodobovati Knihu a rozjímati nad hadity, neboť jest psáno: „Inkoust vědců jest drahocenný, drahocennější ještě než krev mučedníků.“

Je tato horečka božské inteligence hodna podivu? říkal si Maxencius. Slovo jeho průvodce jej pobuřovalo. Spatřil slabinu, zpozoroval tupost ostří. Což se nezakládá celý jeho život na oběti, jejíž nadpřirozené ceny ovšem neznal, ale která přesto ozařovala všechny jeho činy odrazem svého tajemného jasu? Jakkoli se považoval za ubožáka, věděl přece, že jest vyšší než ti, kteří dali přednost husímu brku spisovatelovu před palmou mučedníkovou. Neboť i v své největší bídě nesl v sobě ještě zárodek života, zatím co ostatní nesli v své velikosti zárodek smrti.

Co by se bylo stalo z našich západních civilizací, řekl si ještě Maxencius, kdyby byly stály na podobném učení? - kdyby tam nebyla bývala prohlášena suverénnost srdce? - kdyby theolog ze své cely plné foliantů nebyl poslal křížáka s křížem na prsou na ohnivě cesty Orientu? A nyní se poznával jako dědic těchto civilizací, jako vyslanec a praporečník mocností západních. Tak počínal mladý pocestný, když se naplnily dny zkoušek, měřiti velikost svého poslání a sladkou vládu svého zákona.

Měl větší cenu než Maurové. Měl větší cenu než on sám. On, ubohý člověk bez hvězdy, tento posměvačný Maxencius, měl větší cenu než sám Džilani

s celou jeho ctností. A hle, mladý Maur mu ukázal jeho velikost a jedním slovem rozťal pouta jeho zajetí.

„Inkoust vědců je Bohu příjemnější než krev mučedníků!“ Je třeba, aby nízkost našeho souseda nám ukázala vlastní výši. Dospěvše až na dno, činíme jako potápěč, jenž se zapletl do chaluh a mohutným odrazem nohou vystupuje kolmo, s rukama vztaženými, k světlu světa. Takový Maxencius: dovedl se obdivovati Maurům, jejichž vnitřní život má zvláštní a sladkou chuť divokého květu. Ale dnes má už jen pro ně útrpnost, neboť jsou to politováníhodné oběti: oběti civilisace, jež se nedovedla orientovati.

Co na tom záleží, že Maxencius je smutný anebo že je špatný? Byl vyslán mocností západní. Je tedy třeba, aby zůstal čist a nesmíšen, a aby byl oddělen od ostatních. Toto nic nevyvrátí: dvacet století křesťanství ho dělí od Maurů. Mocnost, jejíž prapor nese, je mocnost, jež odňala tyto písčiny islámskému půlměsíci a je to mocnost, jež vleče ohromný kříž na svých ramenou. Ona také dobyla tuto zemi, právě na tom místě, kde stojí Maxencius, právě tam vleče svůj kříž, jenž jest křížem Ježíše Krista. Po celou dobu svého bolestného trvání jest obtížena tíhou svých hříchů. Jest to mocnost jeho křesťanství, mocnost triumfující a bolestná. Jak to, že jí neuznával? Proč tedy nezdraví tu, jež trpí jako on, tu, jež stená ve vichřici kleteb, jako on stenal ve vichřici bolesti? Řekla: „Tato africká země náleží mně, a já ji dávám svým dítkám. Nenáleží těmto ubožákům, těmto pastevcům velbloudů. Náleží mně, nenáleží těmto otrokům, náleží mým synům, aby mne více ctili.“

„Náleží mně.“ - Maxencius rozumí této řeči. Je pánem. Ví, že nesmí nechat příliš mnoho ze sebe v těchto končinách. Zda si půjčuje ten, jenž jest bohat, u někoho. jehož celým jměním je malá ovce? Je pánem země. Chodí si pán pro rady k sluhovi? Je vyslancem země, jež ví, jakou cenu má krev mučedníků. Ví, co jest to zemřítí pro myšlenku. Má za

sebou dvacet tisíc křížáků - celý zástup, jenž zemřel s taseným mečem a s modlitbou na rtech. Je dítkem této krve. Ne nadarmo trpěl první hodiny svého vyhnanství, ne nadarmo ho slunce spalovalo, ne nadarmo ho pohřbila samota pod své velké závoje ticha. Jest dítkem utrpení.

„Nejsi první, řekl hlas, jehož neznal - a byl to hlas matky, již byl proklet - nejsi první, kterého posílám do této nevěřící země. Poslala jsem tam už jiné před tebou. Neboť tato země náleží mně a já ji dávám svým synům, aby tam trpěli a aby tam poznali utrpení. Jiní zemřeli před tebou. A nežádali od těchto otroků, aby je naučili žíti. Ale nesli na rukou před sebou svá srdce. Ó můj synu, pohlédni, jak se chovali v této velké záležitosti, v této veliké příhodě francouzské, jež jest příhodou na pouti Kříže.“

III

PER SPECULUM IN AENIGMATE

Osnova. - Odjezd. - Klid Maxenciův. - Naléhání. - Velikost Zli. - Hnutí srdce, tlukot křidel v noci. - O věrné duši vojáků. - Protějšek Zli: Bojiště amatilské. - Dvojitá podoba duše Maxenciovy a její skutečná jednota. - Záhada zrcadla, již jsme.

Jednoho dne, zatím co jasná hodina jitřní jej zalévala, Maxencius vstal pln hrdinského nadšení, jež však přesto ponechávalo duchu všechny schopnosti, protřásl se a stoje pevně na rozkročených nohách, očekával desátníky a četaře. Jako polnice naplňuje ve chvíli srazu všechny kouty planiny až do nejskrytějších záhybů lesa, tak jeho naplňovala radost celou svou vítěznou a okřídlenou plností. Táborový ruch se šířil v černém zástupu námezdníků a uspokojoval netrpělivého vůdce. Neboť v předvečer přišel rozkaz k odjezdu do vzdáleného Adraru, a tato hodina byla hodinou podobnou mládí, hodinou odjezdu. Maxencius tedy dostal rozkaz a hle, sám také dává rozkazy a jiní je dostávají, neboť jeho řemeslo spočívá v podstatě v poslouchání a rozkazování. Každý má vyměřen úkol podle své hodnosti. Předpisy jdou až do podrobností, kolik misek rýže se má dáti anebo jak se spravují sedla pro soumary, a řadí se žebříčkovitě v svém pořádku, podle plánu, jež zná jediné hlava nejvyšší. - Když konečně byly vykonány všechny přípravy, dává se oddíl, vyzbrojený pro všechny případy, do pohybu a roztáhne se do prostoru, podoben dobře vystrojené lodi, jež vyplouvá na širé moře. A tu už každý má jen za úkol jíti po svém úzkém proužku písku, sledovati toho, jenž je před ním, po tom úzkém proužku písku, jenž znamená život, po jehož obou stranách je poušť, kde číhá smrt žízni. Vůdce míří přímo na studně, neboť není jiné cesty než ta, po které jde. Ostatní ho mají jen sledovat a přilepit se na jeho stín. Maxencius si může

při tom odpočívat. Všechno je v pohybu, on už nemá co dělat, leč se dívat na krásný svět, jenž uplývá pod jeho nohama ve velkých, hlubokých a vážných vlnách.

Podivuhodně klidný a jistý sám sebou jest Maxencius v této pláni, již stravuje majestátní objetí slunečních plamenů. Teď na sklonku večera zde leží na své rohoži a kouří mlčky svou dýmku. Zúplna vychutnává závrať, jež zakrývá jeho očím dokonalou prázdnotu pouště. Střelci tvoří na půdě geometrický obrazec, jenž už ani nedýchá, ani se nehýbá. Jenom několik Maurů okolo ohně ještě hovoří a na nebi se rýsuje stín hlídky od nohou k hlavě, jako obraz. Blízko sebe slyší přežvykování velbloudů a někdy některý z nich se zastaví a natáhne unaveným pohybem svůj dlouhý krk na vychladlou zemi. Všední a známý obraz! Maxenciovi bylo dvaadvacet let, když po prvé poznal sladkou hořkost tohoto večerního táboření, z něhož nám jistě nic v křehké paměti nezůstane a jehož krása přece nakonec nás posedne pro celý život. A tato večerní zastávka jest zcela podobná oné první zastávce. Této mladé hlavě se zdá všechno krásné. Hladí svou fenu. Cítí skutečný život, jenž je zde, jenž je jistý, jenž není fikcí, ale hlubokou realitou, již může obejmout a změřit. Teď se objevuje na nebi krásné souhvězdí Štíru, jež zhloubi obzoru začíná svou šikmou dráhu. „Do zítřejšího rána, asi k druhé hodině bude míti postupující křídlo této nebeské výpravy již tři čtvrtiny nebe za sebou. Ale není země také na svém přesném místě na svobodných cestách oblohy?“

Cítí se v této nebeské hře v úplné bezpečnosti. Nejímá ho neklid, poněvadž ho nebodl ještě onen ostn, aby si řekl: „Kde to jsem? Kam jdu? Jaký je smysl této záhady, již jsem? poněvadž byl doposud ušetřen tohoto kousnutí, aby slyšel: „Co to je za příšerná hra? A co to je za divadlo, ve kterém pláči pod maskou, jež se směje?“ Ne, nemá toho nesmrtelného neklidu srdce, jež chce vyzvídati. Naopak, hra jeho myšlenek je klidná, tak podobná těm velkým

řekám, na něž již zapomněl, jeho snění se rozplývá tak mocně, že ani si nepamatuje, jak dlouho již nebyl tak šťasten. A neučinil Bohu skutečně za svého pobytu v Ksaru el Barka velké ústupky, nešel až na mez toho, co je možno povoliti? Má-li býti zachována spravedlnost, tolik ústupků by mu mělo již vynésti nějaké uspokojení. Maurové mu ukázali, jak byl čistý a zdravý ten křesťanský duch, jež člověk dýchá ve Francii, v té Francii, již prokrel právě v té chvíli, kdy ji snad navždy opouštěl. Otevřeli mu pohled na Francii, již dosud neznal, a položili na jeho synovské rty synovské díkyčinění místo hanebného zapírání. Je šťasten jako ztracené dítě, jež opět našlo svou matku. Proč by tedy unavený duch měl pokračovati v svém neklidném bloudění? Proč by nevyhodil kotvy do těchto krásných pozemských přístavů, jež se otvírají jeho únavě ze života?

Maxencius dostával v své povýšené osamocenosti přes to pokyny. Všechno se vzpíralo proti tomuto klidu, v němž myslel, že je bezpečen, aniž počítal s tím, že na poušti myšlenka jde spíše do hloubky než do šířky.

Průvodce oddílu se jmenoval Mohamed Fadel ben Mohamed Rutan: to jméno říká dosti. Byl to prasnovec Ma el Ainina, velikého vědce a nesmiřitelného odpůrce Francie, byl to vlastní synovec Taquially, mogaddema Fadelyů z Adraru, jež vedl mladého důstojníka po tmavých kamenitých stržích této mrtvé země. Tento muž byl skutečně naším přítelem. Jeho duch byl okouzující, jeho vzdělání tak rozsáhlé, jak jen může býti vzdělání Maura. Maxencius se s ním rád večer bavíval, pod nesmírným nebem, když úzký kruh země mizel. Tento večer:

- Jak nazýváte, řekl Maur, tyto čtyři velké hvězdy a ty tři malé, jež táhnou po nebi jako jezdci přední hlídky po poušti?

- My je nazýváme Orion. Ale řekni mi jméno, jež jim vy dávate v své řeči.

- Toto souhvězdí, poručíku, se nazývá „medžbúr“ a nedaleko něho vidíš tu velkou poprášenou cestu: to

je „cesta Burakova“, neboť Burak byl kůň prorokův a jel po této cestě oslňujícím prostorem, když se jeho pán rozhodl opustiti tuto nízkou zemi. Sláva jedinému Bohu!

Nastává opět těžké ticho a hloubí propast mezi oběma. Pak řekne Mohamed Fadel:

- Je pravda, že vy Nazarénští věříte v tři bohy a ne v jediného?

Maxencius zahání nezapnou otázkou hřbetem ruky jako dotěrnou mouchu:

- Co se mne týká, Šejku . . . (Pak se opravuje:) chci říci . . . Je to pro mne těžké ti to arabsky vysvětliti . . . Ale jistě nevěříme v několik bohů jako barbarové, nýbrž v jediného Boha . . .

Tisíc věcí takového druhu ho přivádělo, aniž by o tom věděl, k onomu ústřednímu bodu . . . A jednotlivé úseky cesty nepřestávaly býti přípravou pro Adrar, méně a méně vzdálený. V Hassi el Argúbu našla výprava několik stanů Uleda Selmúna. Až do konce cesty neměli už potkati lidské tváře. Kraj jich nesnáší. Snese jen vznešené myšlenky, myšlenky slávy, hrdinské ctnosti, mužné hrdosti, a nesnesitelná by tam byla i tvář vlastního bratra. A ani tyto myšlenky nejsou ještě dosti čisté. Bylo by třeba hudby nebeské. - A čím více se cesta táhla k severu, tím více rostla tíseň ze všech kruhů tohoto pekla a podivný spěch, abychom byli co nejrychleji na nejnižším místě protáhlé spirály propasti. Maxencius procházel závratí těchto zvláštních obzorů s potem na skráních a s netrpělivým tlukotem srdce.

Středem této nesmírné tratě jsou studně v Zli. Večer před tím než tam přišli, zastihla oddíl jedna z těch pískových bouří, tak častých na poušti. Vítr doráží v zuřivých nárazech, jako by chtěl překonati svůj vlastní rekord. Zahaleni do horké vlny haiků jsme přítomni smrti nebe, jsme pohlceni mrakem, jenž metá kozelce a v němž mizejí všechny tvary, jsme v samém prazdroji Síly. Ale Maxencius stojí se založenýma rukama v pohyblivém plameni, zatím

co na něho dopadají přívaly písku. „Smyj, ó větre - říká - všechno, co není čistou velikostí! Vyrvi, vyrvi prst hor a všechno, co je vedlejší a přidané! Ať zůstane jenom kamenná podstata! A ať se objeví hrany našeho srdce, ať je nahé jako oblázek, jež valí od počátku věků!“

Velikosti Zli! . . . Člověk jde neslyšně po bílých, točitých přesypech, na nichž se zachytily hubené titariky. Pak přestává písek a s ním také všechno rostlinstvo. Projdete skoro neznatelnou soutěskou a se všech stran vás obklopuje kámen - kámen černý jako uhlí, vráščitý a smrtící kámen Adraru. Zde jest brána do Adraru, vstup do samého jeho srdce, do nejvnitřnějšího nitra žulového pohoří. Tu jsme uprostřed mlčení a smrti. V tmavých kruhových údolích, podobných pekelným jamám Dantovým, není ani stromu, ani stébla trávy. Neboť Zli jest příkopem nejhlubším, místem naprostého zoufalství a děsu. Černé hradby s panenskými vrásami uzavírají obzor se všech stran a někdy se tyčí na temných křížovatkách velká osamocená kupa, jako ony hromady prachového uhlí, jež je vidět v blízkosti nádraží a továren. Vše mlčí - až na vítr, neboť jsme v rodišti větru, v samé dílně, kde se vyrábí, v hlavním skladu.

Maxencius je sám ve středu tohoto horstva, unášen velkou básnickou vášní a opojen zanícením, a cítí se býti středem horstva. Je ústředním duchem, jenž oživuje tuto nehybnou hmotu, je rozumem této těžké a nesmírné spousty . . .

Země je šlehána všemi větry, zametána smrtelnými bouřemi. Pohleďte na ni, je jediným stenem a jímavým nářkem. Je loupána, čištěna, opět a opět omývána, ohlodávána až na kost těmito pouštními bouřemi, jež jako ohnivé jazyky olizují její starou svrasklou kůru, a zabíjejí rostlinu, ba i kámen, a všechen řád přírody. A přece jest tato země jeho zemí, jeho, je zemí jediného člověka - tato ubohá oloupaná slupka, z jejíhož lůna prchl všechnen život. A ježto náš pocestný jde do země, již nezná, tu odkrývá, když se v ní zastavuje, také v svém srdci velké, ne-

prozkoumané prostory. Přes všechnu tuto bídu - bídu země i bídu vlastní - je mu zde dobře, cítí se zde doma, je vládcem v svém panství. Tato krajní chudoba mu připadá zcela přirozenou a naopak, nepřirozenými mu připadají zdi měst, ty lidnaté třídy podél řek a novodobé město.

A tato chudobná hmota snáší jenom vojáky, a ti se zde potkávají daleko od továren a skladišť kupců, a poznavše se, vyzpěvují nesmírnou radost ze svobody. V této ukřižované nehybnosti země milují vojáci ctnosti, prostotu, setkávají se zde opět s čistou drsností a žehnají jí. Velkolepá vděčnosti! Daleko od pokroku a přeludné měnivosti, Maxencius se poznává jako člověk věrnosti. Neví o ničem v sobě, co by se podobalo vzpouře, naopak je poután k velkým věcem světa a miluje dokonce tato pouta. Nalézá se v gravitaci mravní soustavy a podrobuje se jejímu zákonu právě tak lehce, jako hvězdy sledují určené dráhy na nebeském poli. Jen věrnost se zdá krásnou tomuto rozenému vojákovvi. Jedině ona je pokojem a útěchou. Jedině ona zmírňuje onen hořký nápoj, samotou. Jedině ona je vyšší. Věrnost je bezpečnou záštitou. Je sladkou myšlenkou, jež přichází k pocestnému. A je tou vůní, již není možno vysloviti, tou nesrovnatelnou vůní, již vdechují duše vojáků. Věrnost jest jako ona manželka čekající na svého manžela, jenž se vydal na křížovou výpravu: nikdy nezoufá, aniž kdy zapomíná. Nikdy nepochybuje o budoucnosti, aniž kdy o minulosti. Je onou malou lampou s věčně stejným plamenem, již má manželka.

Ale tu tohoto věrného rytíře Maxencia něco napadá. Což neví, co to je sloužit a býti mužem, na něhož se vůdce spoléhá, a služebníkem dobrým, jenž přesně zachovává předpis a poslouchá rozkazu? Přichází mu nápad, velmi zdaleka - anebo jsou to spíše rozpaky, jež se ho zmocňují, a to tyto rozpaky: Proč tedy, je-li vojákem, dopustil se tolika přestupků, proč se provinil tolika zradami? Proč nenávidí-li pokrok, zavrhuje Řím, jenž je skalou stálosti. A dívá-li se s láskou na nehybný meč, proč odvrací své

oči od nehybného Kříže. „Tak nesmyslná je tato nevěrnost, přiznával si Maxencius, že se ani neodvažuji ji přiznati před Maury a že jim říkám: „Věříme! . . .“ Ach ano, má zbabělost před nimi mi ukazuje, kolik mne Ježíš váže i proti mé vůli a bez mého vědomí!“

Maxencius přichází až tam, kde prostředky se zdají selhávají a kde je třeba voliti. Buď zavrhne autoritu a základ autority, jímž jest armáda. Anebo přijme všechnu autoritu, lidskou i božskou. Jako člověk věrnosti zůstane vně věrnosti. V systému řádu stojí kněz a voják. V systému zmateného řádu není ani kněze ani vojáka. Zvolí tedy buď jeden nebo druhý řád. Ale všechno je vázáno v systému řádu. Jako Francie nemůže zapřít Kříž Ježíše Krista, tak také armáda nemůže zapřít Francii. A kněz nemůže více zapřít vojáka než voják kněze. A setník neuznává méně Ježíše Krista na stromě Kříže, než Ježíš Kristus setníka.

Stejně jako vše jest vázáno v systému zmateného řádu. Je tedy jen možno býti buď člověkem zrady nebo člověkem věrnosti. Je jen možno býti buď s těmi, kteří se bouří, anebo proti nim. Ale co počítí, nemůžeme-li uchopiti předmět věrnosti a zůstává-li duch bezmocný.

Tak přemýšlel mladý muž, ztracený v nejodlehlejší zemi, zatím co se díval, opřen o loket, na chvění vzduchu nad nehybnou rovinou. Ale co se přesně v tomto okamžiku dělo na výsostech nebe, v obydlí Toho, jenž zkoumá nejtajnější hnutí duše? Co se dělo v obydlí Otce, zatím co Maxencius nesl svou ještě kolísající mysl k Synu, jehož zapřel?

Ach! zajisté jest to zakázané tajemství a myšlenka, jata závratí, ztroskotává, chce-li proniknouti na skutečnou scénu dramatu, do tohoto místa věčného občerstvení, kde sídlí jediná a podstatná Realita. Ať se tato ubohá lidská myšlenka přece odváží jíti až na kraj propasti, a uvidí Pána nesčetných světů, sklánějícího se nad touto zemí, již chtěl míti krásnou

a z níž se raduje ve věčnosti. Neboť ji vyvolil mezi všemi a v ní se mu zalíbilo více nežli v miliardách hvězd, jež Ho obklopují, a na ní spočinul, na ni vyslal Svého Syna. A hle Pán, sklánějící se nad naši zemí mezi všemi zeměmi, jest pozorný a sleduje Své duše, které byl učinil podle Sebe. V své žhoucí žízni, aby se dával v této nevýslovné touze náležitosti lidem, znepokojuje se, stopuje nejnepatrnější hnutí dobré vůle, vždy hotov, jsa láskou samo, přijíti na pomoc duši, je-li jen hodna jeho slitování. A modlitby svatých stoupají k Němu, obklopují Ho a tísní Ho, tak jak to Sám chce, a činí mu násilí, jež miluje nejvíce ze všeho, co se Mu činí. A někdy jeho pohled milosrdenství se sníží k této tmavé zemi - ten pohled, jenž je radostí andělů a nevýslovnou blažeností nebeských kůrů.

„Nalezli Mne ti, říká Bůh, kteří Mne nehledali. Ukázal jsem se těm, kteří na mne nemysleli. A Já, mladý vojína, učiním první krok. Tato úplná poslušnost, tento smysl pro věrnost Mně stačí. Více nežádám. Nechám tě přijíti zdaleka a budu tě milovati svou věčnou láskou. Poznamenám tě znamením svého vyvolení. Nepotřebuji více - toto sotva znatelné hnutí upřímného srdce Mně stačí. Zdaž nejsem Otcem, a kdo může změřiti něžnost Otcovu? Když otec slyší blábolení svého dítěte, odvolává se na jeho inteligenci a obrací sebe nepatrnější čin ve chválu svého dítěte. Jsem takovým Otcem a jsem Otcem všech duší, jež jsou upřímné a chudé a jež jsou opuštěné a ubohé, a ony jsou mými oblíbenými!

Ach, kéž by toto osvojení bylo příjemné Maxenciovi, kéž by je poznal. Ale on je na cestách světa, s hlavou skloněnou proti protivným větrům, a nemyslí na to, aby žádal pomoc s Nebe, již mu Bůh v skrytém svém úmyslu již slíbil.

Poušť opásala jeho bedra. Z ní čerpal všechnu svou sílu, od ní požadoval ctnost. A vskutku, když viděl, že je chráněn nesmírnou silou písku, žehnal z celého svého srdce svému osudu. „Mohl jsem se státi podobným, říkal si, těm světákům tak krásným v jejich

módních šatech, těm švihákům, jejichž vyumělkovaným řečem jsem se kdysi obdivoval, těmto lidem jemných mravů, již pod maskou své zdvořilosti jsou ještě hrubší než prasata. Mohl jsem se státi člověkem salonním, člověkem duchaplným, jemným. Ach! Ať je požehnána Afrika, jež mne zachránila před takovým osudem! Ať je požehnána země, jež je pravdivá, jež je opravdu jemná, země, jež chrání své dítky před vulgárním stykem. Ať je požehnáno trvalé osvobození od lidí lží a nepravostí! Od rána do večera budu ti žehnati, ó Afriko, panno ctihodná, na niž nikdo nevztáhl své ruky, a jež jediná jsi zůstala čista . . .“

Maxencius cítil, že neztratil ani jednu ze svých hodin. Nebylo mezi nimi ani jediné, jež by nebyla přinesla ovoce, jež by nebyla naplněna rozjímáním nebo plodnou prací. A nic skutečně nerušilo toto podivuhodné rozvinutí vnitřního života, jež Afrika uchovává svým vyvoleným.

Ježto oddíl byl už jen několik denních pochodů vzdálen od Ataru, daly se myšlenky Maxenciovy jiným směrem. Zastavil v Džuali, v Šomatu, v Tifudžaru - temných místech, jež všechna jsou poznamenána několika kapkami francouzské krve. Konečně přišli v posledních dnech březnových k přesypům amatilským, kde vztyčili stany na několik dní. V těchto přesypech se postavili dne 30. a 31. prosince 1908 žáci Ma el Aininovi, znepokojení našim pochodem na Adrar, po prvé vážně na odpor našim oddílům. V prudké záři poledne zdraví Maxencius nadšeně místo, kde byla ona velká vřava roku 1909 a které je dnes tišší než pól. Stan, v němž se natáhl, je blízko opevněného stanoviště, kde byly umístěny naše kulometry, a z tohoto stanoviště zůstaly už jen široké překážky z bodlinatých větví, více než zpolovice zasypané pískem. Vše okolo visí v nehybnosti smrti, vše je nesmírně ponořeno do minulosti. Jeden ze střelců, mladý Somoko, jest s Maxenciem. Súčastnil se bitvy, pohřbíval naše mrtvé v nepřátelské palbě, a byl pro tento udatný čin jmenován střelcem

první třídy. Jeho vzpomínky jsou zmatené. Mluví o spoustě mrtvých v stanovišti, o francouzském četaři odnášejícím na zádech kulomet; ohlušen ještě onou vyjící vřavou napodobuje pokřik žen, jež přispěchaly z Ataru a s prostředního hřbetu pohoří povzbuzovaly své muže v boji . . . To stačí. Maxencius zná tyto věci. Ví, co to je bitva v Africe, ty dvě řady čelem proti sobě, jež se na sebe dívají a vrhají si vzájemně nadávky, za prudkých nárazů palby, radost, nenávisť, viditelná na všech obličejích, oči královsky rozšířené, a vůdce s nahou hrudí, jenž se snaží překřičeti vřavu - jedním slovem to vznešené vojenské chování, to velkolepé chování epické krásy. Zná to všechno, ale dává před těmito žhavými vzpomínkami přednost prostému hřbitovu, kde odpočívají jeho krajané. Neotesané kříže s jmény tam označují místa, kde leží ti, kteří padli, ostatní hroby - bez křížů a bez jmen - jsou hroby Senegalců, sražené a vyrovnané jako o přehlídce. A Maxencius mlčí v postoji meditace před bezejmenným prachem minulosti, jejíž význam by chtěl bezpečně uhádnouti. Čte jména svých druhů, cítí velký dech bratrství. Ani tato hodina není pro něho ztracena, jen tím více ho zavazuje v starém spojení, v tajemném společenství prolité krve. Ve velkolepém klidu, v němž je pohřížena prahorní krajina, a jenž je nabit vnitřním pohnutím, Maxencius obnovuje sám se sebou památnou smlouvu, jež jej zavazuje. Ve věčnosti se prohlašuje vojákem a slibuje, že v společné záležitosti, v níž všichni - živí i mrtví - jsou súčasťní, bude nejstatečnější, nejudatnější v boji, nejméně dbající o své tělo. Je jedna myšlenka, jedna vůle zde s těmito, jichž duch zůstává a jichž tělo bylo stráveno sluncem. Slibuje slavnostně, že bude poslušný a pravdomluvný, že opustí všechno, bohatství, rodinu, ba i život, pro tento úkol, jenž mu byl vyměřen, a těmto stínům obývajícím v nejskrytější hlubině země ukazuje svou duši, chudou a nahou, jež již přemohla svět.

Trysk dobyvatelů, spád událostí je tak rychlý, že

se Maxencius až dusí a zatíná zuby do rtů... 10. prosince 1908 jsou v Mudžérii. Maurové praví: „Francouzové nikdy nevstoupí do Adraru.“ 5. ledna vstupuje pět set Senegalců pod našim velením do Ataru po stomílovém pochodu plném překážek. Několik dní před tím byl zlomen odpor v Amatilu, pak v Hamdúnu, kde střelba rázně urovnala cestu. Pak po deset měsíců létají naše oddíly po všech koutech pouště, kmeny přicházejí skládat zbraně do Ataru, následuje metodické zavádění francouzského míru, šílená ztřeštěnost v útoku, moudrá opatrnost v organisování území, neustálá starost ukázati po naší síle naši spravedlnost. Římské stránky hodné Caesara. Velkolepá historie, příliš málo známá. Ale Francie je tak bohatá na slávu, že zanedbává tento peníz.

To je činnost, již Maxencius provádí. To je živoucí realita, do níž se vpravuje jako běžec, jenž zaujímá své místo na dráze a dává se v běh. Dostává úkol, čistě vymezený a jasně vyznačený podle francouzského řádu. Zde je práce přidělená vrchností, zbývá ji vykonati v mezích vyšších rozkazů. Pole je volné před ním, podmínky dostal při vstupu: odpírání sobě samému, přísnou poslušnost, silné paže, zdravého ducha.

Úmysly mladého vojáka na bojišti amatilském jsou prosté. Takže kdyby měl tam čas si připomenouti žhavé dni v Zli, podivil by se snad tomu, že jeho myšlenky, zabloudivší jen na chvíli do modré dálky, se vracejí tak rychle na to uzavřené pole, kde má za úkol se bít; podivil by se tomu, že se spokojuje, poznáv smysl pravé podřízenosti a poslušnosti, jen obrazem podřízenosti a pouhým symbolem poslušnosti; podivil by se tomu, že hledaje zákon v Zli, podřídil se ochotně tomu, jež mu nabídl Amatil. Ale Maxencius je především vojákem. Jeho východisko není jinde než v tomto lidském úkolu, jenž mu byl přidělen. Ostatně po cestě z Tagantu k Adraru se mu ukázaly obě tváře Afriky; jedna jest tvář Modlitby a druhá jest tvář Činu. Tato oděná do plátna

a ona opásaná zbrání, tato se svatozáří paprsků a ona s přilbicí z železa, tak se zjevuje mladému vojákovu jeho stará rádkyně - a on sám je hned pokorný před nebem a hned pyšný před zemí, hned neklidný pro nedostatek blankytné modři, hned spokojen pro vládu nad ohromnou zemí, hned malý před tím, co nemá, a hned velký před tím, co má; chodí s dvojím srdcem po dvojitosti Afriky.

A přece, *in medio leporum*, v samém lůně pozemské blaženosti, rodí se smrtelný neklid. „Zajisté, říká neklidná duše, ten úkol, jenž řídí mé kroky a vede mou chůzi je dobře vyměřen. Ale přesto se mi zdá, že mé kroky nejsou pevné a že má chůze jest chůzí jako ve snu. Jsem jako ryba, jež se dovede obratně pohybovati ve vodním živlu, ale jež přes to nikdy nepozná moře, poněvadž se na ně nikdy nebude moci podívati s břehů. Neztroskotala bych, kdybych žila vždy jen v naprosté harmonii a nechtěla ovládati život, v němž se pohybuje tělo, jež obývám. Ale jednám stejně, jak myslím. Přistoupí-li však k tomu zvířadavá inteligence, tu cesta vojákovu připadá ubohou.“

Ale je ještě velký realitou, jejímž jest obrazem. Maxencius u hrobů amatilských je velmi vzdáleným obrazem Věrnosti. A proto účastenství, k němuž byl připuštěn, je příjemné Bohu. A jeho nevědomost je dokonce jeho nejcennějším statkem. Neboť inteligence, jež se podrobila lži, sama se odsoudila. Ale naopak ona inteligence, jež spí pod břemenem lidské povinnosti a jíž účast na činnosti, již poctivě koná, brání v tom, aby se rozvinula, zůstává hodna pravdy. Je méně daleko od nevědomosti k vědě, než od špatné vědy k pravé vědě. Poslušnost Francii vede rychle k poslušnosti Kristu, ale neposlušnost vede jen k neposlušnosti. Stejně tak u Maxencia, jenž je dobrý a pravdomluvný, je dobré a pravdomluvné z něho, ale naopak nepravost náleží člověku nepravosti. A když s holým mečem zabodnutým do země přísahá u popela svých druhů, že bude dobrým služebníkem, jest již křesťanem a bere již účast na milosti Církve Svaté.

IV

DUCH BOUŘÍ

Osnova. - Obraz Ataru. - Súra o nevěřících a odpověď Církve. - Ale tato odpověď nestačí. - Vpád pochopení. - Maxencius chce především pravdu. - Zmatek, v němž je zvláště zapotřebí účinného pravidla, obsahujícího zároveň záruku jistoty. - Maxencius objevuje v oppidu Ataru příčiny svého duševního stavu. - Latinská vznešenost a důstojnost křestanská.

Ženy v palmovém háji po dvou po třech . . . Jejich oči s načerněnými řasami se unyle dívají na modrý stín. Černí otroci pohybují skřípajícím těžkým dřevěným vahadlem u studně, voda stoupá a rozlévá se do nádrže. Je slyšet jasné výbuchy smíchu. Celá vůně perských teras se rozlévá po oase - nepatrném bodu v prostoru jako radost je nepatrným bodem v čase. A tu se protrhává kruh, jenž držel Maxencia. Teď už nejde mladý voják pod dvojím závojem mlčení a samoty s jistotou vstříc svému cíli a nepostupuje v přímce po průměru kruhového obzoru, nýbrž stal se chodcem, jenž porušil pravidlo a oddává se svým rozmarům. Jiní mladí lidé jsou s ním a večerní rozhovor se táhne po dlouhé hodiny, prázdné a mdlé. Na tom, jak povoluje, jak vysazuje, měří Maxencius velikost své únavy. Cítí klid, ten obávaný okamžik, kdy duše pozbývá vlády nad sebou, kdy se vzdává své moci, toto sklouznutí k nevyhnutelné katastrofě, tu ztrátu sebe sama, již tak dobře zná a jež způsobuje, že ani znechucení ani záští nenaplní už černou propast pádu. Tak je Maxencius po tři dny stínem chodícím ve snu a v zdánlivé smrti.

Posledního večera opustí znechucen druhy a spěchá divoče k městu, v němž je hojnost bídy. Je právě hodina, kdy se ovce vracejí v hustých stádech; kdy děti, hrdé a krásné, naposledy křičí, těsně než nastane ticho noci. Rozvalené zdi omezují úzký kruh, uprostřed něhož se tísní domky, vypadající

všechny stejně, a malé uličky se stěží noří do souvislé kamenné hmoty. Po pravé straně se Maxencius dívá na hru posledních paprsků slunečních na vysoké stěně Adraru, zastavuje se a hluboce dýchá, zjišťuje pomíjivý vpád barev, následující po bezbarevném panování slunce. Jsou tu červené skály, sytě zelené palmy, okrový písek bathy. A opuštěné kameny Ksaru, pokryté prachem a staletími, zůstávají v neurčité šedi. Je večer, kdy každá vteřina má svou váhu, kdy každá vteřina má svůj zvuk, jež bychom chtěli zvěčniti. Člověk je v těsném styku se světem. Je jako gong, na nějž bije čas malými údery, a kovové vlny se šíří a zesilují podle matematických pravidel.

Maxencius, v němž zvučí klidné harmonie, se cítí již silnějším a vpadne na své loudavé procházce do jedné z úzkých uliček, jež se mu namane. Terasy nad ním jsou chráněny bodlinatým větrovým ve stejné výši s půdou a mezi řadami suchých větviček se vine úzký pruh nebe, jenž jediný mu udává cestu. Ale ostrý pach sevře pocestnému hrdlo. Za nízkými vrátky vidí malé dvorky, kde tisíce much se vrhá na netečné ženy a děti uprostřed tykví. Věru, dostal se do ghetta, ale již pospíchá, jat jakýmsi neklidem, ven na volné místo. Čas od času ho mine pomalá kráska napolo zahalená závojem a činí ilusi dokonalou. Maxencius je zcela určitě v židovské čtvrti. Ostatně obyvatelé Ataru, z největší části Smassidové, jsou nejodpornější z Maurů a nedají se srovnati s pravými a svobodnými Berbery, kteří bydlí daleko na poušti v stanech z velbloudí srsti.

Ani paprsek světla nepronikne touto temnotou; ani jedny bratrské dveře se neotevrou; ani jedna ruka se ti nenabídne . . . Maxencius se chvěje, jeho srdce zachvácené hrůzou přestává bít: což není na celé zemi cizincem, nejenom zde, ale všude? Je vůbec někde na zemi místo, kde by mohl říci: „Zde je konec mé cesty, zde je půda, na níž všechno je mé, a zde jsou bratři mých myšlenek a mých modliteb. Ať jde na kterékoli místo země, je sám, točí se po svých hříších

roztroušených po světě, je psancem, jenž je vyvržen ze sladkého společenství lidí. Ale zatím, co nešťastník cítí, že vše okolo něho se zatemňuje, vycházejí z tlustých zdí mešit hlasy. Je chvíle, kdy Islam zpívá Súru o nevěřících, a Maxencius pomalu opakuje ponurou modlitbu, již kdysi četl v Knize: „*Súratul el Kufar*. Řekni: Ó nevěřící! Nebudu uctívati to, co vy uctíváte. Neuctíváte to, co já uctívám. Vaše bohoslužba se mi hnusí. Vy máte své náboženství a já mám také své.“

Tajemná bolest dusí Maxencia. Ozvěnou v něm zní onen hlas pýchy a samoty. Cítí, že tato síla ovládá všechnu bídu, že tato krása je nejsilnější. Slova těchto lidí nejsou slovy jeho. Což jim nemůže říci v jáсотu jistoty:

„Nemáte, ó lživé hlasy, slov života. Máte své náboženství. Ale já mám také své. Máte svého proroka, ale já mám také svého Boha, jímž jest Ježíš Kristus. Máte svou knihu, ale já mám také svou . . .“

Cože? Již to říká a zapomíná v nebezpečí na vnitřní pŕtky ze školy. Před Arabem je Frankem majícím jistotu svého národa, jež se dal navždy, a nazývá se, cítě osten hanby, ó, jak marnotratným synem své Církev. Neboť jeho jméno je navždy spojeno s jménem křesťanství. A čím by byla jeho hrdost před Maury, ne-li hrdostí katolickou?

Tak vidí Církev Boží sklánějící se po staletí v obranném gestu nad Francií a tu uvažuje o tom, co obě vykonaly ve velké hře, na které jsou společně súčasťněny. A v dálce věků vidí mírový průvod opouštějící bránu a gesto požehnání nad strašlivým zástupem. Uprostřed zločinu a bezpráví, ve velkých pustošivých válkách stojí biskup na nevývratné skále, zastavuje svými dvěma zvednutými prsty vyjící dav a vpád barbarství. V ponurých krajinách, nad nakupenými troskami, klášter jediný uchovává nepomíjející zásobu, aby malá, kmitavá lampa ducha neshasla a aby spravedlnost nebyla docela vyhlazena. Neomylné slovo Lateránu vznáší se nad světem

jako bílá holubice nad kostnicí. Pouhý hlas bílého starce mluvícího z Říma přemáhá divoké císaře a krále a mnich bdí v své cele nad ospravedlněním národa Božího. Ano, po celou délku věků Církev se sklání nad Francií, a pláče s ní a raduje se s ní. Neboť v ní vyrostl tento národ a v ní se objevuje mezi všemi národy víry. Hle, to jsou lidé po tvoji pravici, ó Pane - hle, to jest běh nejskvělejších dějin, jež věky napsaly. Nejkrásnější království světa - a jest také královstvím víry. Nejslavnější mocnost světa - a jest mocností křesťanskou. Tvoji nejstatečnější a nejhrdější synové, ó Pane - a jsou syny přísné poslušnosti a jsou dětmi tvé lásky. Maxencius dobře zná tyto dějiny, jichž každá stránka, i nejtemnější, přináší ještě svědectví velikosti.

Neboť kde je Francie, říká si mladý voják: ne-li v Remeši, kde trojí brána se otvírá jakoby ještě pro průvod královský, nebo v Saint-Denis s hrobkami naší slávy - a pak v té velkonoční radosti v Chartres, v ochranné lodi chrámové, kde se říká, že se líbí Královně Nebes - a konečně v těch zvonicích v krajích, jež jediné viděly nesmírný průvod generací. Neboť je to málo, řekneme-li, že tato šipka nad pláňmi velí dálkám a že jest jakoby středem prostoru. Představuje především pořadatelku času, a staletí se řadí okolo ní lépe než krajiny zemské a nesčetné střechy města. Je Přítomností mezi minulostí a budoucností, více ještě než onen bod prostoru, v němž se sbíhají všechny čáry obzoru. Právě k ní půjdou duše, jež chtějí býti úplně proniknuty vlastní. Ale co řeknou, ty prosté duše, až v nejtmavší kapli kůru, právě za hlavním oltářem, objeví pravou dědičku Království a až poznají, že zapřítí Křesťanství jest cosi jako zapřítí Francii. Tu brány dějin se otevrou a zázrak velmi složitý, jímž jest tato Francie, se zjeví těmto bytostem v svém úctyhodném jasu.

Vidění královských síní notredamských v tomto smrdutém pelechu atarském snad dovede utěšiti Maxencia. A přece ne! Na dně v něm zůstávají jakási temná muka. Ať slabí se živí sny, třeba nejvzneše-

nějšími! On však chce pravdu prudkou. Zmocnilo se ho vznešené opojení inteligence, a tato horečka ducha ho dohání k tomu, aby šel k opravdovému rozumu, k této velmi klidné jistotě dobře zakotveného rozumu. Nejdříve žádá, aby Ježíš Kristus byl skutečně slovem Božím, aby Církev byla se vší jistotou neomylnou strážkyní pravdy, aby Maria byla ve vší skutečnosti královnou nebe. A to jest jeho prvním požadavkem, než začne uvažovati o onom povolání a podivuhodném vyvolení Francie. Nikdy africké nebe, nikdy tato vojenská půda nebudou raditi k zbabělosti nebo k vychytralosti. Jsou vytržením jistoty, jsou oslavou absolutna. A toto jest naučení, jež může pocestnému dáti rozkazující hlas mešity: „Ó nevěřící, vy máte své náboženství a já mám také své, a nikdy nebudu uctívati to, co uctíváte vy.“ To znamená: nic není krásné kromě pravdy. Nic není hodno člověka svobodného kromě lásky anebo nenávisti k lásce. A dále: ať sama ona chrámová loď notredamská je navždy srovnána se zemí, není-li Maria skutečně naší Paní a naší opravdovou Císařovnou. Ať tato Francie zhyne, ať dvacet století křesťanství je navždy vyhlazeno z dějin, je-li toto křesťanství lží. Ať tato křesťanská Francie je prokleta, byla-li postavena na lži a nepravosti. „Nebudu uctívati to, co vy uctíváte.“ Jde tedy o to, uctívati nebo neuctívati, ale uctívati není nic jiného než poznávati. Cena samé Francie mizí před jistotou ekumenickou.

Představme si na těchto radostných vrcholcích a v tomto pročištěném vzduchu zjevení velekněze Antistia. Jaký hořký výsměch! A jak jsme zde vzdáleni pýchy a řeči samoty! Nadarmo bude vzbouřenec odměřovati následky své neposlušnosti, nebo se dovolávati ritu a obyčeje. Je-li chrám, jenž dovedl vytvořiti jednotu Latia, lží, jeho dílo nebude trvalé. Neboť lež nic nedovede založiti a díla lži nesou v sobě své odsouzení. Ale trapnost sporu je v tom, je-li taková iluze vůbec nutna.

Maxencius se obrátí: nesmírná tropická noc je

před ním, noc vážná v dokonalosti mlčení. Obrysy všech věcí zmizely, ubohé řeči lidské zanikly. Nic nedovede mučiti více tohoto pozdního poutníka, než tato touha po esenciálním poznání. Nejkrásnější báseň neuhasi žízeň této duše. Žádná hudba neuspí tohoto nemocného, jehož obklopila bída světa. Je mu třeba chleba podstatné reality, aby přeludy, jimiž umírá, se rozplynuly - ne sladkých snění srdce, avšak přísného letu ducha namířeného k věčnému panství. Tento násilník zavrhuje útěchy nábožného večera, neboť není útěchy mimo jas poledne a zářící jistotu. Proklíná klid srdce, neboť není klidu, leč z rozumu. A všechna iluze je z ďábla, ale každá realita je z Boha . . .

Člověk žíznil po světle noří se do temnot. Ticho spících ulic je vystřídáno šelestěním listů v korunách palmovníků, a tam, kde povyk lidí byl nejživější, je nejtišší a nejtajemnější řeč noci. Hned za hustou záclonou stínu se objevuje daleká písková pláň, zbělelá hvězdnatou plochou, která je naproti ní. A v této hodině tak sladké, tak důvěrné Maxencius umdlévá. Nedovedl by už udělati ani krok, pohnouti jen jediným ze svých údů. Náhle se láme vnitřní napětí, spánek vrhá ohromného vojáka na zemi, celé jeho bytí se ztrácí v posledním a nesmírném vzdechu, jenž zahání ducha.

První sluneční paprsek hladící pláň a zapuzující noční sen nadzvedá lehce těžká víčka. Nový člověk vstává a zmocňuje se pohledem světa a vrací se do velkého přátelství věcí stvořených, všechno včerejší je shlazeno, noc položila černou čáru pod skončenou stránku . . .

Do palmového háje přišly ženy. Maxencius si řekl, že to jsou asi tytéž, které v roce 1909 přišly do pohoří amatilského, aby povzbuzovaly své muže v boji. Přiblížily se a krotce pozdravily pána nynější chvíle. Maxencius se na ně zvědavě díval, jsa poněkud zhnusen hroznou vůní pižma - celý Orient vystal náhle před ním. Divoká unylost se snoubila s krásou těchto planoucích tváří a jejich složité účesy

připomínaly také Orient - ty černé copy obtížené kuličkami ambry, ozdobami z korálů a olivínu. A zatím co si hrály s jeho haikem z bílého hedvábí, Maxencius si myslil: „Jsou to skutečně přítelkyně válečníka a je vidět, že jsou zvyklé přijímati ty, již dlouho prodlévali na poušti, ty, již se vracejí do města utrmáceni, pokryti prachem a se spáleným čelem!“ Náhle, ale bez nejmenší horečky je poslal pryč, a nařídil nejmladší z nich, aby zůstala u něho. Zdálo se, že se podřizuje prostě zvyku vítězů. Plamen nesžíral jeho srdce. Ona, skoro dítě, čekala odevzdaně na rozmary pánovy. Působným pohybem spustila opět svůj velký modrý závoj před obličej. Tu pojala Maxencia před tímto nehybným tvarem, před touto věcí jemu náležející nesmírná lítost. Chvilí pomýšlel na to, aby ji poslal zpět, stydě se před touto nešťastnou kořistí. Ale jeho duše již mu nenáležela. Mladý Francouz se zvedl a chvěje se v sladkém teple ranním, odnesl svou kořist modrým stínem palmovníků a halasem vítězného dne.

Zmocnilo se ho temné delirium. Tři dni byl otrokem této otrokyně. Odložil svůj odjezd z Ataru, a tento odklad mohl míti nejzhoubnější následky pro jeho oddíl. Ale to ještě nebylo ničím proti zpusťování této duše docela vydané démonu. Konečně se tento hrdý člověk vzbouřil. Protáhl své ztuhlé údy, poznal se opět uprostřed světa, a jedním skokem byl u svých, kteří ho již očekávali.

Když se vrátil do svého stanu, vzpomněl si náhle na svého přítele Petra Mariu a zjevil se mu obraz plačící Panny, jež kdysi dostal a jež vítr pouště daleko od něho odnesl. Pocítil strašnou bolest, bolest, již dosud neznal. Toto srdce odevždy vydané výčítkám, poznávalo nové utrpení - tajemné, nevýslovné utrpení, v němž se v jediném vzlyku mísily země i nebe. Maxencius mnoho nad sebou plakal. Ale, hle, tohoto dne jeho pohled se nemohl odtrhnouti od Panny velmi vzdálené, jež pláče nad hříchy lidí.

Celá bída jeho života se soustředila do této ponuré výpravy atarské: nejdříve planoucí horečka po

pravdě, nemohoucnost myšlenky, a pak nedůstojná slabost před rozkoší, jež se mu nabízela, a celý zmatek srdce, jež podléhající samo sobě, zůstává bezmocným před svou zkázkou. Když slyšel ony tak jisté hlasy mešity atarské, okusil prudké chuti absolutna. Ale teď, když nabyt jasněho vnitřního pohledu, myslí na čistotu - vidě na všech stranách propast a naprostý nedostatek Boha. „Ne, říká, nic z toho, co nalézám v sobě, není velikostí, a nic není krásou. Naopak, zjišťuji, že jsem podoben oněm prostředním, již se neodvážejí myšlenky silné a jejichž srdce jest neschopno vášně - podoben nesmírnému zástupu nečistých a zlých, nesčetnému dobytku zavržení. Leč že bych se vzchopil a volal kajícími rty o milosrdenství!“ - A převáděje všechny své stejné touhy do jedné a téže pokorné prosby, volal:

„Ó Bože nebeský, jsi-li skutečně, pohlédni na onu bídu, v níž mne udržuje má vina. Pohlédni na ten naprostý zmatek, v němž jsem. Uvaž s jedné strany nesmírnou mou žádost, abych měl pravidlo, jež by mě chránilo před hříchem, a s druhé, mou pevnou vůli, aby toto pravidlo bylo podle pravdy, nadřazené potřebám lidským. Zde je mé srdce, Pane, jež touží po tvém pokoji, a zde je můj duch, jenž nechce toho pokoje, je-li lživý. Ó Otče nebeský, ty to chápeš, že to není stín, jehož je mi třeba, a že sny mne neutěší v této velké pozemské bitvě, již se účastním. Neboť jsem člověkem reálním v reálním světě, a jsem vojákem účastnícím se skutečné bitvy světa, a ne chimérikem nebo fantastou. Dej mně tedy, Pane, ducha nelítostného, abych zkoumal zákon a svědectví, jako tvůj svatý Prorok, a abych konečně rozbil lži špatných a bezbožných, bude-li toho třeba!“

Podivuhodná prostoto! Čestná a těžká dětinskosti! Pochopíme ji lépe, uvědomíme-li si především, že Maxencius je vojákem, to jest člověkem reality, člověkem chladné logiky - jedním slovem opakem romantika. Řekne snad někdo, že má duši nuzáckou a že jeho matematika zabíjí svobodného genia, fluiditu. To by znamenalo, že věříme, že bohatství života

spočívá v rozsahu, a nikoliv v hloubce. S dvěma nebo třemi principy, jež hledá, je Maxencius bohatší než diletant, jenž sbírá pel se všech květin a nepodívá se na dno žádné. A ostatně, kdyby nechtěl býti pravdivým, co by hledal na této stanici v Ataru, v této pevnosti s pravými úhly, s dvojnásobnou hradbou zdí, již postavili vojáci?

U vchodu zdraví Maxencia naposledy suché pohyby strážě vzdávající poctu. Důstojník živě přechází přes širokou kruhovou cestu, na níž leží hromady vojenských zásob. Projde druhou branou a octne se v čtvercovém nádvoří, jež je obklopeno se všech stran přísnými stavbami, z nichž dvě, jež stojí naproti sobě, jsou o jednom poschodí. Dvě otevřená schodiště vedou na násep, jenž je zakončen baštami a po celém obvodu opatřen střílnami. Dva velké ochozy vrhají hustý a teplý stín: tam jde Maxencius hledat své druhy, aby se s nimi rozloučil.

Slunce padá na násep mezi ochozy. Je možno odtud jediným pohledem přehlédnouti celou pevnůstku. Všechno v čtvercovém uspořádání, v jednotě hmoty - neboť zdi i střechy jsou stejné - v symetrické soustavě značí řád, uměřenost v síle, harmonické pravidlo. Architekt, stavitel, zedníci, všichni byli vojáky. Ale tito nahodilí stavitelé vytvořili dílo, jež na sobě nese zvláštní pečeť. Obydlí, jež sami sobě dali, jest jakýmsi obydlím absolutna. Maxencius byl před těmito kameny, neuměle na sebe nakladenými, uchvácen nadšením. Tam, na tomto náspu s baštami jest jeho východisko. „Jsme zde, řekl, na severní hranici své říše. Tam dále jest země bez pána, čistý a nedotknutý prostor. Ale jak zastavíte ten mohutný pohyb, jímž my se tam více a více valíme. Síla, jež nás pohání, jest nepřemožitelná, neboť jest spořádaná právě tak, jako tyto pevnosti, jež bezděky nesou v sobě celý smysl našeho podnikání. Co spravíte proti síle spojené s rozumem? Je to ukázněná vlna, jež se valí z jednoho břehu Afriky na druhý, a ne brutální masa, již neoživuje žádná myšlenka. Která

lidská mocnost by tedy mohla zastaviti ty, kteří dobývají Francii kus světa?“

Nahoře na severním ochoze jsme skoro ve výši kymácejících se korun palmových. U paty štíhlých kmenů řehtají koně. Jdou kolem lidé, děti. A za touto hrou chvějících se stínů pohled se zmocňuje celého prostoru bez obrysů. Ale přejdeme-li na stranu jižní, zavřeme v oslnění oči, u samé paty zdi počíná poušť. A uprostřed ní se někdy zvedne plamen bílého sloupu prachu, jenž točitě stoupá, jsa zvedán prázdnotou horních oblastí. V pozadí se rýsuje hradba Adraru, samotná na samém konci obrazu, velmi vzdálená od nečistého člověka . . .

Jak je vznešené to malé *oppidum* Atar uprostřed takové krajiny. Naposledy objato pohledem pocestného, jenž se vzdaluje, připadá najednou jako kostka vržená napříč stolem, na kterém se hraje o osud Francie. Ještě přes jedno zvlnění povrchu, a v záhybu mizí naposledy zdravený svědek latinské důstojnosti.

„Když Caesar postavil svůj tábor po té straně *oppida*, jež, oddělena řekou a bažinami tvoří úzký přechod, začal připravovati hmoty potřebné k postavení náspu - *aggerem apparare* - vysunovati ochranné stříšky - *vineas agere* - konečně stavěti dvě věže - *turres duas constituere* . . . Co se týče zásobování obilím - *de re frumentaria* - neustával naléhati na Bóje a Haeduy . . . Ale vojsko trpělo napořád neobyčejnými potížemi v zásobování, způsobenými chudobou Bójů, netečností Haeduů a požáry skladů. Došlo to tak daleko, že vojákům velmi často chybělo zrní a že trpěli velkým hladem. Ale přesto nebylo slyšet od nich slova, jež by bylo nehodno důstojnosti národa římského a předešlých vítězství: *nulla tamen vox ab iis audita POPULI ROMANI MAJESTATE et superioribus victoriis indigna.*“

Přečítaje si v svém stanu stručná a strohá slova dobyvatelova, chápal Maxencius lépe dosah podniku, jehož se účastnil. Ano znal je dobře, ty čtverhranné zdi, ty vznešené půdorysy, ty čisté a rovné

obrysy, jež měla *oppida* a římské cesty. A ty těžkosti se zásobováním a ona znepokojení, pokud jde o *res frumentaria* a ony půtky s kmeny. - Ale nebylo to, co poznával, především ona *populi romani majestas*, ona klidná a přímočará suverénnost, ona majestátní a suverénní důstojnost francouzská?

A přesto neměl klidné jistoty dobyvatele. Již delší dobu, zvláště od oné dlouhé zastávky v Ataru, nesusouhlasil již ve všem se svým národem. Cítil, že neběře účast na jeho životě. Měl jistotu, že není opravdovým dědicem této francouzské důstojnosti, již znal především jako důstojnost křesťanskou. Cítě se cizincem mezi odrodilci a rouhači, cizincem mezi věrnými a mírumilovnými, nemohl nikterak mluvit za Francii, jejíž jméno nesl až na konec světa. Šťastní ti, kteří nemají závazku býti vyslanci celého národa! Šťastní ti, kteří nenesou tíhy vlasti na svých ramenou! Nepozná dříve odpočinku, než najde tvář rodné země a význam jejího požehnaného jména.

Neboť po vpádu Caesarově přišlo dvacet století Vykoupení, a byť bychom měli sebe horší vůli, jsme ještě dědici Božími a spoludědici Kristovými. A sám Maxencius, jenž nikdy nepoznal svého Boha sestupujícího pro něho na oltář ve chvíli východu slunce - neodjel s prázdnýma rukama, ale odnesl s sebou kříž svého Spasitele, jehož nevidí. Tíha nezměřitelná, břímě nesložitelné, neboť jest ho možno poznati jen po oné tajemné tísní srdce a po jeho vlastním mlčení.

Tak ať činí poutník na africké půdě cokoliv a ať cokoliv chce, vždy jest Křištofem s dlouhou holí, nesoucím u své skloněné hlavy Dítě se zeměkoulí a se svatozáří neviditelného světla.

V

A FINIBUS TERRAE AD TE CLAMAVI

Osnova. - Táborový život. - Oddati se kontemplaci. - Návrat k složitosti. - K moři. - Bitva je nevyhnutelná. - Podmínky boje. - Chvála chudoby. - Zbraň mlčení.

To je asi vše, co by mohl cizinec viděti z tábora meharistů: spoustu malých slaměných krytů, nízkých stanů, zaplátovaných a barevně pomalovaných, v nich se to hemží zmateným životem; stan velitelův ani vyšší, ani pohodlnější než stany vojáků; zde, modrou ženu kojící nahé nemluvně, tam, děti hrající si na rohožkách z palmové slámy; lidi všech ras, přišlé ze všech koutů Afriky; ruch jako na předměstí; celé obydlené místo se tísní na vrcholku malého pískového pahorku, sotva vyčnívajícího nad ohromné moře přesypů a vypadajícího jako nízká bárka na zvlněné hladině světélkující vody. Jsme v Zúgu. A to jsou všechny body na vzdáleném obzoru, jež udávají azimuth a šířku: na jihu žulové kopule Ben Ameiry a Aichy; na jihozápadě vrcholek Adekmaru a Dželb Azfar; na severu Kneifissah, jakoby se zahlodávající do ohromného stolu z bílého dřeva, na západě řetěz Zúgu, tak slabě znatelný a jemný jako sepia na nějakém čínském obraze. To je vše. Kromě těchto svědků udávajících polohu, nic, co by přitahovalo nebo potěšilo zrak. Ani tvarem, ani barvou. Bezbarvé světlo. Jediná Mocnost má zde význam, a tou je Nebe. Nesmírné, stvořené z krásné hmoty hluboké modři, zaujímající všechn prostor, vypadá ze všech stvořených věcí nejskutečněji. Někdy přepluje po nejdelším obvodě s jedné strany na druhou tenoučký mráček - ovšem nadarmo, neboť zde nesprchne celý rok. Země zřejmě zde slouží jen za opěru nebi, a touto otrockou úlohou, již zde má, přispívá také k povznesení srdce a k mlčelivé kontemplaci.

Ale po poledni člověku nezbyvá, než aby vložil mezi sebe a holou zemi silné stanové plátno. Ve velkém poledním tichu čeká Maxencius pod lehkým stínem, až se život opět probudí. A někdy se vyleká: uslyšel náhlé zavřeštění dítěte a pak hlas matky, jež je chlácholí. Tento neklid probudil také několik jiných: dva střelci vymění několik zvukných slov. Je slyšet dvojí volání: „Ali! . . . Ali! . . .“ Pak padá na všechno zase ticho, těžká hlava se sklání na prsa, víčka se zavírají k hluboké meditaci.

Nestojí nám v cestě ani mráček, ani nějaká překážka na zemi, chceme-li sledovati dráhu slunce. Jsme v plném světle a na zemi není jiných stínů, než náš vlastní a stín našeho nestálého obydlí. Když šikměji dopadající paprsky začínají oslňovati oči, je čas, kdy je možno vyjít a Maxencius se jde podívat na velbloudy, jež přežvykují v nehybném horku. Někdy natáhnou krk k nějakému kovovému stéblu hadu, jediné rostlině této pouště - anebo nejraději nedělají nic a prostě spustí dlouhé řasy svých mírných očí. Pasterec s kučeravými vlasy se pilně točí kolem velitele.

Maxencius se pomalu vrací, neboť nemá smyslu choditi rychle. Maurové již sedí v kruhu před svými stany. Vrací se a dívá se na ně ostrým pohledem, usedá na rohožku. Pak poslouchá, co mluví, sám mluví uměřeně, jak se sluší a patří, dává každému, co jeho jest, a říká, co je užitečno říci . . . Nadešel nový večer. Nová noc přišla, tatáž noc přišla, tak čistá, tak divoká, že každý hlas se před ní stává jemnějším a brzy slábne a mizí v obecném napětí . . .

Všechno je prosté a na svém místě. Z prvotního poupěte vytryskl hluboký život. Všechny mrtvé větve, všechny sežloutlé listy spadly a zůstává jen velký vnitřní tlak mízy a tajemná práce rozvíření. Vyčutnávej, ó vyhnanče, radost z toho, že jsi pravdivý! Není už západního světa. Lži, prázdné řeči, sofismata, jako by jakživ pro tebe nebyly byly. Teď jsi zde sám, v sladkém vnímání noci, a zítra v úrodném ránu budeš bojovat se zemí, člověk primitivní

na primitivní planetě, svobodný člověk ve svobodném prostoru. Neboť jsi osvobozen od všeho, co lidé svýma rukama zvedli proti Bohu a až k nejzazšímu obzoru vidíš jen dílo Stvoření!

Všechno je prosté a viditelné. A přece to není návrat k prostotě, o něž jde Maxenciovi. Duše, ponechaná sama sobě, odkrývá poklady, jichž netušila a problémy se vynořují v svém původním významu, s rovnítkem k substanciální pravdě. Člověk nemá nejmenší opory umělé nebo přirozené. Uvědomuje si tudíž lépe svoje složité ustrojení. Duch jej tísní se všech stran, a všechny neuspokojené touhy, jež tělesná poroba umlčela, začínají vycházeti z hlubin vědomí. Maxencius měří vnitřní bitevní pole a nedostatek všeho viditelného. Je sám ve větrné růžici, ale je-li sám, je ještě ve společnosti se sebou samým, je ve společnosti se svou bídou, již dobře zná, a je ve společnosti s oním „proč“ vynořujícím se na každém kroku, a s oním „jak“. Všechno zde hlásá: jistá prostota těla je v obráceném poměru k prostotě ducha, a čím hlubšími se stávají způsoby, tím jemnější a okřídlenější se stává inteligence, pokoušející se o věci těžké, a dokonce o to, co se zdálo prosté v myšlení západním. Z toho plyne: co je důležité ve světě civilisovaném, je žítí.

Ale co je důležité zde, je mysliti. A zůstane-li mladý muž, jenž v své zemi slyšel jen mluvit o světě bez Boha, jen u svých doma, půjde po té snadné cestě, na niž jej vypravili; ale přijde-li na poušť africkou a vrátí-li se sám k sobě, učiní si vše opět sporným a bude žádati přezkoumání a ověření.

Maxencius nemohl přes stálou měnlivost kočovného života odpoutati své myšlenky od onoho jediného bodu, v němž cítil, že jeho osud je v sázce. Koncem dubna zanechal tábor pod velením jednoho poddůstojníka, a odjel s několika velbloudy směrem na západ. Chtěl v přímé linii dosáhnouti malé stanice Port-Etienne na březích Atlantiku, čtyřia dvacet mil od Zúgu. Dlouhé hodiny na velbloudu, zatím co před očima uplývá jednotvárný panenský

prostor, zastávky v nekonečném mlčení lidí i věcí, bdění o samotě pod hvězdami, nebo dlouhá trpělivost nočních jízd, všechno mělo přivésti Maxencia k onomu vášnivému zápasu, k onomu střetnutí se člověka se sebou samým v modři vnitřního prostoru.

Ale přestoupí-li i někdo náhodou zákon mlčení, je to jen pro to, aby ještě hlubší slovo vystoupilo na rty tohoto obydlí, jež v neklidné duši jest obydlím Božím. Jednoho rána, den potom, co překročili poušť tiriskou, probudil se Maxencius se svými druhy u studní Bú Guffa. Nezapomenutelná minuta! Byli uprostřed stepi, kde rostla spousta chumáčků trav, jichž bledá zeleň byla zelení vřesu země waleské. Hojná rosa pokrývala zemi, neboť bylo již cítit zmírňující vliv moře. Směrem k východu bylo vidět temné zoubkování Adraru Sutuffského, korunovaného lehkými mlhami. Vzduch byl mírný, připravený v laboratořích rána, a přinášel ve vlahých váncích vůni vlhkých zemí. Do ticha spadlo několik kapek deště. Maxencius, stoje směrem k východu, zdravil zrození světa. Tu se k němu přiblížil Sidia, Maur z jeho průvodu, a učiniv pravým ramenem posunek směrem k východu, pravil:

„Bůh je velký!“

Jeho hlas se poněkud chvěl. To byla jediná slova pronesená toho rána.

Opět vyrazili. Nová poušť se jim otevřela, Agerger, jež jest nesmírnou plochou bílých oblázků a bílého písku, sem tam pokrytou kupami třpytivého písku. A někdy se zastavili, tam, kde několika chumáčkům suchého usidu se podařilo zachytiti se ve velkém pohybu písku. Dromedáři se mohli napásti . . . - „Ó země jasu, říkal Maxencius, země stvořená pro slunce, pustino, čas od času přerušená objevením se několika medžbúrů anebo útekem několika tábořících kočovníků . . . jak vypadáme v tobě? Obracíme se, zjišťujeme svou přítomnost, a skoro prosíme za odpuštění, že tu jsme . . .“

Ale čím více se tito mužové přibližovali k oceánu, tím více v nich rostla exaltace jakési veselosti. Ne-

zřídka si i zazpívali, a co se týče Maxencia, poháněl horečnatě své vzácné jezdecké zvíře, hladě mu boky sukovitou holí. Pak se země stala najednou podobnou těm zbořeniskům, jež vidáme na předměstích, oblezlá půda, pokrytá bílým rumem a roztrhaná příkopy a jamami. Po písčitých plochách na úpatí vápenatých skal prchaly gazely, obracejíce se za udivenými pocestnými...

Jednoho večera se Maxencius octl na břehu čehosi, co se podobalo dnu vyschlého jezera. Průvodce se udiveně zastavil. Vrátil se touž cestou, kterou tam vjel. Maxencius cítil na sobě chlad přímořské noci, jež po velkém neklidu vykonané plavby proniká až ke kostem. Orientoval se, ukázal rukou do noci, do níž se ponořili v posledním zoufalém úsilí. Ale cesta byla nejistá. Nakonec nezbylo, než aby se zastavili a počkali, až nový den zase ukáže cestu. Druhého dne, chvíli potom, co vyrazili, spatřil průvodce na obzoru tohoto jezera, jež viděli předešlého večera, temnou čáru. Bylo to moře! Maxencius se dal do klusu, probuzen slanou vůní, jež přicházela ze vzdáleného zálivu. Hodinu potom začaly se rýsovati neurčité obrysy nesmírného písčitého břehu. Docela v dáli se jiskřilo moře. Zdálo se, že se rozprostírá v neurčitých tvarech, jež nebylo možno postihnouti. Nejasně se rýsující čára pobřežní dodávala této podívané vzhledu, jenž mátl.

Konečně došli muži, přicházející z nitra země, až přesně k tomuto bodu, kde tekutá pokrývka se stýká v poslední dobíhající vlnce s živlem nerostným; došli k samé hranici pevniny. Tu se zastavili a ponořili nohy do vody, aby se přesvědčili o realitě této nesmírně živé věci před nimi. Nepřijímala je měkká zádumčivost laguny, nýbrž dokonalá radost zálivu s čistými obrysy, a harmonická křivka tohoto břehu naplňovala všechna srdce šťastným klidem. Maxencius nemluvil, cíť v sobě jen nesmírné osvobození od minulosti. Byl jako člověk, jenž mnoho plakal a jenž pocítil náhlé povolení, když všechno již ztroskotalo v záplavě slz.

Ať šel sebe dále do sebe, objevoval jen pocit bezpečnosti a jistoty nezkalené blaženosti. Poušť je za ním a on odvrátil od ní svůj zrak, jako by se tam již jakživ neměl vrátiti, a v radosti krásné a nové podívané se oddává opět nalezenému Atlantiku. Zde je hluboká spokojenost naplňující pohár až po okraj. Kde je duše, již by neosvobodila vlna oceánu nesená rytmem oddechování moře? Maxencius, s nohama na pevné zemi, klade svůj rozzářený zrak na vodní propast. A pak zase sleduje plískavice, vyskakující nad zpěněné vlny - nebo let velkých kormoránů spouštějících se s výše nebe na ostré hřbety vlnek . . .

Krátký odpočinek! Krátké rozptýlení po těch těžkých hodinách, kdy člověk, ztracený v hloubi země, je zajatcem svého uzavřeného obzoru! Ještě jednou ho měl jeden z Maurů - tentýž Sidia - přivést k předmětu jeho přemýšlení a slovo padlo jako hořící sirka na stoh slámy za letního dne.

V Port-Etiennu mladý důstojník rád opouštěl stanici a chodil s několika druhy na úzkou pláž, jež vybíhá na jih úzkým pruhem mezi dvěma modrými plochami. Rybářské bárky se tam měkce houpaly a o kus dále ležela velká loď napolo zakrytá mořem. Maxencius se bavil tím, že sledoval očima španělské rybáře z Kanárských ostrovů, kteří táhli po písku své těžké sítě plné ryb. Byl jako v nesmírném klidu snu, ozářeného tisíci slunci. Jedině hrdelní zvuky rybářů přerušovaly ticho . . . „A la! A la! A la riva!“ Ale on mlčel, nemyslel na nic, zůstával v něm jen onen trvalý pocit stejnoměrného a jednotvárného houpání velblouda pravidelně našlapujícího na písek svými čtyřma nohama, jednou po druhé . . .

Vraceje se toho dne na stanici, obdivoval se Maxencius čtyřem velkým sloupům radiové stanice, jež stály nad suchými skalisky poloostrova. Jako Francouz se považoval za svrchovaného vládce nad touto zemí, a tam těmi kovovými stožáry, přijímajícími zprávy ze světa, se chápal vlády nad celou zemí. A v opojení tohoto jedinečného panství řekl Maurům: „Přijďte sem . . .“ Jiskry naplňovaly prostor

za okny malé světničky, kde bylo vidět spořádanou spleť měděně se lesknoucích drátů. V sousedním domku bušil do země motor a temný zvuk, přicházející odtud, se mísil do strašlivého praskání jisker.

„Pohleďte, řekl Maxencius vojákům, jaké je šílenství Maurů, chtějících odporovati Francii. Je někde na širém světě mocnost, jež by se dala srovnati s naší? . . .“

A tu někdo pronesl mírným a klidným hlasem závěr:

„Ano, vy Francouzové máte království světa, ale my Maurové máme království nebe . . .“

Maxencius se podíval na Sidiu, ostrá bolest jím projela, vzdech mu zemřel na rtech. Ale nač by odpovídal a co by odpověděl? Není v něm nic než tichý výbuch smutku . . . Ó Maxencie! na toto slovo nezapomeneš a tento povýšený pohled bude vždy tížiti tebe, jenž klopiš oči a mlčíš. Nadarmo blábolíš: „To není pravda . . .“ Ať v budoucnu půjdeš kamkoli po zemi lidí, bude ti vždy odpovídat vnitřní hlas: „Ano, království země ti patří. Patří ti celá lidská věda. Celé lidské myšlení je zde na dlani tvé ruky, a není soustavy, abys jí nebyl zvažil, a není města, abys jím nebyl prošel. Změřils vše, co se dá v přírodě změřiti. Učinils svým vše, co člověk může uvést pod svou moc, a vložils na to znamení své služebnosti. Ale království nebeské, jež se nedá ani zvažiti ani změřiti, to království ti nepatří. Město Boží, jež není vystavěno z kamenů, ale ze zásluh všech svatých, tento nebeský Jerusalems ti je zavřen. Jsi omezen na míru lidskou, a víš vše od člověka k člověku. Ale od člověka k Bohu, od řádu viditelného k neviditelnému, od přirozeného k nadpřirozenému, od viditelné náhody k viditelné podstatě sotva se ti podařilo položití rovnítko, stejně jako mezi člen známý a neznámý . . .“

Ó Maxencie! na toto slovo nezapomeneš. Nadarmo chceš říci: „To není pravda. Se všech stran na křesťanské půdě se zdvihnou lidé, již přinesou svědectví pro mne, a poznám v nich milované bratry

své krve. Tu jsou, aby tě pokořili, Sidio, askétové obtížení dílem před Bohem, tu jsou rozjímači, v nichž není již nic z člověka a jejichž tváře mají již barvu slavných těl, tu jsou vykladači tajemství, kteří pochopili příčinu za hranicemi účinku, a nikdo jim nemůže stačiti na výšinách jejich myšlení, nemá-li již v sobě milosti Ducha; tu jsou požehnaní Boží, skrze něž byly vykonány zázraky lásky; tu jsou svatí, rozsévající zázraky ze svých hrobů, a Učitelé, jimž proniklo Slovo až do morku kostí, a tu je božské šílenství mučedníků. A tu, na nejzapadlejším venkově, nejnížší, nejshrbenější, a nejméně známí z mých bratří. Ale právě oni mají nebe, a byť byly jejich kroky sebe více připoutány k zemi, žijí přesto ještě duchovně a vstupují do účastenství Božího. Tito vás přijdou zahanbit, ó Maurové, a vrátit vám vaši urážku . . .“

Nadarmo by říkal něco takového. Neboť ti svědkové, jichž se Maxencius dovolává, svědčí proti němu a zahanbují ho ještě více než Sidia. Stojí zde před ním jako žalobci a jejich bolestné obličej se na něho dívají jako výčitky . . .

Maxencius opustil Port-Etienne přesvědčen, že jest člověk velmi ubohý - ale bohat touto jistotou a s temným opojením hledače zlata v nejhlubších lesích Guayany se ponořil opět do pouště. Nic z toho, co znal, nebylo hlubokou spokojeností ducha cele se dávajícího a stravovaného plností vítězného požáru. Nebylo pro něj neomylného učitele. Nebylo slova, z těch, jež byl slyšel, jež by bylo slovem života. A přesto cítil pln zmatku, co by to znamenalo v tichu věčného písku, kdyby povstal Dobrý Pastýř vztahující své krvavé ruce k nové ovečce. Ohnivě kruhy se jeden po druhém otvíraly pro gesto osvobození a za proměněnou zemí se objevovalo nebe věčného občerstvení . . .

Čas zkoušek nebyl u konce, ale požehnání Boží bylo nad ním. Maxencius znal žízeň hořkého očekávání smrti, krvavý pot, nesmírnou únavu podobnou agonii, všechno - kromě zoufalství, jež mu za-

kazovala jakási tajemná síla. A někdy padala na malý oddíl hrůza, ohavná hrůza, přicházející blíž a blíž, skučící jako severák v bezměsíční noci. Mlčelivý Maxencius musil najít úsměv a sladké slovo otce k dětem a byl před oddílem tísnícím se za ním jako malá lampička naděje, jež svítí na konci opuštěného břehu.

U studní Bir Gendúz byly již zásoby skoro vyčerpány. Maxencius uspišil pochod na Bú Guffa. Horoko se stalo nesnesitelné. Vzduch byl tak těžký, že člověk se do něho nořil, jako plavec pokoušející se rozraziti mrtvou vodu. Nebe se pokrylo jemným zlatým prachem, jímž pronikalo rozptýlené světlo. Velbloudi padali mrtvi vyčerpáním. Meteor se dal srovnati s měděným zvonem ztrativším zvuk, a padajícím na poděšený svět. Maxencius se obával, že ztratí všechna zvířata, a chtěl pochodovati v noci. Ale měsíc a hvězdy byly skryty za mlhou, což znemožňovalo orientaci.

Třetího dne vyrazili před svítáním. Když se rozednilo, zastavil Maxencius svůj oddíl k ranní modlitbě. Nesmírná pláň mlčela, jakoby dech země se byl zastavil. Posléze vystoupil velký začazený kotouč slunce z mlh na obzoru a položil hned na počátku své dráhy na zemi ohromné pokrývky kového světla. Opět vyrazili. Brzy se objevily první vrcholky Adraru Suttufského, ale zcela blízko, neboť zvláštní na tomto zjevu bylo, že svět ztratil skoro celou svou hloubku a všechen řád, jež dává věcem atmosféra. Konečně k poledni sesedl Maxencius u studní Bú Guffa, na témž místě, kde před několika dny jeden z Maurů vyznal slávu Boží. První úsek cesty byl za nimi.

Myšlenky těchto lidí, již mlčeli a byli zahloubáni do sebe, nebyly snad složité a rozmanité, ale naopak jejich duch mířil přímo k cíli, jež hledali v prostoru. Vyrazili až navečer, aby překročili Adrar Suttufský. K desáté hodině se Maxencius ocitl mezi dvěma skalními stěnami, jež tvořily vstup do horstva. Velbloudi šli už jen velmi těžce vpřed. Za ssu-

tinami v propasti se objevil střed pohoří a chvílemi si vůdce trhal burnus o trny stromů visících na skalním srázu. Bloudili ve skalách Adraru Suttufského, kudy bezpochyby ještě nikdy neprošla bytost lidská, v divokých pustinách, do nichž jen občas zabloudí samotářský muflon. Tato poněkud opojná myšlenka vytrhovala Maxencia z jeho starostí a obracela jinam jeho pohled tvrdošíjně obrácený ke klenbě nebe. Konečně objevili po pravé straně východ. Byl to svah velmi tvrdý, přesto že byl písčitý. Dole bylo dno uadi, úzce sevřené mezi skalami. Bylo tam právě dosti písku, aby si všichni mohli lehnouti. Zastavili se a Maxencius, stoje a chvěje se pod neviditelnými hvězdami, díval se kolem sebe na druhý kruh.

Ale třetím kruhem byla Tiris, s hladem, krajní chudobou a nesmírnou opuštěností. Maxencius se vzdaloval země. Jeho zpomalený život tepal již jen zcela slabě. Nezůstalo v něm už nic lidského, šel vpřed v nekonečném snu nadpřirozeného světla. Někdy, přicházejí opět k sobě, mluvil k sobě s pěstmi u brady: „Pohleďme, kde to jsme? . . . Přemýšlejme . . .“ Ale pěsti zase spadly a vnitřní hlas říkal: „Později . . . Teď nechejme jednat mlčení, jež jest pánem . . .“ A vskutku, čím byly zkoušky a všechny ony kruhy bolesti proti tomuto nesmírnému zisku, jehož se mu dostalo? . . . Běda těm, kteří nepoznali mlčení. Mlčení je kouskem nebe, jenž sestupuje k člověku. Přichází z dálky, již už neznáme, přichází z velkých prostor mezihvězdných, z končin, kde nevíří studené měsíce. Přichází až z hloubek prostorů, z hlubin času - kde ještě nejsou světy a kde jich už není. Jak je krásné mlčení! . . . Je to veliká africká pláň, po níž fučí ostrý vítr. Je to indický oceán, noc bez hvězd . . . Maxencius dobře znal ty rozsáhlé končiny, podobné bezbřehým řekám Ráje. A tento velký sestup po délce času, kde mlčení nejdříve zavírá rty a pak proniká až k hranicím duše, do nepřístupných míst, kde Bůh odpočívá v nás. A když vycházel z této tišiny, jako samotář opouští svou

chyši, aby se obdivoval dílu stvoření, bylo to jen proto, aby řekl: „Všechno svědčí o Tobě, ó nebeský Otče. Není hodiny, jež by nebyla Tvým důkazem, není hodiny, ať sebe temnější, v níž bys nebyl přítomen, není zkoušky, jež by nebyla Tvým důkazem. Ať zemru žízní v této poušti, a ještě řeknu, že jest požehnaný tento den - neboť jsem viděl Tebe přítomného v Tvé spravedlnosti, tak jako jsem viděl Tebe přítomného v Tvém milosrdenství, a nestarám se o zjevy, jež se jmenují žízeň, hlad, únava, ale jež jsou z Tebe, který jsi realitou. Ó můj Bože, pomoz mi jíti po cestě, na niž jsi mne vyslal a vzpomeň si na Slovo svého Syna, jenž pravil: „*Ne vy jste vyvolili Mne, ale Já jsem vyvolil vás.*“

D Í L D R U H Ý

I

„JIŽ POLE JSOU BÍLÁ PRO ŽEŇ“

Osnova. - Maxencius poznává onoho druhého setníka, jenž viděl Spasitele na kříži a uvěřil. - On se může dívat jen na nebe, ale je to nebe africké, nebe vnitřního obrození. - Maxenciovi už jen chybí milost. - Bitva v noci. - Hrdina se dívá tvář v tvář smrti. - Ale den přináší díkůčinění. - Velikost a poslušnost duše křestanské představované vojákem.

P ísek jest praživel a právě ona látka, jež na počátku byla oddělena od vodstva. Stěží uvěříme, že povstal rozpadnutím skal, naopak pokrývky, jež tvoří, se sotva liší od tekuté podstaty mlhoviny. Jest pohyb, jenž byl před stálostí, čistý prapohyb, látka nezvažitelná, na níž se nemohl zachytiti život. Kolikrát cítil Maxencius před chmurnými plochami pouště, že je přenášen zpět k oněm velkým obrazům z Genese, právě v tu chvíli, kdy byl stvořen čas s prvním dnem a první nocí! Kolikrát se mu zdálo, že je přenášen do oněch hodin, jež byly prvním ustavením této nové věci: přítomného pojícího se k minulému! Kolikrát byl zachvácen závratí před tímto ohnivým, jádrem planety, jíž přece vládl s výše lidského myšlení! . . . - „Duch Boží vznášel se nad vodami.“ Pokusíme-li se představit si třetí Osobu vznášející se nad vodami, zatím co nesčetná vojska Andělů jsou na Nebi, jsme asi na největší výšině lidského snění, tak jako pocestný skloněný nad čistým

prostorem a nad neproniknutelným tvarem Pouš-
tě . . . Duch Boží vznášel se nad pískem.

Ale častěji, zvláště v klidných hodinách ranních, když se dívá před sebe na dlouhý den cesty, Maxencius se omezuje na věci lidské a upíná svůj pohled na živoucí kruh vepsaný do kruhu obzoru a opsaný kolem sebe. Zná své lidi a oni znají jeho. Jsou spojeni životem jdoucím od jednoho k druhému. Jest jejich vůdcem a oni jsou jeho lidmi. A všichni dohromady tvoří ucelenou soustavu, soustavu mravní gravitace, pohybující se v bezbřehém prostoru a tepanou se všech stran uragany písku. Maxencius poroučí a oni poslouchají. A jest takový jako Setník mající před sebou setninu a pravící jednomu: Jdi, a on jde, a jinému: Přijď, a on přijde. - Hle, je zde podoben oněm pokorným důstojníkům římských kohort, kteří se čas od času objevují v Evangeliu, aby se zjevila přednost Boží. A byl to jeden z nich, jenž udivil Pána, v den, kdy přišel do Kafarna, neboť nenalezl takové víry v Izraeli. Ó vděčnosti v dálce! Sladké a silné pozdravení! Jeden voják byl prohlášen prvním v řádu křesťanském a druhý jest u paty kříže a odhaluje se před bolestnou Tváří a praví: „Tento člověk vpravdě byl synem Božím!“ A ještě jiný se nazývá Kornelius a byl setníkem v kohortě legie zvané Italské a tento byl první mezi pohany, jenž přijal Ducha Svatého se Slovem Ježíše Krista. Teď je zde Maxencius, jenž jest také vojákem mezi mnohými, vojákem podobným oněm vojákům, neboť vojáci všech dob jsou si podobni, a všichni vešli v přátelství Páně, poctivý voják, jenž si žádá jen věděti a posloucháti, a jenž v opravdové poslušnosti čeká na rozkaz Generálův.

„Ó můj Bože! pravil tento nejmladší, jako důstojník z Kafarna, jeho starší bratr - rci jen slovem, a uzdravena bude duše má!“ Ale požadoval toto slovo a toto skutečné znamení i tuto pravou odpověď, a jako válečný velitel shromažďuje potřeby pro výpravu, než vyrazí, nechtěl nic podniknouti, než by zbraně pravdy nebyly připraveny. „Vím, řekl ještě,

že jsou lidé, kteří tvrdí, že milují pravdu. Ale přijde-li pak některá pravda od Boha, tu ji zavrhnou a zahalí si tvář jako pokrytci a farizeové. Chtějí všechno zvážiti a všechno přezkoumati, kromě toho, co přesahuje lidské vidění a podání. Připouštějí pravdu, s podmínkou, že zůstane v mezích, jež jí byli připravili. Kdyby viděli v Lourdech vstávati umírající a choditi kulhající, řekli by ještě v své pekelné zlobě: Ne. A vložili by ruku svou do otevřené rány, jež jest v boku Spasitelově, jako to učinil Nevěřící Tomáš, a ještě by řekli: „Nevěřím!“ Ach, nejsem jako tito skutečně prokletí lidé. Je pravda, že mé srdce jest Ti uzavřeno, ó můj Bože, že je pomalé a zatvrzelé, že váhá Tě přijmouti. Ale ukaž mi jen rány Tvých Rukou a Tvých Nohou, a řeknu jako Tvůj Apoštol: „Můj Pán a můj Bůh! Nebudu vzdorovati pravdě, i kdyby pocházela od Tebe, a když jsi řekl: To jest, neřeknu: To není, když to přece je.“

To byly myšlenky Maxenciovy v druhém roce jeho saharských cest, kdy cítil, že v něm roste jeho vnitřní schopnost a kruh jeho možností duchovních. Poněvadž se dostal do skalnaté pláně Tižiritu, začalo pršet a tohoto večera, když vyšel ze svého stanu, ho přijalo úžasné nebe. Mělo nezvyklé barvy, a jeho průsvitná pleť byla z velmi bledé zeleně vody v tekutých hloubkách. Připomínala také jisté vzácné růže, jež Maxencius viděl v Číně, anebo dno moře v některých zátokách Bretaně. K zénitu se přelévalo neznatelně v růžovou, zatím co podél obzoru ležely dlouhé mraky, lehké a blízké ledovému étheru. Slunce právě zmizelo, a rozbíhavé paprsky, podobné ohromnému řásnění, vycházely z bodu, kde bylo zapadlo. Ale tyto paprsky nebyly ze světla. Byly to šikmé stopy růžové v zelené, poněkud bledší než ostatní nebe. V této chvíli země připadala pocestnému nesmírně velkou. Řetěz Tahamentu, k němuž již po tři dni směřoval, byl z velmi bledé šedi, ale přesto tvořil zřetelnou siluetu nad nekonečnou hloubkou západu. Kromě něho nic nepřitahovalo

zrak v rovině, leč slabá stříbřitá čára - to bylo jedno z těch nestálých jezer zimního období, jež za několik dní opět zmizí, někdy na celé roky.

Veliké věci mohou se zajisté učiniti skrze toto nebe. Jeho mlčení a jeho hloubka tísní Maxencia a vyvádějí ho ven z něho samého do oněch oblastí, jež již nejsou dána svědectvím těla a jež se rozkládají za úzkým kruhem egoismu. Cítím, řekl, že za těmito posledními světly obzoru jsou všechny duše apoštolů, panen a mučedníků, s nesmírným zástupem svědků a vyznavačů. Všichni mně činí násilí, zvedají mne násilím k nebi nade mnou, a já chci, chci z celého srdce jejich čistotu, chci jejich pokoru a jejich lítost, chci jejich cudnost, jíž se opásali, a zbožnost, jež je korunuje, chci jejich milost a jejich sílu. Nezastavím se, vystoupím až k nejvyššímu lidstvu, k tomuto velkému zástupu, jenž jest tam, za posledním kruhem obzoru, ovíván nesmírným božským dechem.

Tak směřovalo jeho srdce k dokonalosti a k tomuto bodu, předmětu všeho jeho hledání, jenž jest spojením krásna s pravdivým. Viděl již krásno a tím se blížil poznání Boha. Není-li již jaksi křesťanem tento člověk, jenž si žádá jistého obrození duše v sobě, jenž žízni po nadpřirozené ctnosti, jenž touží žíti s anděly, a ne již se zvířaty, jenž má vůli se zdvihnouti, stále více a více zduchovněti, a jehož srdce jest tak veliké, že přesahuje hranice země? Není-li již hoden pokrmu katolického ten, jenž má tolik úzkosti, aby byl lepším, ten, jenž má touhu, aby se ustavil v absolutnu, ten, jenž má dosti jemnosti, aby řekl: „Morálka lidí může býti dobrá, ale morálka Boží, ta je lepší . . .?“ A nepatří již do nebe ten, jenž má po něm touhu.

„Ale to je málo, volá Maxencius. Jsem zde, kde již není ubožáckých diskusí, v tom místě prostoru, kam již nedosahují ostré hlasy učenců chrámových. Jsem zde, dívaje se tváří do nesrovnatelného večera, zatím co lidé lži, sklánějící se nad glosami a poučkami, se radují ze subtilnosti Satana, jenž jest v nich.

Nic už sem ke mně nedoléhá z té hnusné hádky, ani výbuch smíchu toho, jenž v koutku u dveří se raduje z kousků, jež vyvedl, ani křik bezectného soudce, jenž zabil Boha literou. To všechno se sem už nedostane, tak jako křik pobřežního ptáka se v hluboké noci nedostane za desátou vlnu. Všechn křik zanikl v tomto tichu. Nesmrtelné ticho pohltilo všechny smrtelný křik. Všechny tyto pomíjivé hlasy zmlkly před mlčením ducha. Co to mluvím? Zatím co jsem sám a vzdálen, skutečnosti září mocně na všech stranách. Evangelisté promluvili, bylo přineseno svědectví a čtyřnásobné potvrzení bylo tak silné a tak nahé, že stačí a dává odpověď na vše. Církev Petrova je stále opakuje, dávajíc plnění svého slibu záruku své pravdy. A někdy strašlivá znamení otřesou světem. Mrtví vstávají pod polibkem svatých a u studně ještě vzácnější než jest studně v Bethesdě, hojí se strašlivé vředy, a šupiny padají se slepých očí, aby zmátly falešné vědce. Na všech stranách vyvstávají skutečnosti, jež jasně vidíme a nepochybně zjišťujeme. Svět je hluboce zmaten. Zlí jsou zachvácení třesením a spravedliví sklánějí hlavu, neboť poznali přítomnost Boha.

Ale já nemám zapotřebí těchto znamení a těchto zázraků, neboť jsem zde a pozoruji svět a má duše jest uprostřed světa. Tento zázrak mi stačí, že jsem zde a že poznávám sebe jako nepoznatelného. Tento zázrak mi stačí, že mám duši uprostřed světa a duši tak hlubokou, že se chvěji nad ní, jako se chvěje nehybný pták, s rozpjatými křídly nad propastí. Nebylo mi dáno viděti zemi třesoucí se pod tváří Páně, neviděl jsem řeky vracející se zpět k svým pramenům, ani hory, které skákaly jako berani. Řád přírody nebyl přerušen před mýma očima. Ale byl jsem přítomen tomuto zázraku stálosti řádu přírody. Viděl jsem Boha nechávajícího vše na místě podle prvotního pořádku. Viděl jsem zázračný svět a nic nechybí k úplnosti. Všechno je plné až po okraj a přece nikde nic nepřetéká. Hmota přesně vyplňuje tvary a má duše, to jest to, co v sobě cítím

nesmrtelného, dovede se zmocňovati tohoto světa. Ó zázraku! Poznal jsem soustavu věcí neviditelných, viditelně zjevených, a uzpůsobení věci podle intelligence!

Co tedy chybělo Maxenciovi? Která síla jej zadržovala na prahu radostných sídel absolutna, a co to bylo za tajemnou úzkost, jež se mísila do radostného opojení z dobývání světa? Bylo to to, že jeho hlas byl na poušti sám. Bylo to to, že Bůh, kterého volal, nepřišel. Bylo to to, že cítil, že nic z toho, co bylo v něm, nebylo nebem. V andělském dialogu, jenž se rozpředlo v tomto ztraceném koutě světa mezi duší a jejím Stvořitelem, hlavní hlas ještě nepromluvil. Slova osvobození ještě nezazněla, a Maxencius dobře cítil, že se nedostane dále, nepřijde-li Pán k němu a neřekne mu: „Vstaň a choď!“

Podívejme se však na tohoto člověka uprostřed pouště při jeho práci lidské a při plnění jeho poslání pozemského. Má za úkol přinášeti Francii všude tam, kudy prochází. Každého dne svého života rozšiřuje francouzské jméno. Každé ochabnutí je mu zakázáno. Má povinnost zvítěziti, má závazek proraziti. Není to snílek, je to člověk reality. Je dělníkem francouzské suverenity. Byl mu vyměřen úkol, aby byl s lidmi buď v míru nebo ve válce, aby dobří vešli do jeho přátelství a špatní byli potrestáni. Celá osnova jeho života směřuje k tomu, aby mu dala velkolepou představu o činnosti lidí.

Maxencius je teprve několik dní v Tassaratu, když se od svých válečníků dovídá, že nablízku je tábor Sidiny ben Aillála, jenž se nedávno podrobil v Ataru. A tito lidé nezaplatili ještě svoji válečnou daň. Mladý Francouz se vymrští a třicet Maurů, vybraných mezi nejlepšími, je mu v patách . . . Zde je náčelníkův tábor, třiadvacet bídnych stanů, jež krajina nedovedla skrýti . . . Třiadvacet stanů? Co na tom Maxenciovi záleží? Má za sebou celý národ. Zatím co vybírá ze stád kmene počet zvířat dlužných Francii, dívá se na něj starý šejk zamračeným pohledem a stěží zadržuje svůj hněv. Ale když je

úkon hotov, přece se vzchopí, hádá se, prosí, dovolává se dokonce své vůle žítí v dobré shodě s vítězi. Dlouhá rozmluva pod jeho stanem. Zdá se, že Sidina se udobřuje. A poněvadž v krajině chybí voda, rozhodují se, že všichni nazítří odjedou, Francouzi na západ a Sidina na východ. Noc už uplynula, Maxencius chce zdvihnouti tábor.

Ale co to má znamenat? Maurové už vytrhli z tábora, a není po nich na východě stopy. Sidina odjel směrem k severu. „Mějme se na pozoru. Ten starý má něco za lubem.“ Dávají se na cestu, jedou pomalu, neboť velbloudi jsou unaveni. K večeru zastávka u studní Bir Igni. Ani stopy po člověku. Země je docela opuštěná . . . „Přátelé, řekl Maxencius, myslím, že této noci budeme přepadeni. Buďte připraveni, a zvláště ať nikdo bez mého rozkazu nestřílí . . . Na brzkou shledanou.“ Zdvihl se studený vítr. Maxencius se prochází sem a tam. Myslí na hlas Evropy, na zvuk zvonů nad vesnicemi, na píseň tuláka, jenž jde okolo, na ozvěnu kovárny, jíž není vidět.

A náhle se zastavuje, neboť uslyšel zpoza studeného stínu celou sladkou hudbu své vlasti. Pak náhle: „Ach, chtěl bych zabít toho psa!“ Vypočítává si směr pravděpodobného útoku, ale tyhle noční bitvy jsou zrádné: nemá jich rád. A opět začíná svou procházku, jednotvárnou, nekonečnou. Čím více se hodina blíží, tím lépe cítí nesmírnou blízkost smrti, a myslí s vážností na to, jak by jí stál tváří v tvář. „Tedy jde jen o to, abych zemřel? řekl. Jde jen o to, aby to, co ve mně není smrtelným tělem, se upevnilo na věčnost při okamžitém zastavení života? Nevím, ale chtěl bych v té chvíli, aby duše byla čistá a bez poskvrny. Chtěl bych shoditi celou bídu lidskou, aby ohavnost hříchu byla smazána. Zde přede mnou je pole Smrti, a je tak krásné jako země Zaslíbení. Je zde anděl držící Knihu, noc je plná světla pod jeho křídlem, zrcadlíme se ve věčnosti. Není to tedy nic jiného, ó můj Bože, než tato hodina, jež jest samotna mezi všemi, tato hodina, jež se nepodobá žád-

né jiné, neboť žádná po ní nebude následovati? Ach, jak by člověk chtěl býti čistý, když se navždy osvobozuje od věcí pozemských! Zde stojím před tebou, ó Smrti, takový jaký jsem a aniž bych mohl změnit tečku na tom, co bylo. Zde stojím před tebou s celým svým životem, takovým jaký jsem žil, učiniv mnoho špatného a málo dobrého. Kaji se upřímně ze všeho špatného, co jsem učinil, a nehonosím se tou trochou dobrého, ale chtěl bych jen, aby nezapadla a přinesla plody věčné . . .“ A našed v svém srdci tato slova, uzavře se do nich, a zapomíná na příhodu lidskou, jejímž je účastníkem . . . Najednou prudký pohyb, jako by někdo byl náhle protrhl tmu. Maxencius přiskočil ke svým:

„Není nic vidět, nestřílejte!“ Napětí mlčelivého očekávání, pak praskot palby, pronikající tmu na všech stranách. Střelba kreslí v neviditelnou klikatou čáru obklíčení. „Jedině zmatek by nás mohl zhubiti, projede Maxenciovi hlavou; zůstanou-li tyto strašlivé děti klidnými, jsem si svou věcí jist.“ Neboť jeho oddíl leží na náspu s přirozeným krytem navršených skal. Nepřítel je zmaten před temnotou, jež nedává odpovědi. Rány se stávají řidšími a pak najednou zase hustšími. Je cítit lidské obličej, jež postupují v husté hmotě noci. „Ach, zde jsou! řekne Maxencius . . . Jen dva náboje . . . Palte! . . .“ Nesmírný výbuch se ozývá nad hřebeny skal, okolo Maxencia je ohnivý kruh, a hned po burácející bouři puškové palby následuje naprosté ticho. „Což nebude ještě den?“ myslí si vůdce, hledě s rozšířenými panenkami do propasti tmy. Náhle řev, strašlivý zmatek, zuřivý křik! . . . Nepřítel proklouzl otvorem ve skalách a pronikl až do tábora. Maxencius, bez sebe hněvem, vrhá se dopředu s napřaženou šavlí. Bodá, v konci ruky má pocit, že projel lidským tělem. Všichni jeho lidé se bijí v zoufalém úsilí se skloněnou hlavou a krev teče nesmírně na všech stranách. Konečně začíná svítat, a světlo zalévá bojiště: jednotvárnou poušť a malý kruh vybičované lidské vášně. Všude tam, kde byla zlověstná tma, je

slunce, svítící na ponuré krveprolití a šílenství lidí . . . Maurové prchli. Hotovo. Jsme jako na konci snu, když zmizeli příšery noci, a zdravíme věci skutečné v sladkém paprskování světla . . .

Nadešel nový večer. Pochodovali jsme celý den a jsme teď na bílé pláni, poprášené jasem, a nikdo nezná jejího jména. Jsou tam přesypy z tak lehkého písku, že se tam nemohla zachytiti ani nejmenší travička. Svět očekává noc. Samo slunce zmlklo. A ještě větší, ještě těžší je mlčení lidské únavy. Maxencius bdí, muž, jenž stále stojí, jež vidíme stále vztyčeného jako mohutný pilíř nad zemí. Tu se vyrve z jeho prsou velké díkyčinění: „Jsem spokojen, ó země, že žiji na tobě. Jak je krásné koupati se v životě a býti v něm, jako bárka, jež na rozlité řece bojuje proti proudu a zpívá! Jak je krásné nebe viděné z břehu země! Žehnám ti, ó tajemná milosti života; ó sladká studánko; ó esenciální princípe, chválím tě, opěvuji tě, chválím tě! Jsem, vdechují hluboce celou tuto půdu, mám své místo pod sluncem! Ó zázraku! Mám strašlivé dovolení býti člověkem!“

Ke komu to mluví velký samotář Maxencius? Mluví k svému otci, k svému Bohu, jehož nezná, a sám zůstává tím zápasníkem, jenž má své místo vyznačené v boji. Jeho místo není mezi mírumilovnými, neboť má odvalu a celou mužnou statečnost mládí. Je tím, jenž donutí nebe, je oním násilníkem, jenž mocnou rukou uchvátí nebe. Je tím, jemuž je vše dovoleno. Což nevzdoroval také smrti? Nejsou-li všechny jeho večery večery boje?

Ale mluví k svému Otci, ví, že má pána a že tento pán zmůže všechno a že bez něho nezmůže nic. Božský protiklad! Úsilí této duše je marné, nebude-li poslušna, ale co by to byla za poslušnost, jež by ne nechala místa pro úsilí? Maxencius začíná chápati, že nejvyšší stav lidského ducha je v oné svrchované shodě úsilí s poslušností, svobody s porobou, a že tato shoda se neuskutečňuje nikde jinde než v Ježíši Kristu. Můžeme skutečně chtít rozšířiti svůj duševní život mimo Boha. Tak jako stoikové, hugenoti.

Ale tu přichází pýcha, jež vše zkazí a jež jest lží. Neboť sami víme dobře, že tento hlas zní falešně a že nach pyšného jest oděvem nejděsnější bídy. Místo aby stoupal v Ježíši Kristu, člověk touží stoupati nesmírně vysoko, ačkoli ví, že je nesmírně nízko. A to je pravda, že jsme stejně v svobodě jako v porobě: „Bída odvozená z velikosti, říká Pascal, je velikostí bídy.“ A: „Přesto že vidíme všechnu bídu, jež se nás dotýká, jež nás drží u hrdla, cítíme pudově, že nedovedeme potlačit to, co nás vyvyšuje.“ A ještě: „Velikost naše je tehdy velká, víme-li, že jsme ubozí.“ Tak se nás nepřestává dotýkati naše bída, je přítomna, stačí otevřít oči. Ale zároveň je v nás pud, jenž nám zjevuje naši důstojnost a naše privilegované místo, jež máme ve světě. Neboť i v nejhlubších hlubinách našeho těla je příroda a je také milost.

Ó sladké, pronikavé světlo! Jak je šťasten ten neklidný voják, když pozoruje tu krásnou rovnováhu pravdy křesťanské, tuto nejvyšší míru, jíž všechno bylo zváženo, tu klidnou harmonii, v níž všechno v nás bylo postaveno podle správného odhadu a přesného pravidla! Všechno je napříště vázáno v něm i mimo něho. Zná sebe a zná Boha. Vzal si svůj díl v dědictví Kříže a to pole, po němž se prochází, bude jeho panstvím ve věčnosti.

Velí-li setník Césarův svým lidem, poslouchá Césara. A má zajisté moc poroučeti i vymýšleti, co je v určitém okamžiku užitečno, a má vládu na onom poli lidském, na které byl vyslán. Ale zároveň je v očích pánových služebníkem a otrokem v nejtěsnější závislosti. A Maxencius je právě takovým setníkem Césarovým, znajícím moc svého slova nad lidmi, a nesmírnou moc podřízenosti. A když se pak dívá ne na setníka Césarova, ale na setníka Ježíšova, poznává nikoliv jiného člověka, ale přesně téhož. Neboť Pán mu dal mocnou vůli a révu vlády nad hmotou a poslal ho bojovati vnitřními zbraněmi ducha. Ale zároveň jeho ruka nepřestala býti nad ním pro požehnání jeho díla na zemi. Zjevil se v své

moci, aby člověk poznal své místo, a dal pocítiti svou sladkou přítomnost v hořkých bitvách života. Ale mezi všemi lidmi vyvolil vojáka, aby velikost a podřízenost vojáková byly na zemi obrazem velikosti a podřízenosti křesťanovy.

II

BEATI IMMACULATI IN VIA

Osnova. - Netrpělivá touha po poznání roste v Maxenciovi. - Ale tajemství věci podstatných patří srdcím čistým a jistou metodou pro poznání pravdy je býti lepším. - Osvobození od minulosti, jež vadila volnému rozmachu Maxenciově. - Dům v pořádku. - Znamení kontradikce v svobodě lidské a milosti Boží.

Někdy na sklonku dne je slyšet zvon vzdálené vesnice až někde v nejzapadlejším údolí. Tu se rolník zastaví, rozhlédne se kolem po širé zemi a cítí, že mu srdce tuhne ledovým chladem. Neboť nejsou to údery Klekání, tak pomalé jako komihání kadičelnic, a pavučina se už nechvěje dlouze pod pomalými nárazy klidných vln šířících se nad krajinou. Ale zvon bije rychlými ranami a při každé ráně zadrží svůj rozkvyv a udusí krátký zvuk, vyražený do nehybného prostoru. Hrůza se snáší na svět, závoje večera se stávají těžšími, zlověstná kadenice neustává: je to poplach. A tu všichni lidé na zemi pátrají zrakem po obzoru, aby tam objevili zář čehosi nedobrého. Statek hoří v kterémsi městy-si, někde je oheň v noci . . . Vstaňme, běžme vstříc bolesti a smrti . . .

Ó Maxencie, co je to v tobě za volání, jež tě mrazí? Viděl jsem, jak ses chvěl v noci. Viděl jsem tě v tvých krvavých bděních, když smrt se tě dotýkala. Viděl jsem tě mezi ssutinami tvé duše a srdce ti přestávalo bít v hrudi. Ó bratře, přestaň plakati před obzorem, jenž mlčí. Ozval se v tobě poplach. Vezmi hůl a běž vstříc své bolesti.

Jedna hodina zrána. Maxencius vstává. Měsíc právě vychází. Měkká záře je slabá. Krajina se nedá poznati, neboť došli na to místo, když již byla noc, takže i samo uspořádání tábora zůstává tajemné. Ostatně, kde jsou ti lidé? Nikdo to neví . . . Vůd-

ce troubí budíček. Sám ještě ospalý, troubí uprostřed velbloudů, a někdy některý z nich, jež vyrušil z jeho nekonečného snu, kloktavě vyráží dlouhý žalostný zvuk . . . Kolik takových neurčitých nočních hodin prožil již Maxencius, kdy srdce je prázdné a žádá si už jen věčného odpočinku? Tu se člověk cítí slabým a shrbeným a přichází zrádná žádost po něčem sladkém v životě . . . Ale ne! plamen v tomto člověku ještě neshasl, tvrdé žahadlo horečky ještě nepřestalo bodati. Sotva dal rozkaz k odchodu, je po všem. Maxencius vdechuje spící prostor, celá vzdušná hloubka jím proniká, jeho duch se docela otvírá před nocí.

Táhnou docela přímo po pláních bez cest, s přední hlídkou v čelním útvaru a s průvodci po boku. Pak vůdce, jehož lze poznati po úžasné výšce jeho bílého dromedára. Někdy obvyklým mlasknutím pohání do běhu tuto obludu krásně běžící po koberci žluté trávy. Hvězdy, jedna po druhé, se točí k východnímu obzoru, zatím co na druhém konci se měsíc zahaluje do mlh na západě. Táhnou docela přímou cestou ve studeném větru, jehož mrazivé vánky se zdvihly v téže chvíli, kdy úplná temnota se snášela na zemi. Teď nastává smrtelná hodina, kdy měsíc zapadl, a slunce ještě nevyhází . . . Konečně začíná svítat, vítězné světlo je zde a v okamžiku je celá země jeden požár. Okolo pocestných leží pokrývky nízkých travin, jež velbloudi mají zvláště rádi. Kozlí kůže jsou plny vody. Zastavujeme se zde a čekáme, až nový noční chlad nám otevře cestu.

Den, jako pozdní plod, nechce zrát. Ach, jak špatně se to dlouhé čekání snáší s žárem této duše, jež již nemůže čekat! Ať se Maxencius skryje v teplém stínu svého stanu, ať se snaží prochoditi svou nudu na zemi chvějící se světlem, ví jistě, že celé úsilí jeho meditace bude neplodné, a již se v něm ozývá hořká výčitka těch hodin, jež nebudou k ničemu. Ó Bože! pohlédni na něj: dusí se, zemře, jeho bezmocné úsilí se láme o překážky, tak jako vosa

v létě se zuřivě vrhá proti sklu svého vězení. Chtěl by . . . Ale ne! Nic se už nedá dělat, je na konci svých myšlenek, je na konci naděje, v potu nekonečné agonie. Zde je konec cesty a konečné ztroskotání tohoto ducha!

Konečné ztroskotání? Snad ne! Ale Maxencius nečekává od sebe nic, dokud dech s nebe nesmyje z něho celou nečistotu lidí. Tak dlouho potrvá jeho odloučenost od čistých, tak dlouho potrvá v něm agonie ducha uvězněného v úzkém prostoru. Je na prahu království přístupných jen těm, jichž srdce je neporušené a k nimž již nedosahuje ohavnost světa. Ó krásná království Inteligence, jež snášíte jen průhledné duše svatých, krásné oblasti, jichž neznají ani ti, již jsou čisté a moudří podle světa, a jež chcete jen ty, již jsou čisté a moudří podle Nebe, vzácné zahrady, do nichž nesmějí ani dobří a jež přijmou jen dokonalé; šťastni jsou lidé, kteří vás aspoň viděli z tohoto hlubokého údolí, v němž pláčeme, šťastni a ještě šťastnější ti, kteří po vás toužili v nevinnosti a v síle svého věku!

Teď to Maxencius ví: Mezi dušemi je hierarchie. Nejdříve jsou nízké myšlenky - pro špatná srdce. Pak myšlenky krásné, ale snadné; chudé a ubohé jsou duchovní odměny pro ona srdce, jež vůbec nic nevědí o zlu, ale jež se živí jen ctnostmi obyčejnými. Ale kdo jsou ti, kteří jdou vpřed, nesouce svá srdce před sebou jako pochodně? Jsou to hrdinové, hladovci ctnosti, a žíznivci spravedlnosti. Zajisté, že se ochránili před velkými pády. Ale považují to ještě málo. Chtějí tu esenciální čistotu, jež je vstupem do vyšší inteligence. Neboť všechno je svázáno ve vnitřním systému člověkově, a hluboké světlo pravdy bude vždy chyběti tomu, jehož srdce nebude zcela z kříšťálu. A kde je Maxencius? Běda! jak se cítí vzdálen Moudrosti! Jak se cítí oddělen od těch nebeských průvodců jediného poznání! Jak vyprahlou a pustou nalézá cestu svého vyhnanství a svého trestu!

Jsou tři hodiny. Slunce je ještě vysoko, útočí svý-

mi plameny na sežehlou zemi a vzduch výhně stravuje vše, co je tekuté, sliny s lidským potem i vnitřní maz v kloubech údů. Nevadí! Pojede se. Maxencius už nemůže čekat. Je to velká věc, jež ho volá dále. Vzhůru, přátelé! Běžte za tímto člověkem, jehož šírá hořké soužení, a nestěžujte si! Kdybyste věděli, jaký plamen stravuje jeho hrud', nelitovali byste sebe, ale jeho!

Jedou, jedou dlouho . . . Noc mívá . . . A ještě jedou . . . Na dalekém obzoru vychází opět slunce . . . A tu se objevují stromy. Měkká proláklina přerušila jednotvárnost pouště. Na okraji háje jsou velmi staré zříceniny. Je to sen nebo snad jeden z těch přeludů, jež tak často šálí cestovatele na poušti? Ne. Maxencius je prostě v Dueratu, kde jeho velbloudi si po libosti budou moci naplniti břicha a píti po několik dní blahodárný stín.

Vůdce se vzdálí, sotva dal rozkazy pro postavení tábora, a jde si sednouti k zříceninám na okraji háje. Ponuré legendy, jež dobře zná, se pojí k tomuto velmi starému městu. Ale nemá chuť na to myslet. Neboť jiná legenda se právě probouzí v jeho nejhlubším nitru, jiný příběh, tak krásný, že nemůže býti . . .

Tam v zemi tohoto člověka jsou domy míru a modlitby a v těchto domech navždy uzavřených hluku světa plynou pokorné a mlčelivé životy. Lidé chodí sem a tam, zaměstnání počestnými pracemi, a jejich klidné pohledy obracejí svědomí bez poskvrny. Uvidíme-li je, poznáme hned dobré pracovníky, skloněné po celý den nad lidským úkolem, jež jim Bůh vyměřil. Ale podívejte se na ně lépe: tito lidé jsou křesťané. Myslíme, že jsou na zemi, ale jejich myšlenky jsou v nebi. Myslíme, že jsou mezi lidmi, ale jejich obcování je s Bohem. Ať jsou sebe pokornější, jsou přece ve sladké společnosti andělů, a jsou ještě větší než andělé, poněvadž mohou každého dne více milovati, poněvadž mohou bez ustání vystupovati výše ve Věře a v Naději. Jejich duše jsou klidnými jezery, v nichž Božské Osoby se rády

shlížejí. A na jejich čele vidíme Holubici Ducha, neboť dovedli zachovati sebe v nevinnosti a v pokoji. Ti nehledají již opojení cest, neboť země, na níž se zastavili, jest příliš plna vůně. Ti nevyplují již na zlá moře, neboť našli přístav a vyhodili kotvu do nesrovnatelné blaženosti. Ó krásné zjevení! Je to možno? Dá se to vyjádřiti v lidské řeči?

Ale pohlédněme teď na svého pocestného. Hle, jak letí napříč světem a napříč hříchem. Dychtí po nových věcech. Točí se v kruhu okolo pozemských polí, s kosým pohledem a s ústy hořkými. Prchá! Prchá před svou duší, před nesmrtelnou a božskou duší, jež je v něm, prchá před svou duší stvořenou pro lásku, svou duší krásnější než sedmé nebe . . . A přece se zastavuje v tomto děsném běhu, dívá se na cestu svého prokletí, má strach . . .

„Ne, říká temný hlas v jeho nitru, není možno, aby v tomto byl život, v tomto záští, v této nesmírné hořkosti zlého svědomí. Není možno, aby byla pravou cestou cesta, jež nikam nevede, není možno, aby svatí nebyli mocnější než my . . .“

„Blahoslavení, říká ještě tento hlas, blahoslavení ti, kteří jsou bez poskvrny na cestě - na cestě, jež je přímá, a ne křivolaká, na cestě, jež jest nejkratší, a ne na té, jež se vine mezi přeludy a jež věčně vede zpět k témuž bodu.“

„Dosti! odpovídá pocestný. Trpím na nepřátelské zemi, ale nechci tvé útěchy. Neboť jsem s lidmi a ne s anděly, toužím jen po tom, co dýchá a je podobno mně.“

- To není pravda, pokračuje hlas, toužíš jen po Bohu, neboť tvým údělem je poznati Boha a jako včelka v létě destiluje med, jako květina skrývá v sobě vůni, jež jí je vlastní, tak tvým úkolem je rozjímati očima nehynoucí lásky!

- Nech mne. Jsem takový. Slzy lidí jsou krásné a jejich slova stačí mé lásce.

- Slzy, ó pocestný! . . . Ale ne všechny slzy. Slzy, jež jsou krásné, těch neznáš, poněvadž jsou to slzy naděje. Pohlédni na toho člověka, jenž vzdychá u

nohou svého Boha. On je také neklidný, ale to je dokonalost; on také vzdychá, ale vzdychá nad svým vyhnanstvím. On také nese svůj trest, ale je to proto, že nemůže dosáhnouti plnosti vnitřní krásy. Proto také je jeho život jako věčné tryskání mízy v mnohonásobném poupěti, a jako slavný výstup do nejvyššího nebe.

- Ano, tento člověk je největší z lidí, a ubohý vedle něho je stoik, navždy uzavřený do onoho vězení, jímž jest sám. Ale co mám učiniti, abych vyšel z této smrtelné ztrnulosti, v níž jsem, a abych se vyzvedl nad krajiny pozemské?

A hlas říká:

- Nic neučiníš sám. Tvé nohy jsou připoutány k zemi. Nedáš si sám křídla, jsi uzavřen se všech stran konečnou zemí, v tajemství poznání obecného. Ale hle, zde přichází Ten, jenž ti přislíbil život, přichází, aby rozvázal pouta tvého zajetí. Naslouchej, nešťastníku, slovům osvobození. Leť, hrdá holubice, vrácená svému azuru, leť k tomuto srdci probodnému kopím, jež krvácelo pro tebe. Bdi a modli se . . .

Tu se pocestný zastavuje. Dusí ho bolest, lítost, jakási neurčitá touha, temná výčitka. A tentýž stesk stoupá k jeho rtům, tentýž neúnavný a jednotvárný stesk v něm vystupuje:

„Ó můj Bože, když jsi mne přivedl až sem, abys mi ukázal Svou Tvář, neopouštěj mne již. Ukaž se mi konečně, neboť jedině Ty to můžeš učiniti a já nejsem nic. Tak jako jsi ukázal Tomáši své krvavé rány, pošli mně, můj Bože, znamení Své Přítomnosti . . .“

A hle, co tu odpovídá Pán nebe a země:

„Hledáš mne a já jsem přece zde, v tomto tvém znechucení ze sebe, jež na tebe přišlo, v této tíži tvé zajaté duše, a v tomto strašném tlaku tvých hříchů. Ale jak bys mne, jenž jsem pravdivý, mohl poznati uprostřed tolika lží, v nichž se ti ještě líbí? Jak bys mohl pochopiti má Slova, jež jsou pokojem, ty, jenž žiješ v ostrém sporu, ve sváru a ve vzpouře

těla proti duši, a v bouři bezmocného vzteku? Vzpomeň si, ubohé dítě, na to město, v němž jsi žil, vzpomeň si . . .“

Maxencius skrývá obličej do rukou. Zjevuje se mu křižovatka s vchody a světelné koule a Kníže světa, jenž tam byl se svým zeleným obličejem, šklebícím se za lipami. Sám mluvil, mluvil bez přestání jako opilec, a mluvili také lidé, kteří měli krásné, čisté šaty na své strašné špíně, paúhlední, paveselí, painedigentní, polozlí, které by člověk byl rozdrtil silným slovem, pánové velmi spokojeni sami sebou, ale kteří by se byli na místě rozpadli v prach a hned vyprchali, kdyby člověk byl řekl blízko nich slovo, jež by bylo pravdivým. A rozkoš byla božstvem této křižovatky, náruživá rozkoš, rozkoš na plnou tlamu, až k zadušení, rozkoš z povinnosti . . .

„Mám rád dům, jenž je v pořádku, praví Bůh. Mám rád, když všechno je na svém místě a nevstoupím do domu dříve, než tam všechno není připraveno pro můj příchod. Člověk kterýsi, praví můj Syn, učinil velikou večeri a pozval mnoho hostí. A v hodinu večere poslal svého služebníka říci pozvaným, aby přišli, *neboť všechno bylo připraveno*. - Ale říká se hosti, aby přišel dříve, než je všechno připraveno?“

Quia parata sunt omnia . . . Maxencius vidí se slzami v očích tohoto spravedlivého, prostého a pravdivého před jeho Bohem. Není nic skrytého v tomto člověku. Není hodiny v jeho životě, jež by byla nečistou, neboť jeho Pán jej poznal a vyvedl ho z mdloby hříchu. A on spí klidně pod ochranou andělů nebe. A stane-li se, že se probudí, jest již pln radosti, neboť díkůčinění jest na jeho rtech a slova modlitby mu jsou sladší než med. Pohleďte na něj ráno: otvírá oči světlu stvořenému, a jako všechny věci stvořené okolo něho, má důvěru a ví, že požehnaní Stvořitelovo je nad jeho hlavou. Ó radosti! Ó klidná a blažená harmonie! On oslavuje Boha v jásotu všeobecného probuzení. Neboť mu bylo dáno tělo, aby bylo chrámem ducha, a sám bude vzkříšen

v slávě slíbené Spasitelem. Neboť mu byl dán tento duch, aby měl vládu nad spořádanou hmotou. Všechno je jednotné v tomto člověku. Každá věc je na svém místě; jeho údy, jeho tělo, jeho krev jsou v závislosti na myšlence, a myšlenka sama je v závislosti na Bohu, zvedajíc se k němu zcela lehce - neboť všechno, co jest viditelné patří zvířeti, ale člověku bylo dáno překročiti okruh věcí viditelných a roztrhnouti modř konečného nebe.

Ale podívejte se pak na rouhače. Je podoben těmto zatracencům, jež Dante odsuzuje k smolnému trestu:

Non far sopra la pegola soperchio . . .

křičí na něj strašlivě démoni. „Nepokoušej se zvednouti se nad smolu . . . Zůstaň v těžké hmotě, v tomto nehybném bahně, aby tě udusilo . . . Zůstaň v tom, co už ani nemá jméno života, ale naopak již dosahuje hrůzu věčné smrti!“ Nešťastník má strach, má šílené sny, je štván se všech stran děsem a hrůzou. Jeho osudem bude zmítati se beznadějně ve svém bahništi. Nebude věděti, co si má počíti, půjde ze lži do lži, stále jistější sám sebou v očích světa, stále zbabělejší a více se třesoucí ve vlastních očích. A až přijde hodina, kdy bude skládati účet Soudci, uvidíme ho kroučiti se na jeho bídném loži a strašlivě křičícího: „Mám strach . . . mám strach . . .“ Ale bude pozdě, a rozsudek bude vysloven pro věčnost.

„Chci, praví Bůh, aby tvůj dům byl v pořádku a abys ty nejdříve učinil první krok. Nedávám se tomu, jenž je nečistý, ale tomu, jenž se kaje ze svých hříchů dávám se celý, tak jako můj Syn se dal celý.

- Tvůj požadavek je tvrdý, ó Pane! Nemůžeš se napřed dotknouti mých očí?

- Nemůžeš mi dáti na úvěr ani jediný den?

- Ty můžeš všechno, Pane!

- Ty můžeš všechno, ó Maxencie. Zde, v svých smrtelných rukách držíš váhu, s přesným závažím a neklamným jazýčkem. Osvobodil jsem tě od jha

a bodce. Učinil jsem tě větším než svět, neboť jsem ti dal vládu nad Rájem, jenž je větší než svět. A ty mně děkuješ za světlo slunce, jež jsem ti dal. Ale neděkuješ mi za onen dar cennější než slunce a celý obraz přírody. Nejsi mi vděčný za tu ohromnou důstojnost, kterou jsem na tebe vložil. A přece nic se mi nelíbí více, než když vidím tuto hlavu svobodnou a hrdou trásti se před nebem. Ó Maxencie, tvá svoboda nemá mezí, leč v mé lásce.“

A voják sestupuje sám v sebe, poslouchá na poušti hlas Páně. Ó propasti protikladu! Tajemné království moudrosti! Syn Boží prolil svou krev pro Maxencia. Pro něho, byl bičován a korunován trnám. Nesl nesmírný kříž jeho hříchů. Pro něho jeho srdce bylo probodeno kopím. Jednoho dne sestoupil pro tohoto nepatrného poutníka a pro všechny poutníky na tuto zemi, sestoupil se sedmého nebe, opustil zářící trůn, na němž seděl s Otcem, ukázal tomuto člověku své krvavé Ruce, stal se prostředníkem, božským beránkem mezi nebem a zemí, stal se zástavou nové a věčné úmluvy. A přece je pro Maxencia nebe uzavřeno. Není v držení svého dílu království Milosti, a nadarmo byla přinesena obět na Kalvarii! Cože? Ježíš, jenž učinil svět, a zemi s jejími poli, a její řeky a její lesy, a světlo a střídání ročních období, přišel zajisté mezi nás, ale neobrátil nás. Lidé viděli otevřený hrob Lazarův a nevzdali se. Lidé viděli Boha, a neuvěřili! A zajisté rozmnožil chleby a nakrmil davy. Ale když řekl: „Ten, jenž jí mé tělo a pije mou krev, zůstává ve mně a já zůstávám v něm,“ jeho žáci pokrčili rameny, odvrátili se od něho, pravíce: „Toto jest tvrdé slovo, kdo je může slyšeti?“ Ó můj Bože, ti, kteří pili tvá slova, ti, kteří se dotýkali tvého roucha, ti, kteří jednoho skutečného dne, mezi jitem a večerem, v čase slyšeli tato slova, nedali se spoutat a odešli od Tebe, jenž jsi řekl tato slova, jediná, jež nikdy nezaniknou! Lidé viděli božské Tělo, jež vstalo z mrtvých a vystupovalo k nebi pro věčnost, lidé žili a dýchali v těchto dnech mezi všemi dny, kdy svět se chvěl v

očekávání Vykoupení. A Ten, po němž staletí pohanská toužila, nepřestával býti znamením protikladu, o němž mluví Evangelium. Neboť bylo třeba, aby „svět byl rozdělen k vůli Němu“.

Ano, Pane, Tvůj milovaný žák měl pravdu: je třeba, aby svět byl rozdělen k vůli Tobě, a aby duch nebyl v poddanství, ale aby byl svobodný a hluboký, a aby se dal celý. Je třeba, abychom se dali celí. Je třeba, aby láska byla v nás a aby se nám dostalo Lásky. Zajisté to, co žádáš je těžké a tvé podmínky jsou tvrdé. Je jich mnoho, kteří si nežadají nic jiného, než aby Tě následovali a kteří jsou hotovi Ti učiniti ústupky. Ale nakonec je toho na ně mnoho: přijde chvíle, kdy rozum se vzbouří a i my, kteří jsme Tě trpělivě poslouchali, jsme najednou puzeni, abychom odešli: ta slova jsou příliš tvrdá a nemůžeme jich snést.

Odejíti? Ne! Nemůžeme. Kam bychom šli, Pane? Jedině Ty máš slova života věčného. Jenom naše srdce je ještě příliš malé. My jsme si jenom ještě nezasloužili Tě poznati. Náš podíl není ještě úplný. Nejsme ještě připraveni . . .

Maxencius večer vstane po dlouhém dni. Na nebi je modrý oceán milosrdenství. Na Západě svítí světlo s vysoka. Na Východě je Slib zmrtvýchvstání. Mezi Východem a Západem je člověk, člověk bolesti a touhy, mezi dneškem a zítřkem, mezi světlem, jež jest, a světlem, jež bude . . . Ach, to všechno je příliš krásné! Žízním po obrození, praví tento člověk, žízním po tom, abych konečně žil. Hle! Přišla chvíle, abych oblékl roucho svatební a abych se vrátil domů, neboť vím, že jest ještě něco jiného, než jsem já a než jsi ty, neboť vím, že jest On, a že On se nedá oklamati. Jest On, jenž není ani mnou, ani tímto člověkem, ani oním druhým, a jenž je přesto Osobou, Osobou nekonečnou, ale rozdílnou, Osobou neviditelnou, ale přesto skutečnou, a vlastně jedinou, která je skutečná. Přišla chvíle, abych docela otevřel své srdce, neboť Pán Ježíš promluvil, a kdo řekl jakživ to, co řekl On? Slyším strašné věty, sly-

ším věčné Slovo. Jak v ně věřiti, a jak v ně nevěřiti? „Ano“ je těžké, ale „ne“ je ještě mnohem těžší . . . Ano je těžké? Ale byl jsi to Ty sám, Pane, jenž jsi je řekl. Předvídal jsi mou slabost. Ach ne! Nic nevstoupí do tohoto tvrdého srdce, dokud špatnost světa bude v něm - a můžeme doopravdy sloužiti zároveň dvěma pánům? Umyji se, Pane, ve studánce spásy a uvěřím. Budu pravdivým, a pravda bude má. Budu nenáviděti minulost, jež mne pálí, nenávidím ji již nyní z celého svého srdce, je-li toho třeba k tomu, abych Tě poznal, ó můj Bože. Ó radosti! Cítím již svěžest nového života. Duch, jenž jest ve mně, se již vymanil z tůně lovcovy. Je volný, stoupe snadno k hladině, tak jako korek, ježž jakási ruka uvolnila na dně bažiny, a jenž lehce pluje uprostřed bublin. Je volný, aby náležel Tobě, budeš-li chtít si ho vzíti. Je volný na hladině vod, na věčných vodách, jež byly odděleny od zkaženosti pozemské. Ó radosti! ó pokoji! ó slastné občerstvení!“

Tak zpíval Maxencius, vraceje se k svým černým lidem, kteří mu sloužili. - Ach, kdyby byl povstal před ním kněz, s gestem, jež odpouští, snad by tohoto večera . . . Ale ne! Slova rozhřešení se neozvou. Maxencius je sám, žádná pomoc mu nepříjde od lidí.

„Chceš býti uzdraven?“ ptá se Ježíš člověka, jenž je osmatřicet let nemocen. - „Ano, Pane, odpovídá, ale nemám nikoho, kdo by mne dal do rybníka, když voda je v pohybu.“ - Nemám nikoho! A jistě chci býti uzdraven - ale nemám nikoho, a můj hlas se ztratil v poušti. Co činíš, nešťastníku, u studně Bethsethské? Nepoznals Mistra? Hleď: tvé pokání, tvá lítost mu stačí, a slova, jež přinášejí spasení, již byla řečena: „Vstaň a choď!“ . . .

Ó můj Bože, rač shlédnouti na tuto bídu a na tuto důvěru. Slituj se nad člověkem, jenž jest třicet let nemocen!

ČAS LILIÍ

Osnova. - Maxencius se setkává opět s Maury. - Obraz jeho života v Uaddanu. - Vítězové a poražení. - „Otče náš.“ - K nejsvětějšímu Srdci Ježíšovu. - Touha po substanciálním pokrmu. - Víra a srdce. - Voják kleká.

Ale poslové nepřestávali oznamovati, že koncem roku nastanou důležité válečné operace. „Dejte svá zvířata do pořádku, psal Maxenciovi guvernér adrarský. Vybírání daní proběhlo zcela obvykle, ale po námahách, jež způsobila vašemu oddílu zlomyslnost Sidinova a hledání pastvin v pouštním pásmu, do něhož vás zatáhl, myslím, že vaší jedinou starostí by mělo býti poskytnouti velbloudům co největšího odpočinku a co nejvíce píce. Ostatně čas příliš pokročil, abyste mohl pomýšleti . . .“ Jednoho dne povolal Maxencius k sobě průvodce své i průvodce náčelníků kmenů, kteří nejlépe znali krajinu. Rozmlouvali. Na rohožce ležely velké bílé listy, na nichž byla tužkou napsána jména studní a zakresleny červené čáry cest . . . „Pojedeme do Uaddanu,“ pravil Maxencius a dal rozkaz pro odjezd na příští den . . .

Vzdálenost z Dueratu do Uaddanu není velká. Maxencius potřeboval pro ni pět dní. Šestáho dne dá postaviti tábor a vyhodí kotvu na dva měsíce. Došel sem až k jedné z hranic pouště. Zde jsou ještě nesmírná pole hadu, kde velbloudi pijí slunce. Dále je panenská poušť, širá země bez vody, pláň nepřístupné, smrt. „To místo se mi líbí, říká vůdce, je to země jižní, země, jež odpovídá změněnému srpnu. Zachovala se pod skleněným zvonem. A jistě není na světě nic suššího než tyto květy pouště. Ale cítíme, že troška vody by je zabila. Musí praskati v prachu dne . . . Zdravím tě, ó země mé zralosti, země léta a vnitřní plnosti! Zdravím vás, traviny nejpo-

slednějšího výběžku života! Zdravím vás, poslední svědkové dýchání země! Zdravím vás, pouště Západu, jichž nikdy nepoznáme! . . .“

Pro Maxencia začaly dlouhé dny klidu. Od té doby, co v Dueratu poznal zákon svého vnitřního růstu, byla v něm klidná důvěra, a nadbytek tajemné radosti mu naplňoval srdce. Časně zrána opouštěl svůj stan, chodil dlouho venku, necítě nic než sílu svého mládí a plnou moc nad sebou. A někdy se zastavoval u studní, než přišel zpět do tábora. Tři nebo čtyři Maurové tahali vodu, vyrážejíce hlasité křiky. Byli tam velbloudi, kteří pili, a nic nebylo slyšet leč volání pastýřů. Maxencius zavíral oči, omámen chůzí a sluncem, celým hlubokým a čistým a vážným životem, jemuž se byl oddal. Zapomněl ve chvíli na celou ohavnost života, jež znal. Okolo něho nebylo nic než vznešená prostota kočovníků, dokonalá důstojnost, pastýřská mírnost, ten prapohyb života, jež poznali všichni důvěrní přátelé Afriky . . .

Vrátiv se do svého stanu, věnoval se mladý vůdce pracem velitelským, buď spisoval nějakou zprávu, nebo měl audienci, nebo spravoval území, pro něž měl delegaci vlády. Ale nejsladší byly hodiny odpolední! Tu pil dlouhé ticho siest a Slovo Boží napsané na monstranci nebe. Jaká síla by mu mohla překaziti uskutečnění slibu. Maxencius, chud dokonalou chudobou, nazší než červ, přesto cítil, cítil již bohatou radost z jiného statku, v té míře, v jaké se na příklad dostává Boha duším z očistce, onou touhou, již po něm mají. A zajisté všechny tresty a radosti Očistce byly tresty a radostmi této duše stravované v blažené muce Boží. Celý oheň, jež snášela, celé děsné zlo země, jež ji oddělovalo od Nebe, a celá tíha jejího vyhnanství, a všechny plameny Afriky, byly oním místem čekání a očišťování. Ale byla v něm již jistá blaženost, neboť se odvrátil od cest obecných, od cest beznaděje, na nichž stenají zbabělí a prostřední, neboť zhloubi svých temnot viděl Ježíše, Ježíše, kterého ještě neměl, ale po němž toužil.

A někdy bral do svých horečnatých rukou Evangelia. Tu se přibližoval onen jas Ježíšův. Četl, viděl jen pochybnosti a odpory. A pak na jistém místě vytrysklo božské slovo tak silně, tak pevně, tak jasně, že Maxencius se chvěl na všech údech - někdy také tak *tvrdé*, ó můj Bože, máme-li ještě opakovati slovo Tvých učedníků, ano, tak tvrdé a tak mocné, tak pravdivé a tak hluboké, že navždy smetlo ubohou lidskou diskusi - tak tvrdé, poněvadž to mluví Bůh, tak sladké, poněvadž to mluví Člověk, tak tvrdé, a tak sladké, z tak pevné a ohebné oceli, z hmoty tak silné a jednoduché, že nic potom nemůže uspokojiti . . . „Ach, krása není nic, říkal Maxencius, ale přichází-li tak zdaleka, je-li tak ohromující, nese-li v takové míře v sobě vládu věcí nebeských, je vše. Myslil jsem, že to mluví ke mně můj bratr, ale je to Ježíš proměněný, jenž právě opustil Eliáše na hoře Tábor. Myslil jsem, že se to objevil chudý, pokrytý blátem a chrchly, ale je to Král nebe v celé své nesrovnatelné slávě; že je to přítel, jenž je zde, že je mně podobný - a je to Ten, jenž učinil svět a Jemuž slouží všichni andělé nebe.“

Maxencius pochopil, že ten nesrovnatelný příběh, jež četl, dokončuje veškeré dějiny lidské, že uzavírá kruh, že říká všechno, od zrození člověka až k jeho smrti a až k poslednímu příchodu Ježíše v jeho slávě - příběh, jenž byl v čase lidstvím Ježíšovým a jenž jest mimo čas jeho božstvím. Tam se cítil ve středu, v onom jediném kloubu světa, v samém uzlu dramatu, mezi Pádem a Soudem. Všechno se zastavilo, všechno je uzavřeno, je sčítováno a dobře sčítováno. Spravedlnost se dokonává v milosrdenství. Člověku je třeba Boha: Ježíš ho dává, dávaje sebe. Svatému lidstvu je třeba svatosti. Přerušená spojitost je opět navázána. Ježíš je rovnováhou světa, jest dokonáním všeho, co je lidské, a všeho, co je božské, jest beránkem, jenž chyběl, beránkem staré i nové úmluvy, jest setkáním se člověka s Bohem, jediným setkáním, z něhož se vykřesává jiskra lásky. Neboť bez Ježíše, to jest bez prostřed-

níka, není pohybu člověka k Bohu, není tedy lásky. A před Ježíšem bylo tělo a byl duch, ale nebylo lásky. A po Ježíšovi, je tělo a je duch, jenž je nesmírně vzdálen těla, a je láska, jež je nesmírně vzdálena ducha. Ježíš, jsa možností Boha pro člověka, dal všechno, co bylo potřebí. Byl úplným uspokojením, neboť uspokojil Boha a uspokojil člověka. Ježíš je všechno, co chybělo.

Došel až sem, nechal Maxencius spadnouti knihu. „Ach, jak musí býti sladké, zvolal, čísti Evangelium jako křesťan!“ Hluboký výkřik, nejupřímnější, nejbolestnější, jež kdy vyrazil! Čísti jako křesťan, to znamená, čísti docela jinak, než čte on, poznávati jako křesťan, to znamená, poznávati docela jinak, než poznává on. Přešel z řádu těla do řádu ducha, zbývá ještě řád lásky - ale tu je zapotřebí Ježíše samotného, nejenom v Jeho Slově, ale v Jeho Těle, nejenom v Jeho Vzpomínce, ale v Jeho Přítomnosti. Přešel ze tmy hmoty do jasu ducha, jasu jistě velkého a skvělého. Ale je ještě jiný jas, ač lidská řeč ho nedovede rozeznati, a to je jas lásky. Maxencius vidí svaté věci v duchu, ale v lásce vypadají zcela jinak. Tu již není nejmenší postranní myšlenky, není nejmenšího neklidu, ani té potměšilé váhavosti neklidného člověka, nýbrž jenom plné poznání přinášející pokoj, klidná držba, blažená jistota. Poznání v duchu není výlučné, je světlem, jež „osvětluje každého člověka, přicházejícího na tento svět“. Ale poznání v lásce je neskonale výlučné, což je činí neskonale vzdálenějším ducha, než duch je vzdálen těla. A Maxencius sám byl neskonale vzdálenějším lásky než těla, a všechno jas jeho ducha nemohl nahraditi nejmenší hnutí lásky . . . Ach, blahoslavení a šťastní ti, již milostí svatosti pronikli do zahrad nadpřirozené inteligence, blahoslavení a šťastní ti, již spočívají v srdci svého Boha a již se ohřívají v jeho živém teple, blahoslavení, navždy blahoslavení ti, již mají celé nebe v malé hostii obsahující Ježíše Krista! . . .

Jednoho rána se Maxencius pustil s několika druhy do oněch přesypů Uaránu, jež leží na okraji vel-

ké pouště. Nohy velbloudů se bořily do pohyblivé půdy. Nad neurčitým obzorem se vznášela průhledná koruna písku, jež zvedal východní vítr, hladící přesypy. Maxencius se cítil daleko, velmi daleko, na místě, jež nemohlo býti a jež přesto bylo. Jeli hodinu. Nad kopulí písku objevily se střapaté koruny palmovníků. Byl to docela malý palmový háj, zvláštním způsobem schoulený mezi rozpadávající se zdi . . .

- El Hassen! řekl průvodce.

Jaké překvapení! Byl tam stařec, hlídač těchto neočekávaných palmovníků. Tento starý zajatec, docela hluchý a velmi slabý, přinesl pocestným výborné datle a čerstvou vodu, jež však byla slaná. Maxencius, když pojezdil a popil, vymrštil se do sedla a rozjel se do roztrženého prostoru, jenž ležel před ním. Podoben dítěti, jež s chatrnou kocábkou zabloudilo na břeh nebezpečného moře, větrí v nebezpečném prostoru, popojede, pak se zastaví v horkém větru. Před ním leží nesmírný obraz Afriky. K severovýchodu jmenuje průvodce ještě Tuižinit. Ale k západu je nesmírná země beze jména, je bílé místo na mapách, je konec zeměpisu Sahary! Obrazotvornost skáče z přesypu na přesyp. Letí na rychlých velbloudech po dni a noci bez konce, a je to stále stejné, je to stále tentýž písek a totéž nebe . . . Hrdlo je vyschlé, omdléváme skoro žízní . . . Jeď dále, studně je tam, tam dále . . . na druhé straně Afriky. - Ale zde aspoň, ó Maxencie, nic nemůže odvrátiti tvé srdce od jeho vlasti a nic nezastaví ten nebeský pohled, jenž se dívá láskyplně za tento svět . . .

Průvodce ukazoval na čáru černých skal:

- Tam, řekl, leží dům šejka Mohameda Fadela. Je teď opuštěn, neboť válečníci ze severu tam chodili loupit.

Ubohé útočiště neškodných filosofů! Maxencius tam zajede, zastaví se pln opojení v obydlí lidí, staví nohu na břeh země. Opuštěná síň, již špatně chrání nízká zeď. V pozadí, v úhlu zdi, rozbořený dům,

velmi nízký a velmi široký - tam lidé silně snili o svém Bohu! Maxencius usedá na rozvaliny. Ale náhle padá na něho podivná tíseň. Celá nuda Islamu je před ním a jeho otroctví a nesmírná malomyslnost, ponuré „Na co?“ otroků! Myslí si:

Cítím lépe, že jsme vítězi a že oni jsou poražení. Ale co my máme navíc? Nevím... Cosi bohatšího a pravdivějšího - vědomí své důstojnosti a své nehodnosti. Ty dva city jsou v nás, ale nemohou nás svěsti na scestí, a dostávají se do souladu až v mysteriu křesťanském. Znalost ceny, již máme, a zkaženosti, již jsme, dvě stejné a protivné jistoty, jež se dostávají do souladu teprve Ježíšem. Pocit naší moci a pocit naší bezmocnosti, vnitřní zkušenost naší síly a naší slabosti, naší závislosti a naší nezávislosti, ale všechno se dostává do souladu v Milosti. Pocit naší svobody a naší poroby - dvě nekonečné radosti, dva póly nekonečné blaženosti, mezi nimiž kmitá všechno naše konání. Z toho pochází síla křesťanova: všechno v něm má své místo. Všechny prvky, jež skládají jeho duši, staví se ve smyslu vítězného činu. - Co mám s vámi společného, ubožáci? Co je mně do vaší víry, nemáte-li lásky? Neboť není ve vás svobodného výbuchy lásky a jste jen ubozí, chvějící se otroci. Zajisté znáte Boha, Všemohoucího a Jediného, ale neznáte ho v lásce. Jste v světě čistých ideí, nejste v otroctví těla, ale jste v otroctví ducha. Co je mně do vaší chvály, není-li tento pravdivý Bůh, jemuž sloužíte, vaším Otcem, je-li váš svět stvořen k obrazu této pouště, a je-li každý člověk v něm sám a opuštěn, a nejsou-li lidé vašimi bratřími. Ale do toho vy kladete svoji velikost. Ale my, my jsme v sladkém přátelství katolickém, a jsme ve světě, jenž jest světem uzavřeným, neboť všichni lidé jsou našimi milovanými bratřími a tvoří s námi jednu rodinu. A když se modlíme, modlíme se Otče Náš, neboť je pravda, že jsme všichni dětmi téhož Otce... Ó radosti, ó nekonečná velikosti!... Bůh všemohoucí, Bůh svatý, Bůh spravedlivý - ale je také Otcem, je Naším Otcem, je Otcem, jenž nás mi-

luje, jenž nám důvěřuje, jenž nás chce míti svobodné a radostné. Jenž není jen principem, nebo ideou, nebo dogmatem, ale jenž jest naším Otcem a naším Přítelem, jehož vidíme a jehož důvěrně známe, jenž jest naším Otcem, a naším Přítelem a naším Bratrem zároveň. Jenž není slovem, nebo chimérou, ale pokrmem. Jenž není Dobrem, nebo Rozumem, nebo Ideálem, ale jenž jest Osobou, to jest Ježíšem Kristem, prostředníkem, Ježíšem Kristem, Druhou Osobou, ale Bohem celým, Ježíšem Kristem, pravým člověkem a pravým Bohem, Ježíšem Kristem, Bohem milosrdenství a lásky! . . .“

Vítězný křik, do něhož se mísí v nitru Maxenciově tajná melancholie. Nikdy tento samotář nepoznal lépe bratry svého smýšlení a nikdy více netrpěl tím, že je od nich daleko. Je opuštěn a vidí je v pokorném přátelství jejich Boha. Je v nejnižším místě země zatracené, a myslí na šťastný kraj, nad nímž je požehnání Páně. Zná pravý chrám a nemůže se tam vrátiti; zná pravý zákon, a nemůže se mu podříditi; zná pravou oběť, a nemůže se jí účastniti.

Maxencius je smuten, že není se svými bratry, a myslí na ně s láskou. Teď vstupují do kostela a znamenají se křížem, jdou přímo do hloubi lodi, neboť spatřili ve stínu malou lampu, jež nikdy neshasne. Ó tajemství! Nejsou sami, Milovaný je tam uprostřed nich, Ježíš je tam, nejenom v obraze nebo symbolu, ale v svém těle, je tam skutečně přítomen Mistr, jenž je poznal a jehož oni poznali. Je tam v živoucí hostii, tentýž, jenž vstal třetího dne z mrtvých a vstoupil na nebesa, kde sedí na pravici Otce. Maxencius bude uctívati živého Boha, Boha svého osvobození a své lásky, Boha, jenž jej uvedl do života.

Maxencius má touhu po substanciálním pokrmu. Žádá chleba. Chce se opítí touto pravdou. Neboť pro něho není jiné cesty, po níž se jde k Bohu, než Ježíš. Říká, že Bůh není, není-li Ježíšem. Říká, že Bůh není ničím, není-li Bohem křesťanů - neboť mnozí přinesli svědectví o Něm, ale chybí svědectví

filosofů a vědců. - Jaký je však tento Bůh křesťanů? Je to Ježíš, jenž se nám dal poznati, jenž nás tolik miloval a jenž pro nás trpěl až na Kříž, Ježíš, žhavá výheň lásky, Ježíš, jenž nám láskyplně odhalil všechna tajemství svého srdce, jenž jest naším smířením s nebem, Jenž jest jediným důkazem Nejvyššího, Ježíš, jenž jest pravou studánkou ctností a předmětem lásky všech svatých, Ježíš, jenž se nám dal od počátku světa a jenž neustává se nabízet za obět pro naše hříchy, jenž je příčinou, že jsme dobří a čistí, Ježíš, jenž stvořil nebe a zemi a jenž nám vydal své tělo, Ježíš, brána nebeská a touha nebeských pahorků.

Maxencius nemá jiné příčiny, aby šel k Bohu, než Ježíše - nemá jiné příčiny a jiného prostředku. Nemůže míti jistoty mimo Ježíše, ani jiné touhy než Ježíše. A nemůže míti jiného přístupu k Bohu, než Ježíše, samého Boha a zároveň Člověka . . . Co tedy hledá tento pocestný s očima v nebi? Krásné myšlenky? - Po celý život mu jich nabízeli spousta. Hledá Mistra, Mistra pravdy, a pro tohoto Mistra dá svůj život, ale ne pro nějaký systém nebo pro zvon zvučící slovy. Zavrhne-li svědectví Starého zákona, svědectví Evangelia, svědectví Pavlovo a Petrovo, svědectví vyznavačů a mučedníků, vzdá se zároveň Boha a vydá se žvanění světa. Ale nezavrhne-li toto svědectví a přijme Slovo, půjde k Ježíši, a vydá se Ježíši . . .

Ó Bože, smiluj se nad tímto srdcem ještě křehkým! Pane, slituj se nad tímto ubohým! Ty zajisté ho neodvrátíš od světla. - Ne, Ježíš neodvrací od Ježíše, ale odvrací zlo, tělo, mrzké spojení se světem, všechno, co není Ježíšem. Všechno, co není Tebou, ó můj Bože, ho může odvrátiti. Pohleď! Máme strach, neboť duch je sláb, neboť jsi těžký, neboť oči smrtelné stěží snesou Tvého světla. - Ale ty se smiluj nad tímto bloudícím, a Ty ho dovedeš do blaženého sídla věčné radosti! . . .

Noc padla na Afriku, noc lehká, noc beze snů.

Jsou v noci lidé, kteří na sebe narážejí v mocném běhu velbloudů. Není slyšet zvuku, neboť nohy se noří tiše do vatové hmoty písku. Není slyšet slova, neboť únava mlčí s rozkoší. Vůdce je vpředu, sklání se nad krkem svého zvířete, jehož divokou vůni vdechuje pln uspokojení . . . Den byl dobrý, bylo horko, byl pochod, byly sny . . . Cože? Ta strašlivá sladkost, jež přišla, to požehnané Jméno, jež opakoval, ta dobrota v něm, to nové srdce, jež cítil bít v své hrudi - to není pravda, to je přelud, jenž ho pokouší a jenž ho děsí! A tu Maxencius již neví kudy kam; stojí tam jako ubohý, chvějící se člověk, stojí tam jako žebrák, jenž dlouho prosil a jenž již nedoufá . . . Tento člověk nevěří. Je to kruté nevěřiti, když člověk již všechno ví. Je to kruté, Pane, nevěřiti, když Ty jsi již promluvil. Ale je tomu tak; tento člověk nevěří, unavil Boha, nedá se s ním již nic dělati. Nadarmo zvedá své oči k hoře, neví-li, co to je krásná odvaha, stědře se dáti celý. Nedá se již nic dělati s tímto zbabělcem!

Noční stráž se končí a Maxencius se chvěje . . .

Stalo se, že toho času napadlo vojáka navštívit studně v Majategu, neboť žádný Francouz se až dosud tam nedostal a jejich jméno ani nebylo na mapách. Jednoho rána tedy přišel k desáté hodině na rozsáhlé holé místo, kde pod nohama velbloudů praskaly jakési blány na zemi. Po levici byl přesyp, slaboučké křoví. Tragické místo, nehostinná příroda. Černé otvory studní, rozložené v půlkruhu, byly nablízku. Maxencius cítil neklid jednoho z oněch opětných počátků - opětného počátku věcí i nás samých, prožíval to drama přesného opakování, nesmiřitelné obnovy podobných chvil. Zívl. Průvodce ho zavedl ke studním. Všechny byly vyschlé, až na jednu, v níž byla v nepatrné hloubce černá voda. Bylo dusno, horko vydechovalo cosi divokého . . .

- Mámi žízeň, pravil Maxencius, vytáhni mně trochu vody.

Obrátil se a spatřil průvodce, jenž se šklebil a na cosi ukazoval. Byla to mrtvola, napolo pohřbena

v písku. Rozložené maso bylo místy strháno. Cáry látky ležely na písku.

- Pohleď, pravil průvodce. Tohoto neznámého našli před několika dny na dně studny. Přišel asi z Regueiby. Bezpochyby byl vyčerpán žízní. Aby se rychleji napil, sestoupil na dno studny a zemřel tam. Lidé z Uaddanu, kteří tudy prošli, vytáhli jeho mrtvolu a narychlo ji pohřbili v hrobě příliš mělkém. Pak přišli šakali, vyhrabali ji a roztrhali, jak to teď vidíš.

Podivuhodné zjevení! Ubohý člověk, ubohý pocestný s nahýma nohama! Šel po dlouhé a dlouhé dni po zrádné poušti, zatvrzelý samotář! Míjel bez ustání nové a nové kruhy obzoru, přesyp za přesypem, a všechny jeho myšlenky směřovaly k této studni, jíž chtěl dosáhnouti. Konečně zvítězil v obrovitém zápase s pískem, dostal se až k vytoužené studni, zase bude žít! Ale ne, je pozdě! Prokletá poušť ho pozře!

A tu se na něj dívá Maxencius, stoje se založenýma rukama v nedýchatelném vzduchu: „Ó země smrti! vzdychá. Národe otrocký! Rode bolestný!“ Pak, obrátiv se k Arabovi: „Jeďme! Opusťme toto místo. Chci býti v Uaddanu, než slunce zapadne.“

... Pod palmovníky Uaddanu je příjemný a sladký stín. Maxencius by tam chtěl odpočívati, odpočívati až k smrti. Ale projel jím tvrdý šíp; ostrý bodec lítosti ho zranil. Zůstává stát v strašné ztrnulosti nad utrpením světa, s ústy hořkými, a s očima upřenýma na svou bolest. Až kam jeho zrak dosáhne, vidí jen smrt a porážku. V zříceninách Uaránu, v kostnici majatežské, všude ho jen pronásledovalo ponuré a neplodné šílenství Islamu. - Ale čím je on sám, ne-li poraženým a prokletým, čím je, ne-li oním člověkem, jenž měl žízeň, když šel přes poušť, ne-li tím ubohým mrtvým, jenž se příliš opozdil? A vnitřní hlas v něm vytryskuje zároveň se slzami:

Ach ano, mám soucit s těmi, kteří jsou opuštěni a jsou smutni. Ale co jsme učinili my, požehnání otcovi, děti vyvolení? A co odpovíme, až nám Soud-

ce řekne: „Dal jsem vám nejsladší zemi a byli jste mými oblíbenými. Dal jsem vám svou milovanou Francii a učinil jsem vás dědici svého slova. Na vás jsem myslel v potu Gethsemanském a vás jsem jmenoval svými prvorozenými. - Všechno jsem pro vás učinil, neboť po ničem jsem netoužil více než po vás. A vás jsem vyvolil mezi mnohými...“ Běda! co jsme učinili? Jaká touha nás pojala? Jaké malomocenství nás přišlo ohlodati? - Je to pravda, Pane, nezůstali jsme věrni slibu, nebděli jsme, zatím co jsi ty vstupoval do agonie. Ale pohleď: Stenáme v hanbě a v pokoření, a přicházíme k Tobě takoví, jací jsme, plni slz a nečistoty. - Ztratili jsme všechno, nemáme nic, ale dáváme Ti, ó můj Bože, všechno, co zůstává; všechno, co zůstává, to jest své zlomené a ponížené srdce. - Jsi silnější než my, Pane, vzdáváme se. Prosíme Tě poníženě, jako naši otcové Tě prosívali. Žádáme Tě velmi pokorně o Tvou milost, neboť Tě nemůžeme mítí, leč od Tebe samého...“

To je vše. Maxencius už nemyslí. Sklání hlavu na svá prsa. Tak jako opadávající moře ustupuje až daleko z pobřeží, tak všechno ustoupilo před tímto člověkem, jenž cítí už jen nesmírně vzrostlý prostor své duše. Všechno ustoupilo, nic už není, nesmírné očekávání je na světě. Tu starý bojovník se vzdává, padá na kolena, bere hlavu do svých rukou, a říká tiše, jako velmi unavený poutník, jenž šel celý den:

- Můj Bože, slyš mne, mluvím k Tobě. Učiním vše, abych Tě získal. Smiluj se nade mnou, můj Bože, že mne nenaučili modliti se k Tobě. Ale říkám Ti, tak jako Tvůj Syn nám řekl, abychom Ti říkali, říkám Ti z celé své lásky, tak jako naši otcové kdysi Ti říkali: „Otče náš, jenž jsi na nebesích, posvěť se Jméno Tvé... Přijď království Tvé... Buď Vůle Tvá jako v nebi tak i na zemi...“

Ó slzy, jež jste třetí Blažeností, slzy radosti a pokoje, slzy opětného shledání a nového počátku. stékejte po této bolestné tváři! Pomozte tomuto hlasu, jenž se chvěje a těmto rtům, jež váhají! Nedovedou to - ta slova jsou tak nová pro ně - a přece zázračné

Slovo přichází zhloubi věků, zhloubi věčnosti, nesené holubicí Ducha. Tu hlas se stává silnějším a nalehavějším:

„Chléb náš vezdejší dejž nám dnes; odpusť nám naše viny, jakož i my odpouštíme našim vinníkům . . . a neuvod' nás v pokušení, ale zbav nás od zlého. Amen!“

Jak je krásná první modlitba! Jak je požehnaná a ceněná u Pána! S jakou radostí ji slyší andělé nebe! Nuže, zvedni se, ubohý člověče! Ježíš není již daleko, přijde, nenechá tě čekati! Vidíš již pln pokoje zemi usmíření a večer tvé útěchy! Vydej se zase na cestu. Doufej v plnosti svého srdce a v síle svého nového věku - a ostatní ti bude přidáno . . .

- Což je to tak jednoduché, Pane, Tě milovati?

ERNEST PSICHARI

ARNOŠT PSICHARI narodil se v Paříži 29. září r. 1893. Jeho matka, Noémi Renanová, dcera spisovatele Renana. Studoval na lyceu Jindřicha IV. Studuje pilně, ale studium ho neuspokojuje. Ani na universitě ne. Hledá něco, čím by mohl dokonale naplnit svůj život, aby jej neprodal jen tak lacino. Rád by svým životem a svými vlohami sloužil nějaké velké a svaté myšlence.

Tak se vrhá do socialismu. Pracuje spolu s Pégyem, vede boj za éry dreyfusovské aféry proti buržoazii a šosáckému vlastenectví. Ale ani to ho neuspokojuje. Odchází, utíká vlastně z domova a dává se najmouti do koloniální africké armády. Potřebuje utéci před prázdnotou města, před prázdnotou hluku a mnohých slov, ve kterých prve hledal odpověď a která ho začala smrtelně unavovati.

Potřeboval nejprve se zkázniti, potřeboval najítí rád v sobě, aby jej pak mohl hledati mimo sebe. Tak se mu velmi hodila vojenská kázeň, ve které našel sebe a konečně také i Boha, protože našel nejprve velikou Francii a našel tím také Církev, která onu Francii tak velikou učinila, která ji vlastně přes staletí vytvořila.

Pod velením dobrého vojenského vychovatele a dobyvatele plukovníka Lenfanta bojoval proti vzbouřeným kmenům africkým v Mauretanii. Bojuje v Kongu a pak konečně účastňuje se po této pětileté výpravě, na které se účastnil velké řady bojů a potyček, kde zakusil mnoho nebezpečí a strádání, nové výpravy.

V těchto výpravách a v těchto bojích nachází sebe, nachází Boha a nachází smysl života a nakonec svou velikou krásnou vlast. Je dokonalým vojínem, to jest bojovníkem a ochráncem řádu.

V africkém tichu hledá naplnění svého života a nachází jej v Bohu. Poznává, že Bůh, který učinil

Francii tak velikou, který dovedl vlíti odvalu a sílu mučedníků, který dovedl přetvořiti tolik statisíců lidí k novému životu, jest Bohem, který dovede odpovéděti i na jeho úzkostlivé otázky, jimiž hledal od propastí pekelné nenávisti až k mlčenlivému hvězdnatému africkému nebi odpověď na úzkosti své mladé dychtivé duše.

Stává se terciářem dominikánským a přihlašuje se do noviciátu dominikánského. Na římském Angeliku je zachován jeho zápis jako auditor liber. Měl tam pro začátek studovati a poznati lépe řád, a pak, až bude propuštěn ze svazku armádního, vstoupiti do řádu. Nebyl propuštěn, protože zatím vypukla válka. Psichari odchází se svým dělostřeleckým plukem na frontu. Tam ho zasáhla smrt, když se dobrovolně nabídl, že bude krýti ústup nemocničního transportu. Vydržel tak dlouho s hrstkou svých věrných vojáků, až poslední nemocný a zraněný byl v bezpečí a až jeho baterie vystřílela poslední náboj. Všechno kolem něho již bylo zraněno anebo zabito. On jediný zůstává. Když vidí blížící se německou baterii, předstupuje před svou mrtvou již baterii, vytahuje růženec, ovinuje jej kolem ruky a tak čeká. Poslední, již zbytečná rána německých postupujících oddílů ho sklátí. Psichari se zapotácel. Usmál se ještě a klelá na své dělo.

Když se přiblížila německá hlídka a viděla vykliženou nemocnici a mrtvou baterii, pochopila oběť těchto několika prostých lidí, kteří neopustili svého poručíka a dovedli umřít s ním, tak prostě a tak samozřejmě jako on. Velitel oddílu velí: Zbraní čest padlému nepříteli, padlým hrdinům!

Psichari šel do války již s jistotou této své oběti. Nedávno před válkou píše svým druhům: Bez krve není odpuštění. Jeho druhové, mezi nimi řada mladých literátů, sní o návratu Francie k Bohu. Psichari volá k druhům, aby se proto obětovali za své bratry, aby pro ně trpěli, aby pro ně spojili oběť své krve s obětí Ježíše Krista a tak zajistili své oběti jistou, bezpečnou a neomylnou působivost.

Tak šel do fronty s vědomím, že chce býti obětí za vlast, a tím za Boha, protože věřil ve věčné, nesmrtelné poslání Francie v náboženském ohledu. Zanechal po sobě několik knih. Nejlepší z nich jsou tyto dvě: Hlasy volající na poušti a přítomná kniha Cesta setníkova. V Cestě setníkově vidí záchranu světa v nalezení a v obnovení řádu ve všech oborech a ve všech směrech. Vojenská kázeň a náboženská kázeň mu pomáhají najíti tento řád.

Psichari předběhl svou dobu. Teď teprve vlastně nastává jeho den, den jeho slova. Teprve dnes si uvědomujeme, že se potácíme ve zmatku, teprve dnes si uvědomujeme, že potřebujeme zakotviti v řádu, nemá-li celá kultura a všechno snažení se propadnouti, nemáme-li začínati zase znovu po tisíciletém úsilí.

Kniha jest ostrým průhledem do duše, která se chvěje o své štěstí a o štěstí milionů, která se chce za každou cenu prodrati ku pravdě, najíti bod, o který by bylo možno bezpečně opřít celý život.

Krok za krokem provází Psichari hledající cestu, východisko, Boha. Ve své cestě zhodnocuje všechno, co se mu nabízelo za vůdce a za štěstí. Váží všechno na vahách velmi citlivých, totiž mladého, žádostivého a žíznivého srdce, aby všechno, kromě Boha, našel příliš lehkým.

Nebyla to snadná cesta pro vnuka Renanova pro bývalého socialistického řečníka. Ale hledal poctivě a Bůh ho konečně srazil na kolena. Neboť toto byla jeho konverse. Pokud na něm bylo, dlouho se připravoval. Nakonec již neměl námitek, ale víry také ne. Konečně ho Bůh zaplavuje svou milostí a Psichari nachází víru svých praotců, aby se nyní postavil s touto věrou svých praotců proti nevěře svých otců.

Psichari šel s tímto bojem zmužile vpřed, šel podporován ostatními kamarády, Lottem, Péguym a jinými. Jeho poslední knihy jsou výkřikem štěstí, výkřikem mladého muže, který konečně může sloužiti nejenom něčemu velikému, nýbrž Největšímu. Při tom je Psichari spisovatelem klasického řezu. Jeho

popisy krajin, bojů, života vojenského a černošského patří podle Bourgeta k nejkrásnějším stránkám klasické literatury francouzské.

DR. SILV. M. BRAITO

O B S A H

DÍL PRVNÍ

I. INTER MUNDANAS VARIETATES	7
II. ZAJETÍ U SARACÉNŮ	18
III. PER SPECULUM IN AENIGMATE	30
IV. DUCH BOUŘÍ	42
V. A FINIBUS TERRAE AD TE CLAMAVI	53

DÍL DRUHÝ

I. „JIŽ POLE JSOU BÍLÁ PRO ŽEŇ“	65
II. BEATI IMMACULATI IN VIA	76
III. ČAS LILIÍ	87

EDICE KRYSTAL

KNIHOVNA REVUE NA HLUBINU OLOMOUC

SVAZEK 24

ERNEST PSICHARI

SETNÍKOVA CESTA

AUTORISOVANÝ PŘEKLAD

Z FRANCOUZŠTINY

VYTISKLY

LIDOVÉ ZÁVODY TISKAŘSKÉ

A NAKLADATELSKÉ

V OLOMOUCI

L. P. 1936